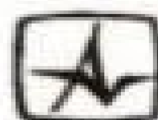
STANCU NEDEA

VIJELIE HAIDUCUL

EDITURA ALBATROS

COLECȚIA CUTEZĂTORII

STANCU NEDEA

VIJELIE – HAIDUCUL

Versiunea digitală 1.0 – ianuarie 2023

Realizată după volumul apărut la Editura Albatros, București, 1974

Coperta: Vasile Olac

Bătrânii aveau o vorbă: „Să te ferească sfântul de trei năpaste – molima, seceta și turcul!” Dacă-i picnea molima, ziceau că nimic nu este mai rău ca boala; dacă-i lovea seceta, se plângeau că d-altele mai scapi, dar de foamete – nu; iar dacă-i izbea turcul, inima li se strângea ghem și gândeau că nicio pacoste nu e mai groaznică decât năvala păgânului.

De toate aceste mânii avură parte satele de pe Burnaz încă din vremuri vechi, – dar mai crâncene se petrecură la începutul veacului al nouăsprezecelea, când bântui ciuma cea mare la leatul 1813, zisă a lui Caragea Vodă, apoi trei ani de secetă – la rând ’814, 15 și 16, iar la 1821, în luna lui florar, năpădirea turcilor peste țară – ca lăcusta, fiind ei chemați de boieri să potolească răscoala prostimei – sătulă de atâta asuprire, zgândărită de Tudor din Vladimir, care striga pravilă dreaptă că „patria este norodul și nu tagma jefuitorilor”.

Satele se sparseră, năzuind la păduri și pârloage, cum simțiră puhoiul ce se revărsa peste Dunăre. Țara fu parcă a lor, puseră zapcii și ispravnici turci sadea, gonind pe cei localnici. Nimeni nu putea să crâcnească la poruncile lor – pe loc erau spânzurați. La otacul zapciei de la Odivăia se înălța spânzurătoare – și mereu se legănau în ștreang trupuri deșirate scobite de ciori. Neferii și colgiii – slujitorii turci, erau spaima satelor, jefuind bucatele pentru hrana oștirii sau căutând oameni să-i ia în beilic, să care lemnele din pădure, să le bărduiască la schelele Dunării – unde se întocmeau corăbiile cerute de padișah, să fie gata pentru luptele pe mări, începute cu alte puteri ale pământului.

Pe lângă silniciile stăpânirii turcești, din raiaua Giurgiului, de la Rusciuk se răsfirau cete de delii și haidamaci puși pe jaf și robie cu o sălbăticie ce n-o cunoscuseră satele învecinate, atât de crudă, niciodată.

Înarmați, îndrăzneți, se avântau până-n subsuoara pădurilor, prefăcându-se la vorbă și îmbrăcăminte ca să viclenească fără a fi bănuiți: așa puteau să robească și să jefuie pe cei ascunși. Dacă vreo femeie tânără, fată era încolțită în așa capcană, scăpa în cocina porcilor sau între ei, scoși la păscut, știind că turcii nu suferă să vadă spurcăciunile astea de râmători.

Nu era sat să nu fi dat dajdie în suflete, ucise sau luate în robie; iar jaful și pârjolul puseseră pecingine și scrum peste bordeie. În unii oameni se dospea îndrăzneala. Încârduiți mai mulți puneau pe fugă prădalnicii, însă erau destui ce se lăsau în jug – socotind pe turc stăpân, lăsat de Dumnezeu să poruncească lumii; dar fărădelegile strânse mereu umplură vasul răbdării și dădu pe răscol; – așa a luat naștere o ceată de viteji, arși de toată văpaia

suferințelor, în satele Burnazului –, atât de des driguit, jefuit, robit și batjocorit de raiaua ce-i sta în coaste de atâtea veacuri.

*

Într-o chindie a leatului 1822, în dricul verii, s-au întâlnit la crama lui Chiru sin Mușat de pe Dealul Gogoșarilor, unde erau viile cele vechi, o ceată de nouă voinici strânși să-și răzbune câte pățiseră de la turci. Erau din satele megieșe – dar și din țara sârbului și-a machedonului. Veniseră să țină sfat în loc dosnic pentru ce aveau în gând să înfăptuiască. Îi strânsese în ceată unul Toma – care purta porecla Vijelie –, și ăst nume se potrivea și cu firea lui iute, năvalnică – dar și cu puterea ce-i zăcea într-un trup de uriaș.

Avusese arsură mare pe suflet acest Vijelie de pe vremea zaverei, când de teama turcilor veniți să stingă răscoala lui Tudor, fugise la pădure cu Păuna, nevastă-sa, cu două fete Trandafira și Călina și cu prâslea – Vlăduță. Taică-su, Mariniță, zăbovise acasă la Putinei să vegheze ce rămăsese nepus la car, în pripă și pe urmă să se întâlnească la pădure, loc nimerit pentru adăpost de păgân – fiind acolo crânguri dese, poiene largi, văi cu izvoare multe, cu apă bună de băut. Întinsura pădurii se ținea salbă cu cea a Gogoșarilor, iar de acolo peste lese de mărăcinet – își da mâna cu cea a Cacaleților, unde erau pădini cu apă ce nu secau nici în toiul verii.

Vijelie păzea vitele – c-avea prăsilă multă – prin pârloagele din preajmă. N-avea teamă de turc, poate de pistoalele lui; cât despre sabie i-o făcea țăndări cu măciuca de corn – pe care o mânuia „ca la băț”, apărându-se de orice lovitură venită de la vrăjmaș.

Era trupeș acest Vijelie – cum rar se întâlnește. Brațe vânjoase, spate larg, gât puternic – parcă totuna cu trupul. Mustața galbenă, ochii albaștri, fața senină, privirea blândă. Trântea la pământ un bivol înfuriat – sau dintr-un pumn făcea să zbiere taurul apucat de corn; scotea din rădăcină tufa de păducel; ținea piatra de râșniță într-o mână; doi oameni i se atârnau de brațele întinse și nu puteau să i le apese în jos; oul copt îl strivea între degete; apuca doi saci plini în subsuoară și-i ducea la moară. Nimeni n-ar fi îndrăznit să-l zgândăre la ceartă. Toți îl știau cât este de blând – ori, cât de iute se întărâtă dacă e călcat pe suflet de vorbă sau faptă.

Puterea și firea acestui uriaș era stăpânită de femeia lui, de Păuna. Fusese această Păună fata cea mai mare a lui Bucur Dondea, cel care ținea cârciumă vestită la drumul Olacului, pe valea Șabanului, lângă satul Cacaleților. Era potrivită la statură, plinuță la trup, cu fața albă și rumenă,

cu ochi negri – largi, sub sprâncene subțiri, condeiate parcă, cu nas drept, – gură mică cu buze ca fraga coaptă. Părul negru, împletit în cosițe – se încolăcea pe fruntea înaltă, împodobită de pleșul cu icușari de aur. Se dusese vestea despre frumusețea ei în toate satele megieșe. Pețitorii se țineau trâmbă, dar Bucur Dondea căuta fecior de neam vrednic și zdravăn. Păuna – an de an – se deschidea ca o floare, tot mai frumoasă.

La leatul 1805, Vijelie a văzut pe Păuna lui Dondea, pe vremea călușului care se juca la Mălureni, vestiți în toate părțile Burnazului, în săptămâna Rusaliilor.

Se țineau după căluș flăcăi și fete mari din toate satele vecine, jucau hora mare și se rușinau când mutul călușului făcea niște giumbușlucuri ca un măscărici. Cimpoaielor și fluierelor le țineau isonul cobzari dibaci, iar călușarii tropoteau pământul în tactul zurgălăilor prinși de obiele, și-al strigătului: șail-șa! șail-șa!! Peste toți flăcăii un chip se deosebea. Era Toma lui Marinită – poreclit Vijelie. El n-avea apucătură la joc; parcă înțepenea dacă se prindea între fete, iar ele îl îndemnau – unele cu drag, altele – cam în batjocură, unde-l vedeau atât de voinic. Ajunsese călușul la cârciuma lui Dondea, că venea de la Odivăie și Putineiu. Toată săptămâna Rusaliilor – era a călușului – când în toate după-amiezele se ținea sărbătoare. Tineretul petrecea – dar cu omenie. Fetele își păstrau capul curat, iar flăcăii nu îndrăzneau să calce alături de cinste; dacă întârzia prea mult fata după căluș, pornea cu flăcăul până acasă, cale de-o jumătate de poștă, și mama n-o mustra decât cu vorba: „Fata mea, păzește-ți cinstea! N-ai ce-mi căuta la ușă, dacă…”

Toma Vijelie era jinduit de fete și toate ar fi vrut să le ia batista cusută cu arnici roșu, să se agațe de el ca de un stejar.

Cârciuma lui Bucur Dondea era în bordei, pus în coasta dealului Cânepiștii, acolo unde se înjugă trei moșii: ale Colibei, Sfintei Ecaterina și a moșnenilor din Gogoșarii de Jos, de unde pornește Valea Șabanului, numai izvor lângă izvor, și face popas diligenta pe drumul Olacului.

Alaiul se opri. Călușarii aveau steag alb pus în prăjină înaltă de plop și-l ținea Vlad Titișină – un voinic falnic, în stare să-l apere dacă ar întâlni alt căluș. Călușarii purtau obiele albe de aba, strânse cu târșini negre din păr de capră, de care atârnau clopoței turnați la Sibii; cămășile de borangic erau lungi, cusute cu arnici la toate încheieturile, încinse cu brâu roșu de care se aninau batiste albe, să șteargă nădușelile jocului, iar pe cap căciuli negre, împodobite cu pene de cocoș sălbatic. Căldura zilei punea sudori peste toți

și jinduiau o umbră deasă sau o răcoare de apă și vin. Bătătura bordeiului era umbrită de câțiva tufani, iar din tindă năvălea afară miros de vin și un bâzâit de muscă răzleață, de la oalele puse cu gura-n jos pe lavița lungă, umedă, lângă donițe de brad pline cu apă proaspătă.

Alaiul atât de înfierbântat de cale năpădi peste bordei. Fetele se rânduiră la donițele cu apă, iar flăcăii și călușarii poruncră oale cu vin, înspumat, negru aproape, cu gust acriu-amărui, și repede le deteră de fund – apoi o moleșeală dulce li se strecură prin trup, și voia bună le cuprinse inima. Fetele alergară după florile din câmpul de alături, își făcură buchețele și le prinseră în cosițe. Sângele voinicului cu floare nărămzată, ochiul-boului galben, tivit în alb, mierea-ursului – albastră, salbe de rochița-rândunicii împodobeau fețele îmbujorate – arse de soare, neastâmpărate să înceapă odată jocul.

Cobzarii zdrăngăniră strunele, cimpoierii umflară burduful, iar fluierașii udară vrana și găurele fluierului și jocul începu. Mirați foarte rămaseră Bucur și Păuna, care auziseră de călușul iute și zvăpăiat dar nu-l văzuseră. Știau jocul de la Ardeal, când perechea se leagănă domol într-o parte și alta, parcă și-ar face vânt, ca apoi să se răsucească vârtej, iar feciorul să chiuie și să strige vorbe care să-mboldească lenea sau trufia. Jocul ăsta din Burnaz începu așa de lin, prins în horă largă, care abia mișca trupul – mai mult brațele; dar asta fu un fel de întărâtare a călușarilor, care cum se sparse hora, prinseră în mână ciomege înflorate, cu vătaf în frunte, bătând pași apăsați, zvâcnind bețele în lături a vitejie, răsucindu-se în loc, după vătaf și-n același strigăt: șail-șa! șail-șa! și-au aruncat ciomegile la mijloc, după care au început un joc zvăpăiat, pe rămășag, de nu se mai vedeau picioarele; vătaful îi păcălea să-și apuce iar bețele, îi răsucea și-i ațâța mai tare la joc. Cobza ostenea, dar nu se lăsa. În toiul jocului, vătaful apuca bățul și toți nu se lăsau mai prejos, apoi jucau în mâini, pe spate, se întorceau în zbor peste băț, după care jocul se înfierbânta tot mai mult, iar mulțimea de pe lături nu se sătura văzând acest căluș, la care se strânsese lume și din satele din jur. Mutul n-avea astâmpăr, făcea fel de fel de ghidușii, alergând după femei pe care le-ar pupa să fie drăgăstoase bărbatului, cerea drob de sare să-l drămuiască, să priască vitelor și casei. Vorbea lumea că e bine să joci la căluș să nu te mai prindă frigurile; și tot lumea credea că întâlnirea a două călușuri n-ar aduce decât necazuri, fiind semn de războaie între împărății, și dacă se întâmpla asemenea brodeală, apoi trebuie luptă încinsă pe viață și moarte între stegari, iar între călușari rămășag – care pe care.

Călușarii curmară jocul și nădușiți abia-și zvântau fețele năpădite de sudori care roureau într-una. Bucur Dondea împărți fiecăruia câte o ulcică de vin, care le astâmpără îndată osteneala. Toți înnădiră ulcelele, cerând pe bani, încât abia pridideau Dondea și Păuna vinul poruncit de mușteriii prea însetați de căldură și joc.

Vijelie văzu pe Păuna cum șerpuia printre băutori, ajutându-și tatăl, și nu-și mai lua ochii de la ea; dar deîndată ce privirile li se întâlneau, ochii lui cădeau spre pământ, rușinați. Namila aceasta de flăcău n-avea puterea să-nfrunte ochii ei, i se părea un soare care te-ar orbi privându-l; dar tot atunci și-a pus în gând să nu se lase până n-o pune cununie cu ea.

Călușul a pornit mai departe la Gogoșarii de Jos – însă inima lui Vijelie a rămas lângă Păuna. N-a fost sărbătoare să nu se abată spre cârciuma lui Dondea și înțelegerea prin gânduri s-a legat la amândoi, încât aproape de Sfântă Mărie, când colilia dă în copt, cătătorii lui Vijelie au venit la Bucur Dondea, au pus ploscă, înhămată în curele, pe masă și au spus de ce-au ostenit. Înțelegerea s-a făcut lesne; tinerii s-au plăcut, iar părinții s-au ajuns din zestre și vorbă spusă pe șleau. Au sorocit așezatul, logodna și nunta aproape de sărbătoarea Sâmedrului, când vinul se odihnește din fiert, muncile din câmp se dezgloteează, iar tihna pentru petrecere se așază cu temei.

Și-au făcut nuntă mare și-a fost petrecere cum nu s-a pomenit pe Burnaz. Se întreceau mocanii, rubedeniile lui Dondea, cu localnicii la joc, la băutură și la voie bună. Fusese belșug ani la rând și nici bântuieli de război, de ciumă sau lăcustă. Răsuflase lumea nițel ani de pace. Toma Vijelie are rost bun la Putineiu. Marinița, taică-său, și-a vândut stânjenii de moșie moșnenească lui Hagi Iordan că n-a mai putut să ție cisla cu obștea satului; dar muncește mult la vite pe moșiile vecine, unde învoiește imaș și arii de arătură de la călugări, mai slobozi la învoieli.

Din dragostea lui Vijelie cu Păuna, au răsărit două fete frumoase și numele s-a potrivit cu chipul lor: Trandafira și Călina, iar după ele a sosit și Vlăduță, cruce de voinic, să le curgă neamul mai departe. Tihna vieții le-a fost răvășită de necazurile cășunate de război între turc și muscal, apoi de ciuma din vremea lui Caragea Vodă – urmată de seceta de trei ani. Sumedenia dăjdiilor puse de stăpânire a fost înfruntată numai de vrednicia și iscusința lui Vijelie și casa lui n-a știut lipsa. Păuna se dâlvărâse la treaba vitelor și-a casei, uitând cu anevoință răposarea părinților de crunta molimă a ciumei, dar cum vedea lângă ea cele trei odrasle, sufletul i se însorea a

bucurie. Bărbatul păzea vitele în pârloage, spărgea țelina câmpului cu rarița, da în răscol funia cailor la aria orzului, a grâului, și cumpănă liniștită era viața în casa lui.

Veniră timpurile grele din leatul 1821, când se ridică din satele Olteniei mulțimea sub steagul lui Tudor să-și afle dreptate adevărată. Vâltoarea acestei răscoale trimise unde până în Burnaz, dar slabe, pe care le simțiră boierii, ascunzându-se și schimbându-se la țoale de nevoiași sau năzuind la București și-n alte țări.

Soseau zvonuri aduse de lume că Vladimirescu și-a pus tabără la București și ține sfat cu unii boieri ai divanului și cu vlădicii; că ciocoii au să mai slăbească chinga, să răsufle rumânii mai ușurați de atâtea biruri și clăci la curțile boierești. Satele megieșe cu raiaua Giurgiului au rămas locului, treze în toate părțile, cum saltă urechea iepurele dacă simte ogar alăturea. Spaima li se mărea la gândul că osmanlâii ar trece Dunărea, și-atunci trebuie să-și caute adăpost la păduri, să-și ia-n căruță ce-or putea, să trăiască viață de sălbăticiuni.

Noaptea licăreau pe dealurile din țara turcească focuri mari care vâlvoreau cerul și bătrânii șopteau că astea sunt semne de tabără strânsă, ce-așteaptă doar poruncă să treacă apa Dunării. Altă năpastă are să cadă peste țară – sabia turcului. Sta lumea cu sufletul la gură, perpelit de gânduri rele, răvășit de vorbe tot mai fioroase.

Când a sosit luna lui florar, turcii au început să curgă în țară ca un șuvoi neistovit și-au pus tabere ocolite de cărăule multe să nu iasă cete de prădalnici, cum se întâmpla prea des în oștirea lor, – ienicerii fiind picniți de duhul răzvrătirii și-al zurbalelor care se țineau lanț de la o vreme, fără a se mai supune poruncilor, ci doar jafului și robiei la care se spurcaseră. Pe lângă aceștia se năpusteau și alți haidăi, adunătură jindioasă de pricopseală, tare primejdioși, borfași plini de îndrăzneală și viclenie.

De la unii ca aceștia avu triște rea Toma Vijelie în vara leatului 1821, când își luă nevasta, copiii și-i duse în crângul de pe Valea Șteviei, iar el rămase la vite, răznite în marginea pădurii, lângă pârâul Morilor. Vru el să-și facă tovarăși, dar nu izbuti, îi răspundeau că turcului i-e dat să stăpânească lumea. Mâhnit, sta la paza vitelor; dar când este s-o pățească omul, o pățește – și astfel nici Toma nu putu ocoli ceasul rău.

*

Trecuse luna lui cireșar. Neferii și colgiii zapciei, cu beșliul lor în frunte – răscoleau satele să găsească oameni pentru podvezile cerute de ispravnici să ducă zahareaua după oștile turcești sau să care lemnele cuvenite corăbiilor ce se porunceau gata luptei de pe ape. Rar dacă încolțeau pe cineva și atunci creștinul trebuia să-și ia nădejdea de-a se întoarce curând la ai săi, fiindcă sta mereu sub pază și orice fugă ținea moartea după ea.

Asupra pădurii nu se abătură slujbașii turci – având ei teamă de adâncul codrilor, primind și povețe de la mai-marii lor să nu facă îndrăzneală ca aceasta. Vijelie ținea vitele de scurt, iar pușca și bățul nu se despărțeau de el.

Lumea din pădure își da curaj să iasă afară – să intre în sat, dar cu multă grijă, ori să sape un rând-două de vie sau de porumb. Păuna își ținea copiii alături și nu îndrăznea să se depărteze de colibă. În jur se aflau poieni cu pâlcuri de mure, care dăduseră în pârg. Copiii pofteau să le mănânce și ea îi amăgea când și când cu ciorchine strânse și aduse de socru-său.

Într-o zi n-a mai scăpat de gura lor:

— Hai, mamă, să culegem mure multe, o coșniță, să ne săturam de mure! Se rugau așa de blajin că n-a putut să-i refuze.

— Mergem, dar să fiți cu ochii-n patru! Să nu vă depărtați de mine, auziți? și porniră plini de bucurie. Rugăria era întinsă, iar murele păreau brumate, neatinse de soare și vânt. Din ce se depărtau, culegeau mai multe, mai mari. Soarele risipea trâmbe de lumină prin frunzișul pădurii, iar păsăretul își prăznuia veselia împuierii în ciripit și gărăit.

Deodată, din marginea pădurii, dinspre Valea Ciuvicii, se lămuri un glas rugător: „Măi Stane, măi Drăgane, măi creștinii lui Dumnezeu, unde sunteți? De când vă caut! Răspundeți, mă, doar n-oți fi turci!…”

Păuna rămase locului, își ascuți urechea. Copiii ridicară ochii spre ea. Acel glas se auzi iar – cu mai multă înmuiere și milă.

— Mamă, cine-o fi? întrebă Trandafira. Săracul, își caută neamurile rătăcite!

— Să-l ajutăm, mamă! se rugă Călina.

— Să mai adăstăm, copilele mele! Să nu fie vreo amăgire!

Pădurea iar răsună: „Măi fraților, măi creștinilor, măi Zamfire și Profire – tu Anghelină și Ilină, răspundeți, că n-o fi foc!”

Păuna își aținti urechea – deslușea vorbă neaoș românească, vorbă de om năpăstuit. Să răspundă, să tacă? – și sufletul i se tălăzui spre da și nu. Fetele

trimiteau priviri rugătoare către mamă. Vlăduță era prins să-și culeagă cât mai multe mure.

Glasul acela moale și blând iar răscoli șoptirea pădurii. Femeia se înduioșă și răspunse: „Ce vrei, măi om bun? Pe cine cauți și din ce sat ești? Noi suntem din Putineiu – și nu-i cunoaștem pe Stoian, Drăgan, Zamfir și Profir – nici pe Anghelina și Ilina!…”

Glasul ei subțire se prelinse departe și-i veneau răsfrângeri din toate părțile-răsunete stinse. Nu primi răspunsul – deși se scurse vreme destulă – și inima începu să-i bată a neastâmpăr. Se auzeau însă zgomote de mers și ghici că se îndreaptă spre ea – dar pași mulți, iuțiți. Din stufiș zări cum se apropie trei turci oacheși, îmbrăcați în mintene vărgate, cu brâie late, roșii, cu nădragi – albaștri, cu cealmale albe peste fes. Îngheță locului – dar se dezmetici, apucă fetele de mână și chiui sălbatic – dând fuga. Fetele țipară și se-mpiedicară. Fură ajunse de cel mai tânăr, care înfipse mâna-n cingătoarea Păunei.

— Îi! așa porumbițe mi-ați fost!? De ce fugiți? Locul vostru nu e-n pădure – ci în iatac de pașă! Nu vă împotriviți, zânelor! Aveți noroc cu frumusețea – o să trăiți ca-n sânul lui Alah! Și pe dată fură legate, iar în gură li se puse căluș să nu strige.

Vlăduță, cum a văzut turcii, s-a lipit pământului ca un pui de potârniche – și-a rămas nebăgat în seamă; nici vorbă să se dea de gol; dar nici Păuna n-a lăsat să se înțeleagă că mai are pe cineva alături.

Turcii porniră cu ele – îmbrâncindu-le când se împotriveau. Ajunseră la marginea pădurii unde-i așteptau caii legați de tufani, le scoaseră călușul, le înnădiră în ștreang gros și luate dindărăt – ca pe vite – le porniră spre raiaua Giurgiului, care nu era departe – abia cale de două ceasuri de mers cu piciorul. Ajunseră la în ciflic turcesc cu numele Ibrahim-bei, unde-i întâmpină o turcoaică bătrână.

Aceasta cum văzu roabele, se însenină la chip abia năzărit din zovonul ce-i învelea fața și strigă către ei:

— Să nu v-atingeți de ele că ștreangul vă deșiră capul de trup! Nu întârziați! Degrabă să le treceți Dunărea la Rusciuk, unde vă așteaptă plată bogată de la pașa Izmail. Alah v-a sorocit norocul cel mare – găsind așa fete frumoase – tinerețe abia pârguită. Să vă dau mâncare!

Dezlegară roabele și le trecură într-o cuhnie. La toți le întinse masă. Ei mâncară, roabele nu. Îndată porniră la drum spre Slobozia, unde-i aștepta caic la loc știut. Ele fură legate iarăși să nu sară în apă. Caicul tăia Dunărea

pieziș pe lângă un ostrov năpădit de sălcii. Păuna privea dealul cel mare al țării turcești – pe care-l văzuse de atâtea ori în ceața albăstrie – pe coasta căruia se lățea Rusciukul. Aici au să fie îngropate de vii!… Vlăduță, Toma ce s-or perpeli, ce-o fi pe inima lor!… Auzise vorbe despre roabe, câte îndură, și parcă le socotea basme și-acum, iată este trează – nu visează – este alături de trei turci, haidamaci înrăiți, gata să le vândă, să le arunce în harem, închise pentru totdeauna. Mai bine o moarte! S-ar azvârli în apa asta atât de întinsă, tulbure și cu vârtejuri – dar e legată! Când și-aruncă ochii la fetele îngrozite, îngălbenite, fără pic de sânge în fețele atât de îmbujorate până de curând, când se gândește ce le așteaptă, inima i se topește ca glodul de ceară la flacără și plânsul o podidește, icnind într-una. Ar vrea să se scufunde luntrea asta, să se mântuie cu toate, cu așa viață și soartă.

Luceau talazurile Dunării și soarele de pe cer, dar sufletul îi era scrum. Auzise în copilărie cum unele femei robite au scăpat de la tătari – și mergând noaptea, au ținut „Calea robilor” de pe cer și-au nimerit acasă. De ce nu s-ar face așa minune și cu ele!… Nu se aude nicio vorbă – doar plescăitul lopeților. Ele căzute în prăpăstii, așteptând chinurile; ei voioși să-și primească plata și bacșiș mare pe deasupra. Turcul ce le știa limba, care se milogise atât ca să le păcălească, nici nu se sinchisea de focul ce le pârlea sufletul. Caicul ajunse la mal unde vadul îngăduia priponirea lui. Îndată îi întâmpină o turcoaică trupeșă cu șalvari negri, având zovon care abia îi lăsa ochii să privească, vorbea repezit, bolborosind, dar mai ales pipăia și întorcea pe toate fețele fetele și femeia – arătându-se prea mulțumită. Numără lire de aur în palma turcilor și luă dindărăt roabele, lăsând pe Păuna la poarta unui bogătan și pe fete le mână spre conacul lui Izmail pașa – care se ridica falnic în marginea Rusciukului.

Despărțirea mamei de fiice fu înecată de suspine și lacrimi. Degeaba țipa Păuna și-și smulgea părul, în zadar o-mbrățișau fetele! – turcoaica le-mbrâncea și le împingea cu sila acolo unde aștepta să-și ia plată pentru așa plocon scump…

*

Vlăduț stătu lipcă în ierburi, până se depărtară turcii și cu inima zvâcnind să-i sară din coșul pieptului – dete fuga la colibă. Bâtu-său încă nu sosise. Tremura într-una. S-ar fi dus la vecini – dar nu îndrăznea. Icnea mereu. Cum puse capul jos, adormi buștean. L-a trezit Vijelie – tatăl.

— Vlăduță, maică-ta, dadele tale, unde sunt?

— Mama, dada Trandafira, și Călina!?… și iar începu plâns cu sughiț. Lui Vijelie un fior rece înjunghie inima. Stărui mult până ce copilul putu să-i deșire întâmplarea, cum s-au dat de gol față de turci, cum au fost prinse și legate, mânate nu știu unde – iar el, lungit în rugării, a scăpat.

Vijelie fierbea în clocotul mâniei și-ar fi vrut să soarbă sânge de păgân. Cât era de voinic, trupul și sufletul i se moleșiră, iar lacrimile i se desfundară și-i ciuruiră în barbă – gârlă. Copilul plângea alăturea și cum striga pe mamă și surori, mai mult îi seca inima tatălui. Acesta se dezmetici din durerea sa, se ridică dârz, își scutură necazul și-i spuse lui Vlăduț:

— Vlăduță, taci cu tata! Uite-acu plec, le caut și le aduc înapoi, să ai răbdare, fătul meu! N-ai să rămâi fără ele! Te duc la tăicuțu, stai cu el, să-l asculți și să-l ajuți la treabă! Tata n-are să zăbovească mult – câteva zile poate…

Luă copilul de mână și-n tăcerea adâncă a pădurii toropită de amiază, ajunse la otacul lui Marinița, unde ținea paza vitelor.

— Tăicuțule, ai grijă ca ochii din cap de Vlăduță! Doar cu el am rămas! Păuna cu fetele… și nu putu să ducă vorba mai departe, plânsul îl înecă, dar se lămuri printre icnete. Vin, le aduc înapoi, din iad și tot le scot…

Marinița rămase uimit că Vijelie plânge. Nu-l văzuse plângând niciodată. Încercă să-i domolească durerea și-i dete curaj: are să le găsească, să le aducă acasă.

Vijelie porni la poiana murelor. Nu-și luă băț, armă, doar cuțitul. Ajunse. Ghici urmele după dâra lăsată prin buruianul pădurii și se opri la margine, unde văzu storiștea cailor legați de tufani. Trei cai, trei storiști. Luă seama urmelor lăsate în dudăul pârloagelor și după ele, după ele, nimeri la cifricul lui Ibrahim-bei, conac așezat în marginea raialei, jur împrejur cu moșie de sute de pogoane. Beiul nu-l locuia – doar slugile care creșteau sumedenie de vite, și soiuri de vie cu struguri buni pentru stafide. Nu intră înăuntru până nu se prefăcu în bărbat cu chip neghiob, surd și gângav – abia nimerind câteva vorbe turcești. Uriaș cum era, clădit la trup ca o namilă, cu ochii bleojdiți – de multă lăcrimare – cu fața umflată, cu țoalele puse anapoda, semăna cu un prostănac ce nu-și află stăpân, nici statornicie vreunui loc…

Cerea apă – mormăind și făcând semne. Îl întâmpină turcoaica bătrână și-i arătă puțul de ghizduri peste care spânzura cumpăna, din care se lăsa o prăjină lungă prinsă în cârcei de fier de o ciutură de stejar înverzită pe dinăuntru. Scoase apă, înfundă adânc fața în răcoarea ei, prefăcând sete mare, și-și vărsă peste trup ciutura. Se apropie de bătătură și de astă dată

gura lui hăpăie a foame. Din cuhnie, turcoaica îi aduse un codru de pâine și-i dădu de înțeles să plece, s-o lase în pace. Vijelie avu răspas să ia seama că cineva părăsise de curând masa din bucătărie – cu resturi de vase și mâncare iar băligile proaspete din umbra saielei, arătau cum trei cai fuseseră legați, cu fân pus în față, rămas neterminat; așadar, o grabă.

Plecă îndată, la început cu mers deșucheat, dar depărtându-se își iuți pasul de om în toată firea – poate ar ajunge pe răpitori. Un timp se ținu de urmele cailor, apoi le pierdu. Alerga acum în bobotă, ținând calea spre Giurgiu, unde socotea sosirea turcilor. Chindia se apropia, când intră în mahalaua Sloboziei, și-și ținu drum întins la schelă; însă nu dovedi – cât întrebă – nimic despre femeie și copile. Ce să facă, unde să apuce ca să le afle ascunzătoarea – își perpelea gândurile. Înserarea se lăsă asupra cetății, după ce apusul rămase multă vreme înecat în pălălăi de văpaie. Nimeri la o târlă de oi, cu ciobani turci, care-l primiră la masă, și-l ospătară ca pe un drumeț netot, mai mult de milă. Coliba era în marginea cimitirului numit Ceair, de unde se întindea – până-n ciflicurile de margine – izlaz larg pentru cirezi de vaci și ciopoare de oi. Somnul nu se prinse de el; ațipi nițel spre ziuă. Și-a sucit și răsucit în toate chipurile gândurile; și mintea i-a arătat răbdare pe calea ce trebuia să apuce, adică să iscodească zi și noapte mărimile raialei, caiacgiii, pe oricine ar întâlni; însă totodată să-și întocmească tovărășie tare din bărbați hotărâți, arși la suflet de jaful și robia păgânului.

Când răsări soarele, Vijelie măturase toată târla și cât ține bătătura strungii – pentru care treabă văzu bucurie pe fața ciobanilor. Când vru să plece, aceștia îl opriră de a-i părăsi, făcându-l să înțeleagă că stăpânul Abdula-Asan are nevoie de slugă vrednică și credincioasă. Se căzniră mult până să-l lămurească, când cu semne, când cu vorbe – și Vijelie rămase la oi ca să învețe limba turcului. Îi făcu să înțeleagă beteșugul ce-l are: nu prea aude și nici vorba n-o pică cum trebuie și gângăvia abia îl ajută s-o nimerească. Toată vremea Vijelie îi întreba, învăța limba cea nouă și mulțumea lui Alah pentru ajutorul cerut – să-l vindece de neputință căpătată dintr-o boală grea… Ajungea cu turma departe de târlă, până la ciflicul lui Ibrahim-bei, găsea turcoaica cea bătrână și-o întreba ce-a mai aflat și ce se aude în lume – că el cioban sortit să trăiască doar în pustie de câmp n-are de unde ști; c-așa e dat săracului să robească-n muncă pentru un codru de pâine și-un strai în spinare, pe când cei bogați, cei mari în rang sunt rânduiți de Alah să-și petreacă viața în desfătări, cumpără sau primesc cu hatâr roabe

tinere și frumoase. Turcoaica înnădea vorba cât oile făcute ghem suflau cu boturile vârâte după umbra lor – putând să prindă nițică odihnă, văitându-se și ea de pravila profetului, care dă prea multe unora și lasă prea puțin ălor mulți – dar vor avea destule bunătăți pe lumea cea de dincolo de moarte. Vijelie putu să prindă de la ea că ăi trei turci n-au mai venit pe la ea – se vede treaba c-au primit destui galbeni pentru așa roabe tinere și frumoase cum n-a văzut în viața ei. Știe bine că le-au trecut Dunărea – când și unde n-are cum dovedi. Acolo sunt pașale multe, bogate, cu haremurile pline. Așa e soarta unora – și turcoaica trecea iar la treburile ei.

După o lună de zile, Vijelie era socotit de toți cel mai credincios cioban, iar Abdula-Asan cumpăra mereu berbeci – prin gelepi tocmiți anume, – pe care să-i pună la îngrășat, să-i precupețească la Istanbul, unde se vindeau repede și pe preț bun. Abdula-Asan veghea regulat stâna și când Vijelie îl rugă să-l slobozească vinerea până-n prânz, să se roage în geamia raialei pentru vindecarea atât de grabnică a neputinței sale – să-și plece capul în fața imamului și el să-i ducă rugăciunea până la profetul Mahomed… Abdula-Asan îl învoi – și așa putea să ia seama bogătanilor turci, să-i urmărească până acasă – dar mare știință nu află.

Da-n toamnă. Turmele de berbeci se înmulțeau aduse de gelepi, puse la îngrășat cu grăunțe și tărâțe, erau trimise în corăbii lungi spre Silistra, Rusciuk, Siștov, Nicopolea sau Vidin, unde erau tabere de ieniceri și spahii – a căror mâncare nu se gătea decât cu seu și pulpă de berbec.

Pe Vijelie îl ajunse dor de Vlăduț. Învățase ceva din limba turcilor și se bucura: așa putea să descoasă, să înțeleagă mai bine ceea ce trebuia să știe, să afle. Chibzui să meargă acasă. S-or fi luat de grijă tatăl și copilul. Pe stăpân îl rugă să-l învoiască o lună de zile, în care vreme se duce să-și arate vindecarea la ai lui, tocmai în părțile Dârstorului. Abdula-Asan îl lăsă să plece, dar să nu-și uite stăpânul care îl așteaptă să se întoarcă, fiindu-i la suflet pentru vrednicia lui.

Vijelie plecă. Sufletul îi era undit de bucurie că și-l vede pe Vlăduț, dar și de mâhnire că se întoarce fără cele robite și nici măcar cu vreo știre despre ele. Ajunse în marginea pădurii, care-și înflăcărase podoaba după căderea brumelor. Lumea nu îndrăznea să iasă la sate. Își făcuse bordeie răzlețe să aibă unde ierna. Turcii – slujitori la zapcie – se zbăteau să găsească rumâni pentru beilic și nu izbuteau, umblau după bucate și nu găseau măcar un bob, totul era băgat în pământ, în gropi adânci, bine ascunse. Secerișul și treierișul nu s-au putut face de teamă să nu fie încolțiți oamenii pe câmp și

luați în robie; sau dacă s-a putut strânge ceva, apoi cu mare pază și frică. Se îngrijorau bătrânii de lipsa ce-o să fie la anul, când ce se mai află acum și prisosește, se va mântui – și foametea are să bată la ușă și va fi vai și amar de așa viață.

Vijelie se îndreptă spre sălașul știut, când amurgul căzuse peste pădure.

Vlăduț adormise. Tatăl îl întâmpină tăcut și nu îndrăzni să-l descoasă pe unde a fost; îi știa firea să nu fie întrebat. Totuși, nu se sfii să-i spună despre Vlăduț că este ascultător și câtă mâhnire și tristețe îi învăluie copilăria – mai ales că-i lipsește atâta tatăl…

— Tăicuțule, destul! Vlăduț înțelege lipsa mea! Spune-i că-i aduc pe mama și surioarele cât de curând. Altceva mai ai de spus? Turcul își face de cap tot ca mai înainte vreme?! Au mai căzut alții în robie sau sub sabia lui?

— Să-ți vorbesc despre Hagi Iordan, boierul de aici care ne cuprinse moșia ohabnică, ce-a pățit bietul! – c-așa-l căiesc – deși faptele lui au adus satului numai pagubă, jale și sărăcie; dar acum, fie-i iertate toate după câte a pătimit! Știi că-n primăvară ajunse vorbă la noi că s-a sculat prostimea din Oltenia, sub steagul lui Vladimirescu – și n-a întârziat să-i iasă cântec: *„De frica lui Tudorin / Varsă ciocoii venin”,* iar Hagi Iordan simțind-o, s-a ascuns prin pârloagă unde a stat pitit, răbdând foamea și setea – că nici feciorului din casă nu i-a slomnit unde se duce să nu-l dovedească dacă l-ar pune cineva la caznă. Și-a stat așa ca o sălbăticiune până ce s-a zvonit că turcii au intrat în țară și-a ieșit boierul slab și prăpădit la lume, dar bucuros că i-au venit ajutoare care să astâmpere pofta de slobozenie a norodului, să-și facă pravila după gust.

Sta mereu în cerdac, sorbind tutun din ciubuc și cafea, după dulceți și cofeturi. Nu-i păsa că satul se pustiise și câte jafuri, omoruri, robii și necazuri căzuseră peste creștini; ba se bucura cum îi plăcea să privească jur împrejur. Pe lângă fecior tânăr și frumos, boierul ținea în slujbă pentru cuhnie pe o bătrână trupeșă – să-i gătească bucate după plac. O chema Maria – și după poreclă Maria Groasa – pricepută nu numai la bucătărie – ci și la moșit pentru femeile care purtau sarcină grea cu vătămare, pentru lecuit bolile cu fiertură de buruieni culese la zile mari, ba având știința tălmăcirii vremii și viselor. Baba Groasa n-a părăsit conacul ca atâta lume din sat – a stat locului, știind că bătrânețea ei n-ar da brânci cuiva s-o robească ca una ce n-ar aduce niciun câștig.

Într-o dimineață a duminicii orbului, care se prăznuia înaintea Rusaliilor, ieșise în pridvorul conacului Hagi Iordan și-și aștepta cafeaua și ciubucul.

Era o dimineață plină de soare și cer senin, dar boierul avea amar pe suflet din pricina unui vis din care se deșteptase înfiorat și năclăit de sudori. Chemă slujnica, bătând din palme, și aceasta i se înfățișă.

— Babă Groaso, visam un vis acu' dinspre ziuă, care m-a trezit în spaimă mare. Se făceau unii, babo, că-mi râdeau barba și sângele îmi curgea pe umeri și se prelingea peste tot trupul. Ce-o mai fi și asta, că n-am liniște și nu știu ce necaz m-apasă pe inimă – ca plumbul!?!

— Visul, boierule, nu e a bine de s-o izbândi. Mai ferit ai fi, boierule, dacă ai fugi și te-ai ascunde unde te-or duce ochii, că turcii sunt aci aproape, la Odivăie, cu zapciu de-al lor, și nu țin seama de rang, de boierie – nici de lege și omenie – fac ce le trece prin minte și chef!

Se posomorî Hagi Iordan auzind astă tălmăcire și povață și-i făcu semn să plece la treaba ei. Veni feciorul cu taler de argint pe care fumega ceașcă mare de cafea, cu ciubuc alăturea de borcane cu dulceți. Pofta de altădată îi pierise și o greață urâtă îl opri multă vreme să se apuce de sorbit. Feciorul îl îndemna să nu se răcească prea mult cafeaua. În silă apucă toarta ceștii și când și-aruncă ochii spre poartă, trei turci intrau. I-a căzut ceașca din mână și l-a apucat tremuratul parcă l-ar fi prins gerul Bobotezii, iar vinele i s-au înmuiat că n-a putut să facă pas. Turcii l-au legat fedeleș – la fel și pe fecior. Pe amândoi i-au pornit la Odivăie. Ce i-o fi cerut zapciul, ce vină i-o fi găsit, ce n-o fi dat – nu se știe. Feciorului i-au tăiat capul cu sabia de-a picioarele – că-i mergea trupul fără cap cât colo, iar pe boier l-au jupuit de viu – și pielea i-au umplut-o cu paie, atârnând-o în spânzurătoare.

— Bag de seamă că n-a vrut să-și deșarte galbenii în teșchereaua zapciului și nici jitnițele cu bucate dosite nu s-a îndurat să le destăinuie – ca un zgârcit la inimă cum l-am cunoscut. E dus pe altă lume și n-ar trebui să-l osândim – dar l-o fi ajuns blestemele celor năpăstuiți de el, când ne luă pe nimic stânjenii de moșie, moștenită de la străbuni – pomeniți în hrisoavele pe care i le-am pus în palmă – primind galbenii lui mânjiți de jaf, sudoare și sânge – câștigați prin asuprire.

Vrusei eu, tăicuțule, să-l judec și te puseși potrivă – că are să-i plătească Dumnezeu – și gândul ți-a fost izbândit; bine că a înțeles-o Hagi Iordan, nu s-a legat de dijmele, de suhatul și câte îi păgubeau vitele noastre – știa de frică, boierul! Acu', soarta l-a purtat unde nici vrăjmașii lui nu l-au blestemat. Ah! Turcul ce nu-și satură niciodată lăcomia, nu-i afli gândul, nu-și potolește desfrânarea – cum l-aș pedepsi în chinurile iadului pentru câte ne-a căşunat de când s-a întins peste țară! Nu știi ce să-i alegi ăstui

neam, când întâlnești pe unii împodobiți de atâta omenie și pe alții încărcați de toate păcatele Sodomei. De m-o ajuta cerul am să găsesc pe cei care mi-au secat inima de dorul fetelor și nevestei și, Doamne, cum am să-i judec, cum am să le plătesc nelegiuirile!… Zi și noapte numai așa gânduri mă frământă și n-o să-mi aflu odihnă până n-oi izbândi ce am în minte!

— Singur n-ai să faci nimic, fătul meu! Cu alții – poate! Peste noi – aici în pădure – ne-am pomenit cu liotă de turci – borfași din raia, de peste Dunăre, care au rupt din vite, dacă paznicii au fost puțini și fără curaj; iar unde au întâlnit brațe și îndrăzneală, au făcut cale întoarsă. Au băgat oamenii de seamă că-l poți depărta și goni pe păgân… dacă tovărășia este vârtoasă și de bună-credință. Așa au făcut Brezeștii – neam mare care ne-au luat și pe noi în amestecul lor, încât vitele le-am pus la adăpost bun. Vlăduță le dă ajutor – și vrednicia lui o laudă cu toții. Așteaptă să vii între ei; atunci tăria voastră n-are să fie surpată de nicio năvală.

— Nu, tăicuțule! Mai zăbovesc. Vreau să învăț bine limba turcului, să-i slugăresc și să umblu să aflu tainița unde au ascuns ce mi-a topit inima de dor. Am să găsesc necăjiți ca mine. M-oi încârdui cu ei și-am să fac judecata mare – dacă mi-o ajuta Ăl de Sus.

Mariniță se depărtă în pădure, la țarcul vitelor, năpădit de gânduri triste, de griji.

Vijelie își așternu fân și se lungi, după ce mângâie pe Vlăduță în somnul lui de copil ostenit de treabă.

Se trezi și mult se bucură când îl privi pe Vlăduță ars de soare, vioi, parcă mai crescut, cu vorbă la șartul ei, întrebându-l dacă a găsit pe mamă, pe surioare. Vijelie nu-l minți cum avea de gând și-i spuse drept că nu le-a aflat până acum, dar are să le dovedească în curând, și le aduce acasă.

— Tu, Vlăduță, ascultă pe tăicuțu, ajută-i și fii vrednic!

Îl strângea la piept. Nu-și stăpâni mustirea lacrimilor care-i umeziră fața. Îl privea cu luare-aminte și-n chipul lui se străvedea ceva din făptura Păunei. Adică doar el, Vlăduță, să mai poarte amintirea femeii și-a fiicelor sale? Să nu le mai dea de urmă? – și gândul ăsta îl sfredeli până-n măduva oaselor.

Toată ziua a stat la colibă cu Vlăduță alăturea. N-a voit să dea ochii cu lumea – prea l-ar fi descusut; ș-apoi n-ar mai vrea să răscolească focul care tot așa de tare îi pârjolește inima.

După trei zile a plecat iarăși în raia. Trebuie să afle fir să-l ducă spre ce jinduiește.

Luna lui florar a leatului 1822 fusese ploioasă. Urmase după o secetă îndelungă – când de la topirea zăpezii și până după sfântul Gheorghe niciun strop de ploaie nu mai văzuse pământul. Rarița nu mai izbutea să muște brazdă din țelina ca o cremene; odată i se frângea grindeiul sau îi sărea fierul. Lumea zăbovea tot în pădure, unde iernase amărâtă, cu teamă de turc, dar și cu groaza foametei. Cât a ținut vara și toamna anului trecut, cine a îndrăznit să iasă-n câmp să semene, să sape, să secere sau să treiere bucatele? Rar de tot cine știe ce deliu – care – dacă a avut noroc, s-a întors cu dobândă, iar dacă n-a avut triștea cea bună, cine știe pe unde i-or străluci ochii, purtat în robie sau beilic.

S-a îndurat Dumnezeu de pătimirea pământenilor și cum a sosit zi întâi de cireșar, toată liota turcilor a părăsit țara, trecând apa Dunării, sub blesteme grele. Parcă niciodată lăcomia, jaful și robia păgânului n-au fost mai nesățioase ca acum. A rămas țara secătuită de tot ce avea; prea puțin se mai găsește în căpistere sau în gropile de bucate. Nădejdea oamenilor este la mei. El, săracul, a scăpat din foamete pe bătrânii vremurilor de urgie. Îl semeni la Rusalii, răsare și crește repede, iar la sfânt Ilie e tocmai bun de secere. Boabele lui sticloase se păstrează bine la gropi, nu prind mucegai și le poți scoate peste ani fără să se strice.

Cum au încetat ploile, oamenii au zorit să arunce meiul în arături printre lese de mărăcini. Cu un pumn de boabe poți să împrăștii un loc cât o arie, înfrățește însutit.

Zapciul turc de la Odivăie plecase – și cu el neferii lui. Umbla lumea fără teamă și punea viață în sate și pe câmp.

Pe Valea Moriștilor ajungeau oameni cu desagă pusă pe umăr sau pe șa; abia atât mai puteau să strângă din gropile părăsite sau din cele jefuite de turci, pe care le căutau târând lanțuri despletite – și unde suna a gol pământul, dovedeau ce căutau. Din multele moriști de apă, una singură putea să macine: era a lui moș Necula lui Dragomir. Înțelept moș Necula! Cum a simțit năpădirea turcului peste țară, a desfăcut roata morii din mădularele ei, pietrele de râșnit le-a ridicat din steajărul lor și le-a dosit sus – peste deal, în pădure; iar acum, văzând plecarea păgânului, îndată le-a îngemănat după cuviință și-a pus morișca la treabă – zi și noapte. Ceilalți morari n-au dosit moriștile lor, și pe toate le-au pârjolit sau le-au prăpădit turcii umblând după jaf.

Gloată mare a fost la moara lui moș Necula la început, apoi a început să se subțieze. Nu prea aveau oamenii ce să macine. Norocul lor era pădurea și

câmpul, unde găseau ouă de spârcaci să umpli poala, ciuperci în storiștea târlelor, troscot și lăptucă, sparanghel și măgerei – atât cât să amăgești foamea copiilor care scânceau într-una agățați de zuvelcile mamelor.

Era în vremea vecerniei în acea zi de cireșar, când toaca de la biserica din Odivăie vestea bucuria ajunului de duminică. Moș Necula sta în pragul morii. Își făcu sumedenie de cruci, cerșind milă de sus pentru pace, gânduri bune la împărați și belșug în câmp, care avea semne bune după ploile căzute. Puținii oameni veniți pentru măciniș și-l împărțeau din postavă – nu mai mult decât un mertic-două. Se pregăteau să plece spre satele din preajmă. Moșul se grăbea și el. Vrea s-ajungă la Odivăie, să se primenească și a doua zi să îngenunche în fața icoanei preacinstitei Fecioare, să-i mulțumească pentru ajutor și câtă milă l-a ascultat. Mușteriii își luaseră ziua-bună și plecaseră.

Tocmai atunci din susul văii se năzăreau două mogâldețe, care din ce se apropiau se deslușeau a fi doi călăreți. Moșul își amână plecarea: trebuie să fie alți mușterii pentru măcinat. Le luă seama. Nu-i erau cunoscuți: erau fețe străine. Păreau destul de voinici, chipeși și peste grebenii cailor țineau în cumpănă desagi cu bucate.

— Bine te-am găsit, moșule! Avem rând la moară, după câte luăm seama. Ți-ai oprit scocul.

— Bine-ați venit, feții mei! Rând la moară aveți, numai că eu mă găteam să plec spre casă. Mâine e sfânta duminică, și eu, bătrân, am de împlinit datoria c-am scăpat cu zile din învălmășirile care ne cercară mai mult de un an…

— Dacă ne crezi, moșule, te poți bizui pe cinstea noastră: ne lași stăvilarul ridicat, moara râșnind, și până mâine, după ce-ți faci rânduiala creștinească, noi tot aici te adăstăm să-ți iei uiumul după nart, iar noi, rămas bun.

— Vă cred, feții mei! Înfățișarea vă dă încrederea mea de om îmbătrânit și frecat de lume de tot felul. Doar nițică zăbavă să pun seu la osia pietrelor și să le împănez mai bine – să dorm fără grijă acasă.

Moș Necula trecu în adăpostul morii ca un șopron și-și văzu de lucru; totuși nu se lăsă până nu întrebă:

— De unde sunteți, voinicilor? Nu v-am văzut până astăzi – și eu cu morișca mea, cunosc toată lumea din preajmă.

— Adevărat este ceea ce grăiești, tăicuțule! – răspunse unul din ei, cel oacheș, cu ochi de întuneric, ras la barbă, cu o mustață groasă, neagră, în

vârf cu cârlionți. Suntem alimăniți din primăvara asta prin aceste locuri: eu la Odivăie, iar dânsul în Gogoșarii de Sus.

Bătrânul făcu ochii largi și-l măsură de sus până jos și-l întâmpină cu vorba: „În Odivăie?! Cum de nu te cunosc eu, doar de acolo sunt?”

— Știi pe văduva lui Dumitrașcu sin Pârvul, – cel ce-a pățit moarte crâncenă de la zapciul turc? Trăiesc și eu pe lângă ea.

— O știu prea bine și am căit toți pe bietul Dumitrașcu! Fii sănătos și să o ajuți c-a rămas cu o casă grea de copii! Iar dânsul – după câte înțeleg trebuie să fie din Gogoșarii de Sus, despre care am auzit că s-a urzit de curând. Să vă fie cu ursitori bune împământenirea acolo!

Abia-și puseră desagii alăturea și-și împiedicară caii, când din josul văii sosea alt om, călare pe cal vârtos care abia-l purta în spinare, împovărat cu desagi în două părți.

Moșul îl întâmpină cu voie bună:

— Bine-ai venit, Chirule! Ai nimerit în gloată, cum vezi! Ți-au luat-o alții înainte și n-am ce-ți face: pe rând ca la moară – asta e pravila, fătul meu!

— N-am de ce să mă supăr, moș Necula! Mai schimb și eu vorbă cu oameni – mai ales că-i văd voinici și de omenie – cum îi arată chipul; destul pustnicesc eu la via mea, pe care mi-o îngăduie boierul Sima Ion, de când cu… dar mai bine să nu răvăcesc și s-aprind focul din vara trecută…

Coborî ce-avea de măcinat lângă desagii ceilalți și privind către cei doi:

— Mă cheamă Chiru al lui Matei – zis Mareș. Stau la crama din via de pe Dealul Gogoșarilor. Moș Necula mă știe prea bine – îi sunt mușteriu de când eram copilandru. Dar pe voi, fârtaților?

— Eu sunt Calianu, Pavel Calianu, pripășit proaspăt în Odivăie, iar pe prieten, Stoica, Stoica Cercel – din Gogoșarii de Jos – și ne bucurăm de întâlnire cu om din partea locului; iar pentru a ne împăca frățește cu rândul la moară – eu socotesc așa: moș Necula să ne măsoare cu dârmonul său desaga fiecăruia, să ne deșărtăm meiul în coșul morii, și mâine să împărțim mălaiul după câte măsuri am numărat. Dânsul ne lasă în pace și se duce la treaba sa, lăsând pârâul apei să mâne râșnițele toată noaptea, iar noi ne-am așeza la sfat ca niște oameni jindioși de vorbă.

— Nici nu se poate mai bună tocmeală ca asta! zise Chiru, la care se alipi și voia lui moș Necula. Trecu și-și împiedică murgul lângă ceilalți care-l primiră cu nechez scurt, cu rânjet de dinți și amenințare, dar se potoliră repede, se mirosiră și se împăcară frățește.

Moș Necula luă dârmonul, măsură meiul celor trei și-l deșertă în coșul larg și mare al morii – apoi le spuse că-i lasă sănătoși și-o luă domol spre Odivăie, după ce ridică stăvilarul și roata se urni.

Oamenii rămaseră singuri. Se priveau drept în ochi și simțeau nevoia de a se spovedi unul către altul, fără vreo bănuială.

Valea Moriștilor se umbrea peste tot. Soarele abia mai atârna pe streașina cerului ca un țest de jeratic. Din pârloagele dinspre satul Vieri se auzeau prepelițe care-și chemau puii, iar din pădure de la apus se lămurea cântec felurit de păsăret. Cobora un amurg potolit cu multă văpaie pe toată partea asfințitului. Oamenii își căutară strat pentru odihnă și-l găsiră pe un maldăr de fân pus la zbicit în coasta dealului. Stoica Cercel își scoase teșchereaua cu tutun, îl înfundă în căușul lulelei și din cremenea izbită de amnar fâlfâiră roiuri de scântei care se prinseră de mucul negru al fitilului și ațâțară foc. Același obicei îl încercară și Calianu cu Chiru, aprinzând de la Stoica Cercel.

Calianul prinse cuvânt și vorbi:

— Chirule, te văd voinic, iar firea ta arată om îndrăzneț. Ăștia doi nu suntem din partea locului și-am vrea să aflăm de la tine câte știi despre locurile astea, unde ne-am aciuat și noi de puțină vreme.

— Locurile astea, începu Chiru să povestească, sunt cum nu se găsesc altele în țară, dar au un cusur: sunt în marginea raialei Giurgiului, unde turcul este stăpân și când îi căşună jaf, pârjol și robie – se lasă asupra noastră și atunci pătimim. N-avem nicio apărare decât norocul, soarta; s-au dus vremurile când aveam oaste pământeană care da piept cu păgânul și-l biruia, și-l lecuia să mai prade și să robească. Voi ați venit aici pe drumul Olacului, pe unde trece diligenta poștei – care, de când cu venirea turcului, și-a încetat calea. De acolo de unde Valea Morilor este împunsă de altă vale – a Odivăii, pe care se înșiră vadurile de mori câte ați văzut – astă vale adâncă, sucită după piepturi de deal, se cheamă Valea Împuțită și are o poveste ce-am prins-o și eu de la ăi bătrâni. Că noi, gogoșărenii, pe aceste pământuri ne-am pomenit din moși strămoși, având moșie ohabnică de la voievozii cei vechi de sute de ani, dar n-am mai izbutit să ținem în spinare dăjdiile și câte greutăți s-au prăsit de la stăpânire – care ne-au îngenuncheat și d-aia ne-am vândut aproape pe degeaba ocina ce-o păstram de-a valma din veac în veac.

Dar, să nu-mi uit! De ce-i zice ăștia Împuțita – asta vream să vă spun:

Zice că pe vremea lui Mihai Vodă Viteazul – dacă ați auzit de el – luară tătarii țara în lung și lat și-o prădară și-o pârjoliră în vreme de iarnă. Avea Vodă Mihai niște căpitani viteji – pe Preda și Radu Buzescu și le porunci lor să gonească și să calce în opincă puterea păgânilor. Și-au strâns căpitanii numai rumâni îndrăzneți și cu mare grabă au ajuns la Putineiu – să pună piept năvalei și-au chibzuit cum să facă, cum să iasă cu izbândă, descusând împrejurimile ca să le fie într-ajutor.

Pe atunci – ca și acum – pădurea Putineiului se ținea trâmbă întinsă ca a noastră până în drumul Banului, care acum se cheamă al Untului, având în coastă valea aceasta și atunci cu salbă de mori, învârtite de pârâul ăsta. Pe dealul din față, din subsuoara pădurii, chibzui Preda Buzescu să-și așeze cetele – de unde privirea lui răzbătea toată valea, pe care ați venit voi, iar ca să atragă tătarii pe aici, puse surlarii să sune a harță de luptă. Gândi Preda așa: dacă puhoiul dușman ar năzui spre el, apucând matca văii, atunci Radu Buzescu – frate-său – care-și ținea oastea adăpostită în Valea Ciretului, dincolo de Putineiu, i-ar izbi fără veste din spate; și dacă vrăjmașii s-ar azvârli spre sat, lupta ar fi tot cu noroc – le-ar cade ei drept în coastă…

Din grosul cetelor, Preda Buzescu desfăcu pâlcuri mici cu poruncă să se ascundă în umerii dealurilor; să facă spaimă și neorânduială în trâmbele tătarilor, dacă ar încăpea în lungul văii toată gloata lor, și-ar auzi sunet de surle.

Era atunci o iarnă blajină – fără viscole, îngheț sau zloată. Iscoadele lui Preda i-aduseră știre că-n revărsat de zori s-a urnit hoarda spre Putineiu, părăsindu-și tabăra din Odivăie, urmându-și calea pe valea care se pierde în cea a Morilor. Atunci au început surlarii și toboșarii să sune și să facă ramăt a ațâțare la harță, atrăgând astfel pe valea asta păgânătatea. Și așa, auzind tătarii zvon de luptă, cu mare mânie s-au îndârjit s-ajungă repede la locul de unde le venea întărâtarea – să treacă prin sabie pe acei potrivnici; dar tocmai atunci s-au trezit izbiți din față, din coaste și din urmă.

Degeaba se-nvălmășeau tătarii, zbierau și suduiau caii să suie pripoarele dealurilor ca să-și scape viața – că pretutindenea întâlneau sabie, lance, ghioagă și pușcă – pieire și urgie mare – și pârtie mereu lărgită subția și prăpădea hoarda; răzbunarea robiei și jafurilor de până acum se plătea cu vârf și îndesat. Puțini dacă au scăpat și ăștia doar prin minune.

Izbânda asta o prăznuiră ai noștri cu mare bucurie în tabără, dar și cu grijă de-a păstra pază bună – să nu-i lovească păgânul iarăși.

De atunci valea asta a luat porecla de Valea Împuțită, că mult timp a duhnit putoare urâtă de la stârvurile tătarilor care și-au aflat aici sfârșit; iar stolurile de ciori au avut ce scobi o lună întreagă.

Calianu și Stoica Cercel rămaseră cu gura căscată ascultând povestirea lui Chiru sin Matei. Calianu nu se putu ține până nu-și arătă mirarea;

— Strașnici și viteji au fost acei străbuni – dacă au biruit așa putere a pământului – ca a tătarului! Noi, ăștia de azi, răbdăm, suferim jug, jaf și robie și nu ridicăm contra asupririi nicio împotrivire – parcă n-am fi os din osul lor – așa ne-am ticăloșit și înfricoșat.

Caliene, vremurile ne-au fost vitrege, voievozii n-au miluit norodul – doar l-au stors cu gând de pricopseală, iar boierii s-au lăsat plăcerilor, averilor strânse cu viclenie, urzind pâri pe la toate pragurile împărățiilor megieșe. Dacă ciobanul n-are grijă și dragoste pentru turmă – repede cade pradă lupilor și furilor. Să vă spun cum am căzut clăcași din moșneni ce-am fost. Noi ne tragem vână de la trei călărași: Drobotă, Mincu și Zăduf – care au primit ca răsplată de la Vodă Alexandru – la leat 1576 – moșia ohabnică cu zapise, dar poverile multe și dese siliră pe mulți nepoți și strănepoți de-ai călărașilor să-și vândă stânjenii de moșie – când boierilor, când mănăstirilor, când lui Vodă – încât abia râmaserăm câteva neamuri cu moșie, împinși mereu spre raiaua turcului de la Giurgiu, cu frica-n sân să nu ne cadă-n spinare să ne jecmănească. Veacul ăsta de la 1800 încoace, ne-a fost cu urgie mare asupra vieții; război de șase ani purtat de turc și muscal, ciumă cum nu s-a pomenit alta, seceta lungă de trei ani, și ca vârf peste toate – stăpânirea turcului în țară mai bine de un an – abia plecat de curând – nu l-ar mai ajuta ăl de sus!

Cum vă spusei: singurii moșneni care am putut să dăinuim dajdiilor – noi din Gogoșari. Eram uniți, țineam cisla către stăpânire și de ce să nu spun drept: doseam vite și stupi prin pădure și condicarii zapciei însemnau la catastif mai puțin oierit, văcărit și goștină. Dar de când ne pricopsi soarta cu domnia lui Caragea Vodă, toate ne fură pieziș: ciumă, secetă. Satul se sparse, pieriră multe neamuri – și intrară în secetă și foamete – dar mai ales slujbașii zapciei suduiră să se plătească birul care se prăsea mereu și nu mai avea câșturile la ponturile știute. Bucate nu mai păstram. Vitele le împuținasem – n-aveam cu ce le scoate din iarnă, și dacă n-aveam ce pune-n masă, mai tăiam din ele s-astâmpărăm foamea copiilor. Când s-abate un necaz peste oameni nu vine singur – cheamă altele. Așa fu după leatul 1814 – când ne sosi în sat unul, vameșul Dumitru – cu poala plină de galbeni,

dând povață blândă la toți moșnenii să-și vândă sfârcul de moșie lui, să scape de angarale. La început moșnenii nu vrură să audă de așa învoială – cu toate că aurul parcă le lua mințile și cu puterea lui și-ar fi scăpat din foamete casa de copii. Nici în al doilea an 1815, cerul nu se milostivi de noi – rămase toată primăvara și vara numai senin, fără scamă de nor, din care curgeau dogori – să coacă oul în praful drumului; iar vânturile zbiciulau câmpul și păleau până și frunzișul pădurii. Ce era la gropi se mântuise. Râșnea lumea coaja de copac, o amesteca în tărâțe, și-n spuză cocea azimă să astâmpere foamea copiilor. Aduna rădăcini de măgerel să-și amăgească burta. Ziceai că se prăpădește suflarea omenească. Vameșul intră iar în sat. Sfătuia mereu: „Ce vă trebuie pământ, când nu vă mai dă nimic din vistieria lui, pe când cu galbenii de la mine, vă scăpați viața, găsiți bucate să cumpărați din alte părți de țară, unde n-a ajuns seceta!”

Vameșul a amăgit pe mulți frați de moșie care i-au vândut stânjenii din siliște, pădure și câmp; și așa se înfipse pană străină în trupul pământului nostru dar încă rămăsesem destui ce nu ne lăsam de moștenirea străbună. Boierul schimbă foaia atunci și veni asupra satului cu slujbașii zapciei, abătând peste el toate chinurile, silniciile și câte pedepse erau știute de la fumul ardeiului pus pe jeratic, ungerea cu miere pe pielea goală și lăsați în seama muștelor – până la înțepenirea tălpilor și-a mâinilor în obezi strânse în pene de lemn – încât peste tot era numai vaiet, blestem și scrâșnet. Vameșul Dumitru – cu pungă doldora de bănet – se prefăcea milos și vorbea slujbașilor: „Iertați oamenii de chin, vă plătesc și birul din ăst an și anțărț; uite, le dau eu, numai să-mi vândă moșia să scape odată de ea, care le aduce atâta silă.” Unii, ca să scape de chin, se învoiau cu vameșul și îndată erau sloboziți, punând degetul ca o pecete pe zapisul ce-l scria pisarul precum să se știe că boierul va stăpâni atâția stânjeni din moșia ce s-a muncit de-a valma. Tăicuțu, Dumnezeu să-l ierte, nu se învoi și fu pus la cazne. Îl văzui cum se chinuia și-mi zvâcnea inima de durere. Zic: fie ce-o fi să fie, și mă reped la vameș, care rânjea mila pe delături – dar cu gând prefăcut. Eram flăcău și nu-mi sta nimeni înainte. El nu se aștepta când m-am înfățișat lui. L-am apucat de gulerul scurteicii, de giubea, l-am azvârlit la pământ și l-am zobit sub picior, întrebându-l:

— Ai nădușit galbenii ăștia cu osteneala brațelor sau i-ai apucat, furat și silnicit prin slujba ce ți-a dat-o Vodă, de unde te-au izgonit atâtea pârâciuni la divan, și-ai adus peste noi călăii să ne despoaie de sănătate, iar tu de moșie?!

Câți erau de față au încremenit de așa îndrăzneală, dar i-am dezmeticit îndată: „Hai pe ei! Noi mulți, ei puțini! Noi cu dreptatea, ei cu asuprirea!” Slujbașii zapciei și-au uitat de săbii și de flinte și-au fugit pe unde au apucat, iar moșnenii au slobozit pe câți erau la caznă și închisoare. Vameșului nu i-am luat zilele – dar zdravăn n-a mai rămas, a bolit mult și ce-a cumpărat de la noi a vândut unuia, Ralea postelnicul. Atunci am cumpănit ce poate îndrăzneala – și câtă putere se poate aduna într-un pumn de voinici dacă s-ar strânge în ceată; însă frații mei de moșie au stat cu semeție abia în acea zi, apoi s-au înfricoșat, s-au ascuns și s-au depărtat de mine. Știam ce mă așteaptă. Cunoșteam locuri dosnice, ferite de orice ochi al poterașilor. Doar l-am pus în patul bordeiului pe tăicuțu, care trăgea a moarte și m-am tot dus, dar în miez de noapte eram la căpătâiul lui și pe brațele mele și-a dat tărâmului ăluilalt sufletul. Nu l-am urmat la prohodirea din cimitir. N-a trecut noapte până la nouă zile să nu-l chem și să nu-i vorbesc de câte am de gând să fac. Și-au trecut ani. Stăpânirea și-a uitat de ce făcusem, moșnenii s-au scârbit de pământ, și și-au dat zapisele în mâna postelnicului Ralea, au rămas clăcași – și cu ei și eu păcătosul de mine – că singur nu mai puteam să țin cisla.

Veni leatul 1821. Știți ce ne aduse; mai întâi niște veselie ca o ploaie după secetă – că norodul are stăpân, pe Tudor Vladimirescu, că pravila veche se dărâmă și altă slobozenie va aduce îndărăt moșiile luate cu sila de boieri și mănăstiri; apoi s-a schimbat vremea în vifor cu primejdii de la turc, chemat de boieri să stingă focul răscoalei și astea ne-au pus viața la cumpănă grea și alte necazuri năpădiră asupra noastră.

V-am deșirat cele pățite de la ai noștri – iar dacă osteneala nu v-a adus somn, am să vă spun câte mi-au căşunat turcii.

— Nici nu te gândi, Chirule! Ce somn s-ar lipi de noi, când atâtea ai îndurat și tu ca și noi. Zi, poate ne prindem frați de cruce, zise Stoica Cercel și Calianu. D-asta ne-am tras aici – să vorbim pe îndelete.

— Cum vă spusei, ne pomenirăm cu turcii. Zapciul de la Odivăie fu dat în lături de zapciul turc, cu neferii lui, călări și fioroși, care alergau zi și noapte prin sate să strângă bucate pentru zahareaua oastei ce trebuia îmbuibată cu hrană bună, apoi care cu boi și bivoli să care lemne pentru câte trebuie la o corabie. Lumea intrase parcă în pământ – se afundase în păduri și pârloagă. Cine întârzia fără ascunzătoare cădea în robie sau în beilic – și-avea triștea să nu-și mai vadă pe-ai lui.

Eu mă însurasem la leatul ’820. Găsisem fată pe voia mea – frumoasă, cuminte, vrednică, Marica o chema. Era cea mai mare din cei opt copii ai lui Dinu Pârlog, din satul Parapani, clăcaș și el. Se înțelegea cu mama, căreia i se prăpădiseră toate fetele de pacostea lui Caragea Vodă. Rămăsesem doar eu – lăstar din trupul ei, văduvă prea de timpuriu. Ne-am mutat la cramă, după ce ne-au dărâmat bordeiul cioclii la ’813, unde țineam vie băștinașă, sus în Dealul Tăieturii. În casă ni se găsea. Aveam destule gropi cu bucate, risipite prin locuri cu semne statornice. Le umplusem iar după seceta ostiată la ’817. Ziceam: „Doamne, dă-ne zile și sănătate să ne petrecem viața în liniște, după câte necazuri ne făcură până acum!…”

Nu e dat oamenilor să-și trăiască viața după gând! Mi-aș fi închipuit vreodată să rămân singur cuc în mai puțin de doi ani? Nicidecum.

Se-mplinește anul la Sfânt Ilie, în ajun. Eu în arie la mei, sus în deal, lângă tufanul Ciobanului, pomenit acolo de când e lumea. Dam caii în funie, iar mama și Marica răvășeau poloagele de mei. Îndrăzneala mea era mai tare decât teama de turci, nu mă sinchiseam de întâlnirea cu ei. Aveam flintă, ciomag tare, de corn, și putere să înfrunt trei-patru.

Veni conacul de la prânzul cel mare. Să dau răspas cailor și să-i cobor la adăpat, în vale la pârâu.

― Marico, și tu, mamă! Odihniți-vă la umbra tufanului, până viu și eu! Cui i-ar fi dat în gând așa primejdie venită tam-nisam?

Să vă cruciți, oameni buni! Doar am apucat coborâșul coastei de deal și ei, trei turci călări – unde or fi stat ascunși? se reped în fuga cailor spre femei. Ele abia apucaseră să îngenunche la umbră și când și-aruncă ochii – prăpădenie asupra lor! Marica s-agață cu puterea fricii și se suie în tufan, mama a rămas înlemnită locului. Bolborosea către Marica să se dea jos, ea mai sus se suia. Unul se descalță, se urcă, gata s-o ajungă. Ea – buzdrubuc – își dă drumul la pământ. Aoleu! Și-atât. N-a mai mișcat. Mama a leșinat. Turcii au pierit fără niciun câștig. Cât să fi zăbovit? Cât ai face o mămăligă. Mă-ntorc. Leg caii-n steajăr, să trec și eu la umbră, să mâmbuc ceva. Mi-era foame. Când m-apropii – rămân năucit. Marica se răcise. Mama sufla încă. Torn apă pe ea, se trezește din leșin. Ce-a fost la voi? Doamne, Doamne! doar atât mai puteam să rostesc. Mi-a spus mama ce-a fost. Nici urmă de turc. Ce să fac?! Marica moartă – sufletul mi se usca de focul inimii. Iau un cal din steajăr. O urc pe mama pe el, iar pe Marica o duc pe brațe – ca pe un copil. Calul după mine. Trupul ei atât de frumos, de plin, a rămas acum ca o desagă plină de oase și carne. O așez pe pat în cramă. Mama o jelește, dar

se îneacă în plâns, tace. Eu rămân stană. Ar trebui un popă să-i citească. Pe unde să-l aflu?! Popa Buzăran s-a pitit ca toată lumea. Mama se vaită c-o ia alt leșin – cum n-a pomenit altul. Pune capul pe braț și-o văd cum icnește și-și trage sufletul. Două moarte. Inima omului este mai tare ca piatra, nu crapă. N-am crăpat nici eu. Le-am aprins lumânări să aibă lumină pe unde le-o rătăci sufletul. Le-am făcut groapă-n marginea viei și le-am cărat acolo una câte una, le-am zis cum s-a pomenit: „Dumnezeu să le ierte, fie-le țărâna ușoară" și le-am astupat mormântul. Am dezlegat caii din steajăr și-am părăsit aria așa cum o lăsasem. Rătăceam prin sat, pe câmp – poate m-ar întâlni turcii: să se aleagă într-un fel cu mine… N-am avut triștea să dau ochii cu ei. M-am gândit să-mi caut tovarăși și împreună să ne împotrivim neferilor când ajung la sate sau să-i năvălim la zapcie, să le arătăm și răsplata faptelor suferite de la ei, – poate le mai domolim jaful. Am căutat, dar n-am găsit niciunul – toți au luat frica, se supun mai bine jugului, decât să facă pas spre slobozenie. Vremea a trecut și-a mai vindecat buba ce-mi chinuia inima, însă scânteia răzbunării mereu vrea s-aprindă un foc să vâlvorească trufia turcului, să-i arză și lui inima – cum ne-a fript-o nouă.

— Întâlnirea de astă-seară, Chirule, parcă a fost pe gândul meu. Om ca tine îl caut de mult. Poate mai găsim alții. O ceată – cum se aude c-ar mai fi multe în țară – o putem întocmi cât de curând. Din cei mulți nu se poate să nu aflăm câțiva îndrăzneți mușcați de turc. Voi iscodi și-am să-ți aduc vești la crama ta.

— Caliene, acuma după plecarea turcului parcă s-a dezmorțit curajul cel din vechime al rumânilor. Uite, uitai! – ceva-ceva pentru faptul unei cete de voinici mi-a slomnit mie unul Stoian Sebea – bulgar de la Malu și altul Aron Bungar – mocan de la Ardeal – dar nu mă ținea cald vruta lor. Ne-om întâlni cu toții la crama mea, ne-om cunoaște mai bine, atunci vom chibzui ce-avem de făcut. Tu să vii pe la mine! Dar eu v-am spus ce-am avut pe inimă, acum aștept mărturisirile voastre, – tot ne-am dat la vorbă!

Începu Calianu:

— Eu trăiesc din iarna asta cu o femeie văduvă de la Odivăie, unde au fost zapciu turc și neferi de-ai lui, care i-au spânzurat bărbatul, dacă n-a putut să facă podvadă cu vitele, să care lemne de la pădurea Măcărăului până la schela raialei Giurgiului; n-avea, sărmanul, căruță ca lumea. Ea trăiește cu mine și vorba ei tot la răposat o aduce și-ar vrea să mă îndârjească la fapte mari; asmuțindu-mă împotriva lor, a turcilor. Nu știe, biata, că-n sufletul meu zace și dospește o ură veche de peste douăzeci de

ani. Cum am mai spus, nu sunt din părțile astea. Pe aici am crescut, fie la negustori – slugă, fie la mănăstiri să-mi capăt codrul. Obârșia mea este Bitolia, la țara Machedoniei. Să fi fost de opt-nouă ani, când pașa de acolo, mâniat că s-a făcut răzvrătire de ciobani și negustori pentru câte nedreptăți sufereau de la turci, a poruncit ienicerilor să împuște la rând pe cine-or nimeri până s-or face o sută de capete, pe care să le înfigă-n pari la răspântii de drumuri; astfel s-or înspăimânta toți și le-o trece pofta de-a se împotrivi – oricât de grele rânduieli ar apăsa spinarea și punga lor. Între bărbați s-a nimerit și tata. Mă seca la inimă când îi vedeam capul pus în țeapă și de atunci n-a fost altă grijă în mintea mea decât să le plătesc odată cu vârf și îndesat această nelegiuire. Rămase mama văduvă cu trei fete mai mici ca mine. N-avură parte să trăiască – se prăpădiră pe vremea ciumei din 1797; dar eu am scăpat să colind lumea, să ispășesc păcatele de la alte neamuri – dar n-am prins mușchi vreunui loc – ca piatra ce se rostogolește de ape…

Pe vremea lui Tudorin, eram la Tismana, la călugării de-acolo, argățean și vream să intru în tagma lor; dar când am văzut mulțimea strânsă în tabără sub Vladimirescu, am ținut cu ea drumul la Padeș, prin Oltenia, peste Olt până la Cotroceni – pe deal, în București; însă nici atunci n-am izbândit ce-aveam în gând că Tudorin fu răpus, iar noi, rămași ca un roi bezmetic ne risipirăm și n-am apucat să dăm harță cu turcii decât la Drăgășani, unde îi biruirăm întâia oară – dar ne zdrobiră a doua oară la Tismana; acolo știam prea bine peșterile din jur, unde m-am pitulat și-am scăpat cu zile.

Toate se răvăciseră în țară că nu se mai alegea stăpânire, omenie, nimic. Turcul tăia, spânzura, judeca și jefuia. Mi-am zis: mai bine apuc la Bitolia mea, spre locurile ce le visez mereu și acolo să-mi mântui viața asta păcătoasă. Soarta m-a mânat încoace, până am ajuns la Odivăie. V-am spus că m-am oprit la o văduvă. În nicio parte de țară turcul n-a făcut mai multe fărădelegi decât în satele megieșe cu raiaua Giurgiului; d-aia m-am oploșit pe aici, cu gândul să-ntâlnesc rumâni pe care să-i ațâț la voinicie – fiind ei mușcați prea des de colții păgânului. Și iată, cum m-am întâlnit cu Stoica Cercel, l-am ghicit ce ascunde în inimă; iar tu, Chirule, de la început, ți-ai dezvelit sufletul de orice fereală – poate socotindu-ne vrednici de spovedania ta, pe gândul tău. Știu limba turcului, a grecului – și-am să colind raiaua Giurgiului, să iau seama la ce ne frământă, – să putem izbândi ce-avem în minte.

M-am descărcat de tot ce-am avut pe suflet și v-am spus ce mă îmboldește zi și noapte; o ceată de voinici, de haiduci cum am auzit că s-au

înmulțit în Oltenia și-n susul țării, încât poterele stăpânirii n-au ce le mai face… Calianu tăcu, iar Chiru își îndreptă glasul către Stoica Cercel:

— Tu ce mai ai pe suflet, Stoico? După chip, și pe tine te apasă necaz; doar el întunecă fața și pune strajă vorbirii; nu prea te văd gureș; totuși încearcă să ne spui și tu câte ai pățit.

Stoica Cercel se ridică în cot mai întâi, apoi în picioare, se uită la caii, care păşteau în linişte nu departe de stratul lor. Liniștit se așeză și începu:

— Neam de neamul nostru noi moșneni am fost, dar după seceta cea mare a lui Caragea, am rămas lefteri de moșie. Ne-am vândut pământul că și cu el și fără el – tot un drac ne suduia – c-așa suntem noi rânduiți de ursitori să ținem în spinare toate greutățile țării, iar boierii să petreacă, să stea și să dea porunci; însă o duceam cum o duceam cu necazurile, dar când se lăsă turcul ca lăcusta anul trecut peste noi, ne-am învălmășit și ne-am băgat ca sălbăticiunile în fund de păduri. Satul unde ne-am pomenit din moși-strămoși se cheamă Comoara și este cale de aici până la două poşte. Tăicuțu, zor-nevoie să mă căpătuiesc cu Frusina din Măgura – sat vecin cu noi. Eram îndrăgiți de mulți ani cum nu se poate și ne-am logodit în iarna leatului 1821. Nunții i-am pus soroc spre sfântul Gheorghe, când mieii sunt dolofani și vinul s-a potolit în bute. Viile ne rămăseseră și dam boierului otaștina cuvenită. Nu era sărbătoare să nu mă reped la Frusina și aşteptam nunta să fim slobozi pentru dragostea noastră. Cum s-a desprimăvărat, s-a zvonit că norodul din Oltenia s-a sculat la răscoală sub Tudor și-a ajuns cu pandurii la Rușii de Vede, dar tabăra le-a pus-o la Plosca și Sfințești. Stând ei acolo mai multă vreme, toate satele din preajmă le dăruiau bucate, oi sau miei. M-am dus și eu cu finu Tatu Șerban cu niște berbeci – să ne facem și noi pomană și datoria pentru cei ce se zbăteau pentru slobozenia noastră… Dacă au ridicat taberele, au apucat spre București – și noi după ei. N-aveam altceva decât ciomege și cuțite, iar dacă pandurii au părăsit Bucureștii – ne-am întors spre casele noastre – poate din pricina Frusinei pe care n-o văzusem de-o lună aproape. Turcii năpădiseră peste țară la chemarea boierilor și anevoie ne-am strecurat printre ei până la Comoara – mereu alături de finu Tatu Șerban. Tăicuțu m-a primit cu ceartă: „Ce, ai să îndrepți tu pravila țării? Mai bine rămâneai pe-aici și-ți apărai ce trebuie apărat ca ochii din cap!” Mă zbăteam să-i tălmăcesc cele spuse și nu izbuteam. Îndată m-am repezit la Măgura, la Frusina și ce-am aflat m-a înghețat. Logodnica mea fusese prinsă de turci tocmai în argea, unde silea să țeasă daruri pentru nași și nuntași. N-a mai putut să scape – cât s-a zbătut. N-ascultase

îndemnurile altora de-a se ascunde în pădure; chiar ai mei se vârâseră la Vârtoapele unde este pădure ce n-o poți străbate într-o zi. A fost legată și pornită-n jos pe Teleorman la schela Zimnicii. Toate astea le-am aflat de la Doican – fratele ei – care s-a ținut așteamătă după ea până la satul Ștorobăneasa, dar acolo le-a pierdut urma – turcii încălecând caii. Răpirea Frusinei m-a secat la inimă, am pornit s-o caut; dar ce să afli când toată lumea era răvăcită? Am ajuns la Zimnicea. Acolo am auzit că mulțime de roabe și robi au fost trecuți peste Dunăre la țara turcească; așadar și Frusina mea. Stăm ca un năuc, cu mintea pierdută. Mi-am revenit și mă gândeam: „Ce-aș putea să fac singur? Nimic, nimic – ești singurel-singurel și ei mulți, n-ai să găsești vinovatul cât te-ai zbate!"

M-am întors la ai mei și i-am găsit anevoie în pădure. Tăicuțu știa de ce să mă certe. Nu mai aveam poftă de muncă, de paza vitelor – căutate cu mare jind de turci pentru hrana oștilor din țară. Abia finu Tatu mă mai potolea: „Lasă, nașule, le-oi plăti tu spurcaților!"

Nu era de ajuns beleaua cu turcii prădalnici, care colcăiau prin toate părțile; alt prăpăd se zvonea: cine a dăruit ceva pandurilor are să fie urmărit, prins și pus în lațul spânzurătorii. Atunci ne-am sfătuit noi cu Șerbăneștii să ne pierdem urma, să ne găsim alt sălaș în alte părți mai slobode pentru arătură și imaș de vite. Cum a dat în primăvara ăstui an, ne-am pus la căruțe ce aveam, ne-am mânat vitele dindărăt și ocolind satele, ferind drumurile mari, am nimerit în câmpul Burnazului, pe moșia călugărilor de la mănăstirea Sfintei Ecaterina din București, unde am aflat prea mare slobozenie; așa am bătut țăruș la sat nou – Gogoșarii de Sus – despre care poate ai știință, Chirule, fiind alăturea cu al vostru. Dacă turcii părăsiseră țara de curând, tăicuțu ne îndemnă să săpăm bordei în coasta dealului, lângă pârâul Gogoșarilor, iar pentru vite să facem târlă și țarc în Simanu – unde să le vârăm. Suntem de-a valma cu finii Șerban și ne înțelegem prea bine. Dacă, tu Caliene, ai osteni până la Simanu, l-ai afla acolo pe finu Tatu Șerban, care are fire de viteaz și nu se poate să nu-l tragem în ceata noastră; iar dacă nu m-aș păcăli după părerea mea pripită, nu se poate să nu tragă tot spre haiducie unul, Hristu Zaharia – sârb de nația lui – aciuat la Cacaleți – pe care l-am întâlnit cu vitele la adăpat pe valea Șabanului, unde sunt izvoare la tot pasul. Așa l-am drămuit eu, iar dacă hotărâm să ne întâlnim cu toții la crama ta, Chirule, îl vestesc și pe el să se înfățișeze acolo.

În a mea inimă încolțește nădejdea că avem să ne răzbunăm și noi sufletul cu ce-om plăti turcului – chiar dacă e cu întârziere. Eu sunt gata! și Stoica

Cercel tăcu.

Noaptea trecuse de cumpănă. Carul-mare era aproape să se răstoarne în poala cerului – spuzit de stele. Oamenii se ridicară, trecură nițel în lături, se încredințară de apropierea cailor și trecură la odihnă.

Dimineața, s-au trezit în flacăra răsăritului, de unde își ridica fruntea un soare uriaș, plutind sub streașină bolții senine. Cei trei s-au privit cu de-a măruntul, și-au luat seama la chip, înțelegând acum mai bine ce-au amintit aseară. Au coborât la moară, s-au spălat la stăvilar, și-au făcut cruce după obicei și vorba lor se ațînu la mersul vremii, la lipsa bucatelor din ăsta an, când nu s-a putut semăna grâul de toamnă – și chiar porumbul în primăvară – de teama turcilor; măcar meiul să aibă timp – că el, săracul, ne-a scăpat în atâția ani de foamete!

Au vorbit multe – până aproape de prânzul cel mare, când moș Necula se înapoia la moară. Era parcă alt om. Ras la barbă, cu o mustață albă, groasă, lăsată pe buze, cu chica pieptănată și poate unsă; părea coborât parcă dintr-o icoană.

— Feții mei, v-ați săturat de vorbă cât am lipsit de aici. Văd că în coș tot a mai rămas un pumn-doi de mei. Până s-o măcina, să vi-l împart.

Pe o poliță a colibei avea niște răboaje, meșterite din nuiele necojite de sânger, – pe care crestase semne mai abitir ca slovele cărturarilor și astfel împărți mălaiul fără să nemulțumească pe careva. Luă uiumul după cuviință și dori cale bună celor trei mușterii care se grăbeau să-și prindă caii, să-i încalece – tocmai când zăpușeala zilei era în toi.

Calianu nu se mulțumi până nu se prinse cu tovarășii lui:

— Chirule, am să vin la Crama ta, cât mai des; iar tu, Stoico, să știi; într-o seară aveți să vă pomeniți cu mine, avem multe de vorbit – dar mai ales de chibzuit!

Astfel se despărțiră: Chiru lăsându-se pe firul apei în jos – la Gogoșari. Stoica Cercel tăie în curmeziș dealul și prin pădure – de-a dreptul la odăile din Simanu. Calianu – în piezișul apei – se depărta spre Valea Împuțită, la Odivăie.

*

Calianu nu-și mai află astâmpăr de la întâlnirea cu Chiru și Stoica Cercel. Bate drum la Giurgiu, la raiaua turcească ce n-are oprelíște să-i străbați hotarul. Are nădejde mare în suflet că s-a pus aluat la dospit pentru ceata de haiduci – pe care o vede strânsă până-n toamnă. Face socoteli zi și noapte

cum s-o întărească, dar fără bani ce poți să faci?! Unde să-i găsească? Boieri în preajmă nu sunt. Se feresc de vecinătatea raialei – care-i poate jefui sau să le zboare capetele cu săbii când nu te aștepți. Gândurile i se abat la turci. Ei sunt cocă de bani. Aurul curge în punga lor din toate părțile. În Giurgiu sunt mulți bogătani – dar și sărăcime de la care poți să prinzi fir să te ducă unde ți-e voia. Intră în cafenele. Soarbe anevoie din cafea și ochii lui pipăie mesele joase unde se joacă otuzbir – la care se îngrămădesc mormane de firfirici, de icușari sau mahmudele – după teapa celor ce-și încearcă norocul. Intră în vorbă cu bătrâni uitați de soartă, bragagii sau cofetari, care nu-și mai pot duce donițele sau coșurile și ăștia abia cârtesc așa viață – c-așa a rânduit Mohamed profetul: unii să se lăfăie pe lumea asta în îmbuibări – alții să jinduie abia un codricel de pâine.

Calianu sta să descoasă pe om. Alege vorbă și cale cu dichis, încât cel întrebat răspunde ceea ce trebuie să afle Calianu.

Din câte a scotocit în mințile celor întrebați s-a putut dumeri prea bine că banii cei mai mulți se țin în haznaua raialei, în vistierie; dar acolo stau de pază cărăule cu flinte, cu ochi deschis zi și noapte; bani se află și la bogătani – dar prea puțini pentru câte are de gând Calianu.

Nu i-a fost anevoie să găsească locul vistieriei. Nu se află departe de geamia ridicată în miezul raialei. Nu se schimbă la port. Și-l ține pe cel pomenit la Macedonia. În târg mișună tot felul de nații și credințe: de la creștini, mahomedani – până la ovrei, care-și câștigă traiul cu negustoria, meșteșugul, pescuitul, corăbieritul și jaful.

Oglindește piața, care este apropiată de geamia unde un șir de maghernițe își atârnă sau întind mărfurile – pe care le strigă și le laudă tot felul de negustori greci, bulgari, sârbi, armeni.

În mijlocul pieței se află un puț Șadrâvan – după numele turcului ce l-a săpat și ghizduit, cu apă rece, bună la băut și fiert lintea. Nu-i stă ciutura de dimineața până seara. Trece din mână-n mână, rânduită de femei zovonite – după legea lui Mohamed, de creștine îmbrobodite cu marame lungi să le bată genunchiul, de bărbați tineri sau bătrâni. Lângă puț, ctitorul a cărat pietre mari pe care să stea cei osteniți, până să le ajungă rândul la scos apă. Gloata nu se micșorează decât spre amurgul serii. Calianu a dibăcit locul unde se află haznaua de bănet a raialei și-i dă târcoale mereu. Se face a cumpăra din piață, tocmește – dar nu s-ajunge cu prețul; își potolește setea bând din ciutură – dar ochii și-i pironește drept în față, unde se ridică o clădire închisă de zid gros nălțat, făcut din bolovani ca drobii de sare, piatră

spartă din malul turcesc, adusă în caice de la Rusciuk. În mijlocul zidului se deschise ușă largă – care alunecă pe drug de stejar; și când este dată în lături poate să lase vederii o culă rotundă, cu ușă ferecată de care atârnă lacăt mare cât o broască țestoasă. Ceva mai alături o căsuță joasă învelită cu olane, ce ține în bătătură șopron, – loc de adăpost pentru cărăulele ce se rânduie la pază. Trage cu urechea și când e gata schimbul străjii, aude vorbindu-se: „E sorocul străjii a doua sau a treia la haznaua raialei, hai să ne grăbim!”; astfel a înțeles prea bine unde se strânge bănetul târgului și țancul schimbării străjilor.

Umblă fiert. Ajunge la crama Chirului, sus la Gogoșari și-i toarce fir de fapte îndrăznețe, dar nu cu grabă; s-ar repezi până la Stoica Cercel, dar îi este peste mână; n-a fost mai departe de Putineiu. Ajunge iar la Giurgiu. Nu i se mai dezlipesc ochii de cula ce ține bănetul raialei.

Era-n vremea chindiei. Muezinul de la geamie s-auzea cum slăvește numele profetului și ocolea cerdacul minaretului – vestind în cele patru părți ale lumii puterea credinței și-a sabiei împărăției celei dreptcredincioase lui Alah. Pe piatra cea mare odihnea un turc bătrân dar voinic nevoie-mare – ca o matahală. În față avea așezate două coșnițe largi din salcie împletită peste care erau întinse zarzavaturi proaspete. Se vedea lămurit că-și astâmpăra osteneala lângă puțul Șadrâvan, ștergându-și nădușeala cu mâneca, așteptând să se zvânteze – și apoi să se răcorească la ciutura cu apă rece. Ca totdeauna asemenea moșnegi se găseau mereu la sfat sau la tutunat; însă de data asta, doar bătrânul zarzavagiu le-o luase înainte. Puțul nu era înglotat. Din piață se ivi un voinic. Ținea sub braț o turtă de mălai, – mămăligă coaptă-n vatră – că-n seceta și lipsa ăstui an pâine din grâu sau orz nu se mai găsea la pitărie; doar pe mesele celor avuți.

Voinicul se îndrepta spre zarzavagiu – însă ochii lui împungeau mai mult cula cu bănet. Lua seama cărăulei care-și târa anevoie pașii în fața porții deschise – tocmai bine pentru a oglindi ce se află înăuntru curții. Se apropie de bătrân, scotocindu-și brâul după pungă, gata să-i cumpere ceva din coșnițe. Zăbovea cam mult, dar ochii nu-și părăseau căutătura de mai înainte. Turcul îi luă seama: de statură potrivită, cu trup bine legat, oacheș la față, cu privire ageră, – parcă scapără, barbă deasă, rasă – cu mustață corb, ca două aripi de rândunică. Îmbrăcămintea este un amestec de straie rumânești și arnăuțești. Bătrânul gemu apăsat până se ridică de pe piatră și-i zise turcește:

— Ce dorește soarele tinereții de la noaptea bătrâneții mele? vorbi cu dulceața negustorului get-beget, parcă de când lumea.

— Câteva cepe și doi-trei cățel de usturoi – să-mi astâmpăr foamea, și-i aruncă niște firfirici de aramă. Dacă mi-o aduce sete mâncarea, am puț lângă mine și mai stăm de vorbă, efendi bătrân.

— Bucuros sunt pentru taifas, dar zăbovind la așa petrecere, zarzavatul se ofilește și casele arvunite m-așteaptă, chindia este pe isprăvite.

Vru să treacă la ciutură să scoată apă, dar străinul nu-l lăsă, și-l așeză iar pe piatră pentru vorbă și-i șopti pe românește:

— Spune-mi, ești iscoadă sau creștin adevărat? Nu mi-e greu să-ți deșert burta de mațele pestrițe – dacă ești o iudă; iar dacă inima ți-e dreaptă, mă prind frate de cruce cu tine; văd că ești voinic și-mi place vorba ta, iar ochii tăi n-au ceața bătrâneții – ci strălucirea tinereții; n-ai nimerit-o bine cum te prefaci la chip și îmbrăcăminte! Ca și mine te învârtești, te sucești tot pe lângă haznaua cu bani. Ce-ai de gând? Spune-n credință, cu inima deschisă, altminteri…

— M-ai dovedit și-ți sunt frate de cruce, cum ai zis! Numele mi-e Toma Vijelie. Dar al tău?!

— Calianu… Pavel Calianu. Dar trebuie să vorbim pe îndelete și aici n-avem cum. Unde ne găsim deseară?!

— Ia-o pe lângă apa ce se cheamă Sfântul Gheorghe, spre Smârda, întrebi de via și grădina lui baș-Amet, care este aproape de tabia mare. Prefă-te că-ți trebuie zarzavat de la moș Geafer – așa mi-e numele cunoscut de toți vecinii. Sunt singur-singurel – tot să vorbim; dar mai târziu să vii, după ce se potolește târgul și-mi deșert coșnițele pe unde am poruncit zarzavatul.

Nu-și potoli nicio sete și tot cu anevoință își ridică coșnițele în cobiliță, părăsind vatra puțului, care se însufleți de femei venite după apă. Se răzniră din mers, Calianu apucând iar spre piață, iar Vijelie spre casa lui baș-Amet, să-i lase legume. Noaptea se lăsase peste raia. Zarea înaltă a malului turcesc se împânzea cu licăriri de focuri, iar cerul înflorise ca o pajiște plină de romaniță. Roiuri de țânțari zvoneau subțire și lacomi se înfigeau în om; având-și sălaș vechi în ostrovul Cioroiului, plin de sălcii, trestie și păpuriș. Vijelie ațâțase foc de tor, leospe de bălegar bătătorit și uscat. Fumul des, acru și iute, învăluia toată bătătura coșmeliei, iar rar de tot, câte o limbă de flacără se prelingea peste clădăria gunoiului. Atunci întunericul tremura, se da în lături ca apoi să revină și mai des. Un câine, Osman, care sta legat în lanț, mârâi a om. Stăpânul îl potoli cu vorba. Se auziră pași ușori și Calianu

se apropie, dete vreme bună și se așeză pe un butuc, întins de Vijelie – chip de scăunel.

— Am venit, Vijelie, după cum ne-a fost înțelegerea. Cum te-am văzut, am înțeles ce s-ascunde sub turcul prefăcut bătrân și d-aia mi-am dat pe față sufletul despuiat de orice viclenie. Pândesc și eu haznaua cu bănet și m-am muncit cum s-o sparg, să-i apuc avuția – ca nu e păcat să iei ce n-a fost strâns cu sudoare; acolo zace aur și argint îngrămădit din jaf, supt din snaga sărăcimii. Singur ce-aș putea să fac?… Mai mulți – se schimbă socoteala, s-ar lega gură pânzei!…

— Caliene, ne-am brodit față-n față în ceasul cel bun și ne-am potrivit la gânduri. De când pândesc și eu cula cu bani, căreia creștinii îi zic și cămăruș! M-am socotit în fel și chip – că eu de un an și mai mult, mă zbat să aflu dâră care să mă ducă spre nevastă și două fecioare – răpite de turci, roabe în haremul lor – și nimic n-am dovedit. Și începu să-i deșire toată întâmplarea din pădurea Putineiului, căutarea zadarnică, fără a le găsi urma, slugărnicia la atâția stăpâni – numai să le învețe graiul turcesc, și hotărârea din urmă – de-a pune mâna pe bani – doar cu ei poți să împlinești orice faptă; însă n-ar fi așteptat așa prilej să întâlnească un voinic tot așa de hotărât pentru ca să spargă cămărușul! Unde sunt două minți, două puteri unite, treaba izbutește mai lesne. S-a încercat să strângă voinici, să pornească în ceată asupra turcilor, însă n-a izbutit. Teama de turc a rămas ca o stafie ce-i înspăimântă; doar să audă și frica îi dă îndărăt de la faptă!

— Vijelie, se vede treaba că tu nu te-ai mai amestecat cu lumea acu' după ce turcul ne-a părăsit țara, nu știi ce clocotește în inima oamenilor care au suferit prea multe de la păgân, cum s-a dezmorțit îndrăzneala lor și caută să se răzbune, să se adune în ceată. Nu mai departe, să fie trei săptămâni. La moara lui moș Necula de pe Valea Împuțită, m-am întâlnit și-am vorbit cu Chiru sin Matei din Gogoșari, cu altul Stoica Cercel din Gogoșarii de Sus. Ca la moară, așteptând măcinișul, ne-am dat la vorbă. Și ei au pățit necazuri mari, care le-au ars inima și duc jindul să se răzbune!

Și-n liniștea nopții, în șoaptă, stingheriți doar de mocnirea focului ce-l răvăceau să-i dea viață, Calianu povesti pățania lui Chiru și-a lui Stoica Cercel; apoi aminti gândul lor de faptă împotriva turcului, unde alăturau și pe alții ca Stoian Sebea din Malu, Aron Bungaru din Burnaz, Hristu Zaharia din Cacaleți și poate Tatu Șerban din Gogoșarii de Sus.

— Tu, Vijelie, ți-ai deșertat focul în fața mea. Ascultă acuma și pe-al meu – și începu să-și spovedească viața sa de la început și până în clipele

întâlnirii.

― Frate Caliene, simt că mi-ești adevărat frate de cruce. Mi-a venit inima la loc. Știu că mă bizui pe om îndrăzneț, cu mult curaj, dar mai ales umblat, cu limba turcească, rumânească… ba și grecească după cât îmi dau seama. Pe urmă vestea – că lângă noi s-ar alătura și Chiru – pe care-l cunosc prea bine, ca pe unul ce-a înfruntat pe vameșul Dumitru, însă nu știam c-a pățit și el de la turc ce-am îndurat și eu, m-a întremat în curaj și mă bucur ca un copil pentru câte avem să facem. Câți am fi dacă ne-am număra?

― Păi noi doi, Chiru, Stoica Cercel, apoi Stoian Sebea, Aron Bungar, Hristu Zaharia și Tatu Șerban – cu toții tocmai opt – gata să împlinim zece. Să nu uit pe unul de la tine din Putineiu, pe care l-am întâlnit cu vitele, dornic de vitejie – dar atât de pipernicit că abia îl crezi om, pe nume Mitran – poreclit Miclete.

― Miclete? fărâma aia ca un prichindel vrea vitejie? Îi cunosc ce-i poate mintea, dar puterea lui este nimica…

― La voinicie îi mai trebuie și minte! L-am cântărit destul. Ca iscoadă nu-l poate întrece nimeni în viclenie, iar din gâtlejul lui sloboade viers de păsări, zbieret de dobitoace și câte alte năzdrăvănii, că nu-l dovedește oricine; m-am încrucit de ce-i iese din gură.

― Țin minte cum se gudura pe lângă mine să-l bag în seamă – însă nu l-am apropiat, și tot mă sâcâia la vorbă, la ajutorul vitelor. Om vedea noi ce-i de făcut. Eu trebuie să mai stau în simbrie la baș-Amet o săptămână-două, să mă dumeresc mai bine asupra cămărușului, când este golit de bănet, când geme de el – baș-Amet fiind vistierul raialei; apoi rânduiala cărăulelor de pază, – care nu sunt atât de multe, precum și grosul turcilor neferi adăpostiți în tabia cea mare, vecină cu noi. Gândește-te și tu, peste câteva zile să ne întâlnim iarăși, să punem la cale ce trebuie făcut. Cula cu bani nu-mi mai iese din minte, fie la trezie, fie în somn. Cu bani biruim orice, atunci când sufletele noastre își caută dreptatea, plata pentru câte ne-a pricinuit turcul.

Vorba și-o prelungiră până târziu, când la tabia mare se făcea al doilea schimb de străji. Se lungiră pe stratul de fân, în jurul focului care lăsa fum, ferindu-i de țânțarii ce se împuținau mereu.

*

Câmpul Simanului este numai pârloagă, împopistrată cu lese de mărăcini, pâlcuri de scumpie și sovârf, vișinari sălbatici. Aici este raiul vitelor și-al păsăretului. Aici și-au pus târlă alde Cercel și Șerban. Bucuria lor că au

nimerit în așa lărgime pentru câte vite au, cărora le trebuia imaș întins, bun pentru îngrășat și prăsilă. Au venit din Comoara cu oi, cai și vaci. Caii sunt ciuca lor. Niște cai mici, iuți, dâlvăriți cu viforul și gerul, tari la copită, fără să le pese de drum pietruit. Iernează în țarcuri închise cu vrafuri de mărăcini, adăpost de vânt – sau în câmp. Nu le pasă de haita lupilor. O simt cum s-apropie, rânjind buza de sus și atunci începe un haraiman de ia cerul în sus, numai rânchez și tropot, fac roată băgând mânjii la mijloc și-n afară rămân doar copite ca țepii de arici, de jur împrejur ocolind armăsarii. Nu e chip să-i piște haita, – poate vara când se răzlețesc prea mult. Dacă zăpada acoperă câmpul, copita o răvăcește până dă de iarba uscată și așa iernează. Pentru așa herghelie are dragoste mare neamul Șerban, iar Tatu, flăcău chipeș, cu o față negricioasă, cu niște sprâncene atât de îmbinate încât le-ai socoti o lipitoare întinsă de la o tâmplă la alta, sub care ochii de păcură joacă vioi, iar mustața îi acoperă o gură ce slobozește viers ce l-ai tot asculta, este făcut parcă de mă-sa să sară pe cal fără să se țină, să-l prindă în arcan și să-l domolească după voie.

Stoica Cercel nu mai poate de dragul lui Tatu; și pentru că-i este fin, și pentru glasul și cântecul lui, dar mai ales pentru curajul ce i-l dă cât este aproape de el. Fără fin și-ar fi făcut de mult seama, – de când cu răpirea Frusinei, însă el i-a ținut inima tare. Și-a luat numele Cercel – după o toană de-a tatălui care și-a atârnat de ureche turtiță de aramă – mai mult a fudulie. De când cu cele petrecute de Frusina, Stoica și-a aruncat cercelul agățat pe vremea mijirii mustăcioarei. Este flăcău voinic, are ochii verzui, față prelungă, sprâncene groase, cam arămii, mustață rasă, țepoasă – ce bate-n rugină – poate și de atâta fum sorbit dintr-o lulea, prea rar să nu fie îndopată. Cam scump la vorbă. Se întărâtă anevoie la necaz, dar și când izbucnește – nu e chip să-l potolești – poate finu-său Tatu.

Ei stau cu vitele în Simanu. Părinții lor robotesc în satul nou, Gogoșarii de Sus, care acum se încherbălează din neamuri venite proaspăt, după învălmășelile leatului 1821. Au săpat bordeie în adăpostul dealului, la talpa căruia curge pârâul Gogoșarilor cu subsuori de păpuriș și pipirig, ca niște podoabe ce ascund cârstei și păsărele de stuf.

De la înapoierea lui Stoica Cercel din Valea Moriștilor, Tatu Șerban e pus pe gânduri: prea multe i-a spus despre Calianu și Chiru sin Matei; dar mai mult așteaptă să-l vadă pe Calianu, după cum a făgăduit lui nașu-său. Așteptarea a fost cam lungă, dar la începutul lunii lui cuptor, într-o înserare blândă, după o zi călduroasă, câinii începură lătrat furios, repezindu-se spre

răsărit. Drumețul, călare, nu s-a putut apropia până ce câinii n-au primit porunci de liniștire și cu coada smerită au trecut la culcușul lor. Era Calianu. Împiedică buiestrașul în apropiere. Herghelia zvonea nechez mai departe. În bătătura colibei trosnea foc în maldări de mărăcini uscați, săltând flăcări înalte și rupte, iar în jurul spuzei se rumenea porumb verde, îndesat în țepușe – bine de întors pe toate fețele, la depărtare potrivită de văpaia focului.

— Ne-ai gândit binele, cum ne-ai nimerit la cină! Doar cu porumb copt te putem ospăta. Ne-ai prins fără tain de la sat, ni s-a împuținat.

— Ba, tocmai pe gândul meu v-am găsit cu porumb! Încă nu l-am gustat în ăst an; acum îi fac safteaua. Cum l-ați dibăcit?

— Finu Tatu, că am uitat să ți-l înfățișez, el a fost la Hristu Zaharia, aci, la o fugă de cal și l-a milit cu o traistă bună de porumb, să fie pomană la ai lui – învrednicindu-se el să semene în primăvară, timpuriu, două-trei arii în siliștea satului. Ploile l-au crescut și bobul s-a împlinit până-n vârf. Bogdaproste, și fie-i pomană cui s-a rânduit – încheie Stoica Cercel, bătând cruci multe peste pieptul descheiat la cămașă.

Frânturile de porumb dat în lapte, cu rânduri rare, împlinit la bob, lăsau miros plăcut de câmp care ațâța pofta, iar sucalele de lemn primeneau alți știuleți, copți pe îndelete la flacără și jar. Sațiul le stinse foamea, după care băură apă dintr-o botă, pitită-n buruian verde – să-i ție răcoarea de la izvoarele Șabanului. Abia acum le veni vorbă slobodă pentru taine ce le aveau de spus. Din câmp veneau chiote și lătrături depărtate, iar de alături țârâit de greieri și cicori. Cânepa sălbatică și pelinița împrăștiau miros tare, acru, amar. Cerul era tot o spuză – din care alunecau spre pământ dâlme de beteală.

— V-aduc vești bune, Stoico și Tatule! În raia, la Giurgiu, am dovedit un voinic trupeș, adevărat munte de om, cu nume năprasnic: Vijelie, Toma Vijelie, de fel din Putineiu. Să fie vreo zece zile de atunci. Pândea ca și mine cula cu bănet, haznaua unde se deșartă aurul și argintul pentru lăcomia turcului care nu mai are sațiu. El schimbat la straie și la chip în turc sadea – moș prăpădit de ani și necazuri. L-am dibuit că se preface așa și l-am dat de gol. N-a avut încotro și mi-a mărturisit ce-am să vă spun vouă, fără să uit ceva. Noi n-am avut cum să-l cunoaștem: ne-am pripășit în locurile astea din estimp. Are mare durere la sufletul lui din pricina turcilor care i-au robit nevasta și două fete. Este un voinic cum nu mi-au văzut ochii – și inima lui plămădește isprăvi mari dacă-și află tovarăși de nădejde. M-am legat de el

ca frate de cruce, doar cu vorba, fără jurământ de sânge; d-aia grăbesc să ne strângem odată în ceată și să pornim la faptă până nu vine iarna.

După ce-am să vă povestesc pățania tristă a ursitei sale, am să las și o întrebare la urmă pentru Tatu Șerban; d-asta m-am repezit până aici.

Calianu ridică în brațe bota și gâlgâi mult până s-o lase în sânul buruianului răcorit de noapte, apoi se întinse pe fânul pălit și le povesti tot ce i-a spus Vijelie în seara când poposi la grădina lui baș-Amet. Pe bolta cerului urcaseră mult semnele stelelor, – dovadă că vremea se scursese până-n tainița nopții.

— Acum îți vine rândul, Tatule! Tu ce-ai de spus? D-aia am venit la voi: să vi-l vestesc pe Vijelie, dar să te cunosc și pe tine, voinicule; prea te vorbea de bine naș-tu Stoica Cercel!

— Caliene, am fost gând la gând! La fel jinduiam și eu să-l aud și să-i văd fața macedoneanului – care acum ne-a sosit. Află că necazurile ce-au fript inima lui Vijelie, ne-au trezit frământări vechi, care ne-au zbuciumat sufletele atât de năpăstuite de soartă. Să nu mânii pe Dumnezeu – neamul nostru a scăpat cu puțin năduf; ne-am părăsit bordeiele și ce-am închebălat lângă ele – luând dindărăt vitele și ce-am putut să aruncăm în fugă la căruță și-am colindat păduri și întinderi de pârloagă până s-ajungem unde ne aflăm acum; dar dajdie robiei și lăcomiei turcului – ca toți despre care fuse vorba – ne-a ferit ăl de sus, n-am suferit. Oricâtă lăcustă s-ar lăsa peste câmpul semănat – tot mai lasă teafăr un spic-două; așa ne-a fost nouă datul să ieșim fără vamă de suflet a leatului ’821.

Dacă pe mine nu m-a pișcat prea tare turcul, apoi ce-am văzut, ce-am auzit la pământenii și creștinii noștri – mi-au veninat viața.

Parcă o văd pe Frusina cât era de mândră, cum aștepta cununia cu naș Stoica! Apoi durerea lui – că-l turbase luni și luni – răpirea ei și cât l-am ținut să nu-și facă seama, pe voia lui Ucigă-l-toaca! L-am întărit cu făgăduiala să ne facem ceată, să pândim păgânul, să-l culcăm la pământ când se resfiră din bulucurile lui – dar până azi n-am izbutit altceva decât închipuire, și acum, Caliene, ascultă ce-am făptuit eu de unul singur. N-am de ce să mă laud, – naș Stoica este de față și poate să fie mărturie la ce-am să spun acum:

An de vară eram la pădurea Vârtoapele – ascunși de turc. Avea întinsură mare și colcăia de atâta sodom de lume. Eu cu vitele, cam în marginea ei, spre Valea Mare, aproape de drumul cu umblet mult. Zic: mă reped să beau apă, că puțul Sterpului era în matca văii. Nu mă despărțeam nici cât ai bate-

n amnar de-o flintă cam ruginită și ponosită: o căpătasem cu multă caznă și bani de la un slujitor boieresc. O țineam încărcată cu plumbi mulți și pulbere destulă, îndesată cu fultuială potrivită. N-aveam greș la ea! Aveam nădejde mare în cremenea și cocoșul ei care aprindea fitilul cu muc zăcut în zeamă de iască. Cum spusei, mergeam spre puț. Flinta pe umăr. Eram gata să ies în luminișul drumului. Aud un plânset mocnit, amestecat cu gemete istovite. Mă opresc să iau seama și m-ascund. Ei, doi turci călări. Între ei două femei legate, târâte și parcă le loveau ca să meargă. Pistoale lungi la brâu, săbii atârnate de ciochina șeii. Îi pândesc cu grijă din stufiș. Dacă s-ar opri la puț, ar fi pe gândul meu; dacă nu, ce să fac? Să slobod flinta când amândoi sunt în cătarea ei – poate nimeresc și-n femei. Am avut triște bună și eu și femeile. Ei au descălecat la puț s-adape caii, – pe ele le-au legat de furcă. Îmi zvâcnea inima să sară din coșul ei. M-apropii tiptil-tiptil. Mă opresc la bătaia flintei. Se găteau să scoată apă. Unul ținea caii, care rânchezau scurt, dârdâit, însetați cum erau. Altul apucase ciutura s-o bage-n puț. Nu-mi veneau în cătarea armei. Norocul femeilor! Ăl care ținea caii, îi priponește de un parmac și trece la puț să-i oglindească apa. Vine lângă însoțitorul lui, tocmai cum doream. Am ridicat cocoșul, a izbit cremenea, s-a aprins fitilul până la pulbere și-o detunătură ca trăsnetul a cutremurat valea și pădurea. Fumăraia mi-astupa vederea. M-am apropiat cu teamă. Îi nimerisem la mir pe amândoi și-și zbăteau trupurile trântite la pământ. Femeile rămăseseră încremenite de groază – dar s-au dumerit cum le-am dezlegat că sunt scăpate de la robie.

Am tras deoparte turcii din jurul ghizdurilor, i-am ascuns în lăstărișul apropiat, le-am luat pistoalele și săbiile, am pus femeile călare și-n grabă am pășit în adâncul pădurii să nu dea alți păgâni peste noi. Femeile plângeau de bucurie și se rugau la Dumnezeu să-mi dea zile de trăit că mare pomană mi-am făcut cu ele scăpându-le de la robie și pot să-și întâlnească iar casa, și copiii, și neamurile. Erau de prin părțile Găeștilor. Le-am ținut în sălașul nostru până ce-au îndrăznit să iasă cu fereală mare – însoțite de mine, la satul lor, Atârnații-Nemernici. Am bâjbâit mult prin pădure până să le găsim urma. N-am să uit toată viața acea întâlnire!… Nu era ochi să nu fie înlăcrimat, chip să nu se veselească, limbă să nu slomnească mirare, laudă pentru mine și mulțumire cerului că le-a ajutat să mă întâlnească. Dacă s-ar fi nimerit una din ele să fie fată mare, o opream de nevastă – știu că m-ar fi fericit; așa… au rămas lângă bărbații și copiii lor.

Uite așa am căpătat curaj și dor de-a mă semeți contra turcilor, pe care-i birui dacă-i apuci la strâmtoare sau pe nebăgate seama; iar dacă ne-am uni în ceată de ce n-am da piept cu ei bărbătește!

— Tatule, tu ai izbutit mai mult decât noi! zise Calianu. Ne-au murzicat colțul, cruzimea și pârjolul turcului, am strâns mereu venin la suflet, dar n-am încercat unirea pumnilor și-a gândurilor noastre să ne facem în ceată, să ciupim și să pălim trufia lui; ne-am mulțumit doar cu drojdia răzbunării pe care n-am vărsat-o-n faptă. Rămâne, fraților, să ne strângem, să ne legăm prin jurământ ca să trecem la treabă – nu e timp de pierdut! La o vreme sorocită are să fie și Vijelie între noi – poate la crama lui Chiru; dosnică ne ferește de orice bănuială de-a zapciei. Am să vă vestesc la timp, iar tu, Stoico, vezi de Hristu Zaharia să ni-l facem părtaș – dacă zici că este aplecat spre ce năzuim noi.

Și acuma, vedeți, noaptea a trecut de cumpăna miezului ei, spre răsărit se zămislește revărsatul zorilor și eu trebuie să ajung acasă până nu râde soarele în zarea Stăneștilor. Vă las cu bine și să ne întâlnim sănătoși! Întunericul slăbise și pe coasta cerului din partea scăpătatului apestea o gingie de lună subțire și înflăcărată. Calianu își chemă calul cu fluier anume, și-i răspunse cu un nechezat scurt, vesel, îl încălecă și se învăli de-a binelea în albăstrimea nopții.

Stoica Cercel și Tatu Șerban îl petrecură cu privirea până-l pierdură, apoi vorbiră ce mai vorbiră până când somnul le stinse graiul, în mirosul de foc ce mai mocnea ca-n vremea copilăriei, când ațipeau pe vatră.

*

Abia trecu o săptămână de la întâlnirea lui Calianu din Simanu. El n-avu astâmpăr nicio zi. Făcea cale la Chiru, la Putineiu, unde-l găsi pe Vijelie și tăinui multă vreme cu ei să nu amâne prea mult faptele – că toamna bate la ușă.

Vijelie se întorsese acasă. Sta îngândurat mereu. Abia Vlăduț, când se așeza pe genunchii lui – îl înveselea puțin, ca îndată să-l copleșească o întristare și-o mâhnire grele ca plumbul. Atunci parcă năzărea chipul celor că mase în robie, se întărâtă – și-i cășuna mânie pe cineva – așa din senin. Degeaba încerca Marinița să dea povață bătrânească:

— Fiule, caută-ți așezarea cea de la Dumnezeu lăsată, pune-ți altă cununie cu femeie – c-așa e rânduită lumea să-și caute soție, dacă n-a avut triștea cea dintâi. Ești tânăr! Ți-a rămas fecior să-ți curgă neamul mai

departe. A trecut anul și mai bine de când te zbați să le afli urma și nu dovedești nimic. Potolește-te, fătul meu! Văd că te caută mereu ăla din Odivăie, și mie nu-mi miroase a poamă bună! Te tot trage deoparte, vă șușotiți și puneți la cale cine știe ce nebunie. Da! la început când robia fetelor era proaspătă, îți credeam; așa e omul năvalnic la mânie – îmi ziceam. Nu, fătul meu, ai copil! Din îndrăzneala și pripeala voastră atât de mare să nu intrați în vreo șugubină.

— Tăicuțule, lasă-mă în apele mele! Nu încerca să mă scoți – când soarta m-a afundat în adâncul și nămolul lor. Tu, tăicuțule, ai rămas de măicuța sărac din voia ciumei trimisă ceartă pentru păcatele noastre, și n-ai avut pentru ce cârti; eu am rămas fript de nevastă și de fete din lăcomia și pofta păgânilor; n-am să-mi aflu liniștea până nu mi-oi săra sufletul cu păcate, până n-oi plăti blestemaților dobândă cu vârf și îndesat. Iar Calianu, să știi, mi-e ca un frate, să nu-i porți nicio pică; și iar să înțelegi: altă femeie n-are să cunoască așternutul meu!

Bătrânul nu mai cuteză să-l povățuie; îi știa prea bine firea; totuși credea că vremea l-a mai domolit. Acum își punea toată râvna să-și crească nepotul cu blândețe și cumințenie, să-l facă popă, să se roage pentru păcatele neamurilor sale, ale mamei și surorilor căzute – poate – la legea păgână, unde s-or fi turcit. Ținea de aproape rostul vitelor scăpate de prădăciuni, iar în câmp învoia prea puține arii pentru semănat bucate – de la urmașii lui Hagi Iordan, care veniseră să-l moștenească, după năprasnicul chin dat de zapciul turc al Odivăii.

Vijelie se sfătui cu Pavel Calianu să se întâlnească la puțul Șadrâvan, prefăcuți în turci, să ia mai bine seama cămărușului cu bănet și să închipuie calea toată a ceea ce au de împlinit, apoi să se întâlnească toți voinicii undeva, să-și aleagă căpetenie, să-și jure credință unul altuia și să aleagă pontul, sorocul cel mai nimerit, pentru călcarea și jefuirea haznalei cu bani.

Era într-o vinere, când turcimea raialei ține zi de sărbătoare cum țin creștinii duminica. Venea cu mic, cu mare la geamie care-și ridica minaret, turn ascuțit ca o suliță până-n cer; se spăla în ciubărele din față, se încălța în iminei curați și intra la slujba făcută de imam – preotul lui Mahomed profet.

Calianu și Vijelie se ațineau în jurul geamiei și priveau la turnul ascuțit care ținea un pridvoraș în partea de sus, de unde imamul striga-n fiecare chindie legea profetului, iar noaptea sta la pândă străjerul de veghe și dacă năzărea foc undeva vestea tulumbarii raialei să-l stingă. Luau seama la cei care intrau în geamie – poate or vedea beiul raialei sau pe alți baș-buluc

bași și agă să le ia urma încotro au conacul – ca pe unii ce au în seamă paza închisorii, a raialei sau a haznalei cu bani. Cât stătură în preajmă, niciun alai de mărime turcească nu poposi în fața geamiei – doar zarafi, negutători, ciflicari din moșiile vecine – și sărăcime fără de care nu se poate închipui târg pe lume; se grăbeau la rugăciune.

De aci porniră la puțul Șadrâvan – la două-trei aruncături de praștie depărtare. Parcă mai puțină gloată îl înconjura. Cadâne zovonite la față își umpleau urcioare, donițe și vedre pe care le purtau în mână, pe umeri sau pe creștet; prea puțini din creștinii mahalalelor luau apă de aici – mai toți de la Cama – ce curge în marginea de sud a raialei.

Cum ajunseră la puț, se așezară pe pietrele de odihnă, își scoaseră lulelele, le umplură cu tutun, le aprinseră cu amnar – dar ochii lor scotociră cu amănuntul zidul cămărușului, poarta, cula din mijloc, șopronul și cărăula ce sta în pază, rezemată în flintă. Vijelie îi șoptea iar: când se ridică bănetul de acolo, cum îl strămută cu pază și grijă mare spre haznalele cele împărătești – asupra cărora se varsă aurul și sudoarea supușilor, fie pe samare, fie în corăbii, pentru care baș-Amet, în fiecare lună, își tremură sufletul de frică să nu fie prădat de furi.

— Caliene, să spargem cula! Nu mai încape nicio îndoială – fără bani nu putem să izbândim mare lucru. Am oglindit destul și prea destul cămărușul, acum să pornim pe unde te duc eu și la urmă am să-ți dezvălui gândurile mele, să le cumpănești și tu, iar dacă le vei socoti sortite împlinirii – așa să rămână, gata de fapt.

Acum s-o apucăm drept la vale, pe ulița ce duce la schelă, la apa Cama. Trecem pe lângă cafenele, apoi pe lângă casele bogătanilor turci, fără fereastră la uliță, cu ușă în zid – toate cu paznic; apoi ajungem la locul unde vreau s-ajungem.

Se urniră cu pași domoli, fiind numai ochi și urechi – trecând pe lângă casa vămii chiar lângă schelă, cu slujbași forfotind și scotocind boarfele, sacii și lăzile negustorilor coborâți din corăbii, lotci și caice. Cotiră spre dreapta pe malul apei pe sub umbra unor sălcii și plopi uriași până ajunseră la un loc tocmai bun pentru priponirea unei bărci. Peste apa lată cât bate praștia se întindea ostrovul Cioroiului, năpădit de stuf în care te pierdeai după doi-trei pași. Întâlniră destui oameni sărmani care aruncau undițe după pește – să-și facă o ciorbă sau friptură de prânz și cină; apucară în susul apei, de unde se întindea Ceairul – izlazul la care pășteau vitele celor din raia și de aici pe drumul Untului, cale ce izbea în Teleorman, de unde se

cărau bunătățile pământului: unt, miere, ceară, grâne și turme de berbeci. Ajunseră la pădurea Guțului, se odihniră și plănuiră ce au de făcut în zilele ce au să curgă. Calianul se învoi cu zisele lui Vijelie, dar puse și el iscodire cu preț – pentru care mult se mulțumiră până la urmă amândoi. După sfat, se schimbară la straie și-și încălicară caii dați în seama unui pescar ce-l aveau prieten; astfel porniră spre casele lor, luând-o de-a dreptul peste pârloage, trecură podul de pământ ce-l pășește drumul Untului, și apucară în cursul pârâului Jianca. Din loc în loc, pârâia de sub copitele cailor zbor sfârâit de prepelițe, iar dinspre măgura Gorganului un stol de dropii fâlfâia greoi spre lunca Dunării. Vremea arăta schimbarea spre ploaie după roiurile de mușiță care-i urmăreau, dar mai ales după pișcătura muștei, a zăpușelei și a somnului care le îngreuna pleoapele. Intrară în valea Moriștilor și Împuțita, unde li se desfăceau căile: Vijelie la Putineiu, Calianu la Odivăie. La despărțire, Calianu opri calul și vorbi:

— Vijelie, cât m-am luptat cu somnul ăsta și n-am scos vorbă pe drum, m-am gândit ca-n seara sfântului Pantelimon, la coada lui cuptor, să ne întâlnim cu toții la crama lui Chiru din dealul Gogoșarilor. Atunci ai să te înfățișezi la toți, avem să ne cunoaștem mai bine și om chibzui ce-avem de făcut, – om zice și jurământul fraților de cruce.

— Caliene, fie cum crezi tu că e bine! Tu-i știi pe toți mai bine ca mine. Nu mai e vreme de pierdut! Mergi sănătos și să dai pe la mine. Amândoi s-ajungem la Chiru – unde n-am fost până acum.

Se despărțiră. Cerul încetat până acum se umplu de ostroave mari și grele plutind și îngrămădindu-se spre zarea asfințitului din care se plămădea ploaie pentru câmpul ce-o tânjea.

*

Crama lui Chiru sin Matei era scobită în creasta dealului Gogoșari. Fusese ea săpată aici din vremuri depărtate, să fie adăpost pentru butiile, ciuberele și câte vase trebuie la o vie cu rod mult, pe care neamul moșnenilor o ținea din scurt cu sapă și tăieri la timp. În ea își avea sălaș acum Chiru. Nu mai ridicase alt bordei în locul celui dărâmat de cioclii ciumei lui Caragea-Vodă. De când cu isprava îndrăzneață față de vameșul Dumitru, Chiru a pribegit în locuri dosnice – dar și în cramă, căreia îi adăugase cotloane și ieșiri tăinuite din care putea să scape nevăzut de slujbașii zapciei.

Boierul cel nou, Sima Ion – băcan de la București, dacă a înțeles ce fel de om este Chiru n-a mai catadicsit să-i ceară dijme sau otaștină, și i-a lăsat voia întreagă să muncească via cât poate să cuprindă puterile lui. Îl știa îndrăzneț, iute la mânie, cu putere năprasnică în trup. Zvonea lumea că ar avea iarba-fiarelor în palmă și orice lacăt – doar atins – sare din încuietoarea lui – că are ascunzători prin vizuini de vulpe și sub copaci cu scorburi… Dacă l-a ajuns necazul de la turci, Chiru s-a înnegurat la chip – și peste frumusețea lui de om bălai, potrivit la toate ale feței, s-a așternut tristețea și tăcerea – din care mocnește faptă care să plătească chinul îndurat. În această chindie de sâmbătă, când toacă de vecernie la bisericuța de lemn, de peste pârâu, Chiru abia așteaptă să se ivească voinicii despre care i-a vorbit Calianu. Mai ales pe Vijelie – a cărui năpastă l-a îndârjit și mai mult asupra turcului. Adastă cu drag pe prietenul lui Stoian, de la Malu, care-i aduce mereu pește sărat, fiind el pescar neaoș; cu aceeași bucurie dorește să-i vadă și pe Stoica Cercel, Tatu Șerban, Hristu Zaharia și Aron Bungar. Pe unii îi cunoaște, pe alții – nu.

Cel dintâi care apăru fu Stoian Sebea, voinic și vârtos – gata să däule calul. Descălecă și puse piedică la cal, lăsându-l pe coastă să pască beleazna tare a imașului, dată-n copt.

— Am sosit, frate Chirule, și-ntr-un ceas bun să ne fie întâlnirea! Ți-am adus ce jinduiai – și-i înmână o traistă de lână vărgată, care ținea ceva tare, uscat – peștele râvnit de Chiru, pentru care îi mulțumi. Trecură pe bătătura cramei – cu fruntar pentru umbră și adăpost de ploaie, vorbind despre vreme și despre cei ce-au să sosească îndată.

Când soarele își croia cale-n asfințit, printre lespezi de senin și nori, – în toate boielile lumii, veniră Calianu, Vijelie, Stoica Cercel, Tatu, Bungar și Hristu Zaharia. Descălecară. Caii se sfiiră la început, vrură să se ia la harță – rânjind dinții, izbiră-n copită și după ce se mirosiră cu grijă, se înfrățiră în nechez de bucurie. Oamenii se uitau unii la alții cu mare băgare de seamă, cântărindu-și înfățișarea și ce s-ar putea ascunde sub ea. Dintre toți, Stoian Sebea avea voinicia aproape de-a lui Vijelie, apoi venea Chiru – și la urmă Stoica Cercel; ceilalți erau de-o măsură – vânjoși și zvârlavi în mișcări. Cel mai sfios era Hristu Zaharia; tot își făcea de lucru pe lângă cal, dar îl îndemnă Stoica Cercel să se apropie.

Soarele se afundase în zarea însângerată a Burnazului, și într-o vatră de jăratic se prefăcură toate smalțurile de mai înainte.

Luă cuvânt Pavel Calianu:

— Fraților, ne-am strâns aici pentru sfat mai larg, să luăm hotărâre grabnică – fiindcă ne-am închegat unirea în ceată – prin asupriri suferite de fiecare. Unii ni le știm; alții încă nu ni le-au mărturisit; rămâne vremea să le aflăm chiar în astă-seară. Așa o să pornim la judecata păgânilor, ne-om cunoaște mai bine, iar tăria noastră nu se va risipi dacă om întâlni necazuri și greutăți. Turcul nu este pus jos de puterile pământului; are destulă putere să lupte și curajul lui nu s-a înmuiat. Trebuie să chibzuim mult, să luăm postață mică și s-o ducem la capăt; iar până la faptă să ne cântărim puterile și vrerea cât este de aprinsă, să nu se stingă niciodată.

Unul câte unul se așezară în pragul crămii, pe fânul uscat pus ca așternut. Aprinseră lulele – după ce ațâțară foc bătând amnarul. N-aveau frică de zapcie, care raportuia ispravnicului de județ liniștea din plasa ce-o cârmuia – arătând fumuri de răzvrătire în alte părți de țară, unde haiducii se semețeau și biruiau poterile ce-i urmăreau; d-aia s-a trezit norodul și prinde nas la împotrivire și se pune proptă; alt vânt bate acum; dăjdiile au să se strângă numai la soroacele pontate, fără prisoase; dar voia domnitorului nou n-are să fie păstrată de slujbașii nărăviți la jaf – că e vorbă bătrânească: „Pân' la Dumnezeu te omoară sfinții." Trebuie ținut minte: boierii n-au să-și lase apucăturile, au să ceară întoarcerea lui Caragea-Vodă, să-și facă voile la clăci, la dijme și la câte le-ar trece prin minte: apoi și turcul are să mai facă pas peste hotarul raialei după jaf și robie; d-aia îi trebuie tăiat din nas – să nu mai poftească atât de mult.

Ar fi îndrugat mai multe vorbe voinicilor, când Chiru se ivi din gârliciul cramei cu doi pepeni în subsuoară – mari cât o baniță.

— Vă cinstesc, fraților, cu răcoarea și dulceața pământului! Am pus în capul viei, în țelină, câteva cuiburi și vrejurile au legat sumedenie de pepeni, iar seceta le-a priit să crească pe îndelete dulci ca mierea! S-auzea pârâitul de copt sănătos și feliile se rostogoleau grele pe fânul curat, răspândind în nări miros de câmp și umezeală plăcută, iar gura le lăsă apă – semn de poftă mare. Rânduiră alte felii și fiecare slomni: „Bogdaproste – să fie pomană răposaților, cui s-a sorocit!"

Calianu începu vorba:

— Fraților, ne-am strâns acuma laolaltă. Ne-am cunoscut cum s-a putut. Unii ne știm necazurile, ni le-am mărturisit. Pe ale altora le-om afla în astă seară. Avem între noi pe Toma Vijelie, despre care ați aflat câte a pătimit și cât își tânguie sufletul să-și afle copilele și nevasta.

Abia-și termină cele spuse despre Vijelie și din marginea viei se auzi un măcăit de rațe speriate, apoi chelfănit de vulpe ce le alerga.

— Uite, c-a sosit și Miclete! Mă miram să nu vie! și din albăstrimea nopții se ivi în bătaia flăcării o arătare de om, cu ochii mijiți, tăioși ca un brici, cu o față ascuțită – parcă bătută în palme, peste care răsărea mică și rară o mustață țepoasă, gălbuie. Dete bună-seara și bine v-am găsit – și glasul lui sună înfundat, scos pe nas. Se muta când pe un picior, când pe altul ca un spârnel.

— Îl auzirăți, spuse Calianu, cât de meșter este la prefăcutul viersurilor de păsări și dobitoace; dar să-l vedeți la fluierat și joc, iar când e vorba de-a se face bolnav, schilod, mut sau poznaș – juri că așa este! puterea lui nu stă-n iuțeală; dacă l-apuci la trântă, îți alunecă din brațe, ți-aruncă o piedică și te rostogolești – cât de namilă ai fi. Pe cal s-aruncă din fuga mare și tot așa descalecă. Și de ce să mă feresc, – Vijelie îl știe ca mine: îi place să pună mâna pe ce nu e al lui, și prins – tăgăduie, nicio cazná nu-l sperie și nu-i scoate taina ce-o știe. Cu Vijelie am vorbit despre el, cu voi n-am ținut sfat. Îl vedeți și l-ați auzit nițel din ce poate. Are să ne slujească prea bine!… Ce ziceți?

Nimeni nu se împotrivi – și-l poftiră să se așeze. El începu fonfăit:

— Veneam mai devreme, cum mi-a spus Calianu, dar m-a pus obejdia să m-amestec la oi cu alde Cârjaliu, și până să le dau în strungă, până să pun cheag la lapte, s-a dus ziua; și murga, câte călcâie i-am dat și-am sumuțat-o, tot a întârziat.

— Nu e nimic, Miclete! Ești bine venit – îl liniști Vijelie. Și acum, fraților, după ce Chiru ne-a omenit cu ce-a avut în cramă, vreau să aflu cele îndurate și pățite, de la Stoian Sebea, Aron Bungar și Hristu Zaharia; despre ceilalți mi-a povestit Calianu; câte le-am pătimit și eu – unii le știu, le-ați afla și voi de la ei; așa ne-om înțelege de ce ne-am strâns aici și ce avem să facem în curând.

— Dacă e vorba să-mi deapăn câte am pătimit, atunci ascultați, începu Stoian Sebea: Eu am văzut lumina zilei în satul Trestenic, peste apa Dunării, în țara turcească ce s-a făcut stăpână peste noi bulgarii și ne-a supus cu puterea sabiei. Acolo am copilărit și am flăcăit. De aici, de la Chiru, când este senin, se vede satul meu, întins pe grebenii malului înalt al fluviului. În sat eram numai bulgari sadea, însă moșia era a turcului Ismail-pașa, unde avea arman, conac în margine. M-am însurat acolo cu Ivanca: săracă, dar vrednică și frumoasă. Ne înțelegeam amândoi și nu ne păsa că

facem prea multă clacă pașei, nici de dijmele sporite – puteam să ne scoatem codrul de pâine, și eram mulțumiți. Nu e dat creștinului să fie totdeauna tihnit. Pașa – cu ochi pătimași, râvnește la Ivanca. Își trimite haldăii și-o fură când aducea apă de la cișmeaua din calea conacului. Pe mine mă prind slugile, mă înfățișează lui, care mă suduie să-mi dea lire de aur – ca să mă lipsesc de nevastă – s-o vând!… Mă lăsa inima? Nu și nu; mă împotrivesc, iau bătaie, mă aruncă la beci, mă țin nemâncat, însetat. Slăbeam mereu. Paza se mai subția. Bag de seamă odată că se depărtează cărăula, mă opintesc din toată puterea ce-o mai aveam în ușă și-o scot din țâțâni. Am scăpat, pe ascuns am ajuns acasă. Întreb de Ivanca – ce știu. „S-a prăpădit de inimă rea – și ne-a trimis-o și-am îngropat-o după datină!” M-am perpelit de ciudă, am dat târcol conacului. Vream s-ajung la pașă, – chiar dacă mă omora și pe mine – cel puțin îl murzicam și eu – ca lupul pe armăsar, să știe ce este durerea. Nu-l aflu la Trestenic. Se mutase în palat nou în marginea Rusciukului, apărat de ziduri, zăvozi și paznici. Nu era chip să mă răzbun, nici în Trestenic să mai trăiesc. Am plătit pescar cu lotcă, bulgar de-al nostru, și m-a trecut Dunărea la Malu. Am slugărit și aici. Nevoia m-a împins la altă muiere – să am și eu rost de spălat, de mâncat – dar pe Ivanca n-am uitat-o. Chipul ei s-arată-n vis și mă întreabă: „Stoiane, prea ți-e zăbava lungă. L-ai iertat pe Ismail-pașa, care ți-a îngălat femeia?!” Mă trezesc, mă cert; d-aia am ținut prieteșug cu Chiru și vreau să mă înnod în ceata voastră și câtă putere și viață am, să le închin pentru răzbunarea și plata celor care ne-au jefuit, ne-au pângărit dragostea și dorul nostru. Mie, pe unde îmi iese vorba, îmi iese și sufletul. N-am viclenie și minciună în inimă. Atât am spus – și este destul; iar ce-oi face va pune temei spuselor mele.

— Te-am ascultat, Stoiene; dar tu la Malu ai dichis de pescar, scule și caic?

— Pe toate le am – îi răspunse lui Vijelie. Și de ce mă întrebi, doar din așa muncă îmi scot hrana!

— La urmă avem să te dumerim – eu și Calianu. Văd între noi și mocan de la Ardeal – după cum se poartă la straie. Vrei să fii părtaș cu noi la bine și la rău, împins tot de necaz ce ți-a ars inima?

— Da, fârtați, de la Ardeal sunt. Îmi țin portul ce l-am pomenit la Rășinarii care mi-au dat viața. Neam de neam cu oile ne-am arănit. Le-am iernat la câmpie și le-am vărat la munte – cum le priește lor și pungii noastre. Trăim sub altă putere a pământului – a neamțului, și dacă cerem

carte de la domnii împăratului, pentru pășune în Burnaz, în Bărăgan sau la Dârstor – ne dau, și scrie acolo către stăpânirea turcului și-a țării rumânești – slobozi să fim cu turmele și nicio pagubă, furt și jaf să ne bântuie, ca unii ce plătim peșin vămile prin care trecem. Așa am iernat numai în Burnaz, unde am aflat lărgime și îndestulare prea multă la fân și grăunțe în anii cu berechet. Și tot în carte sta scris, dacă begligiii turci vrând să tocmească oi pentru cuhniile Țarigradului, trebuie să plătească cinstit, să nu dea iama în ciopor, cum au lăcomie și nărav.

Țineam turmă mare și aveam în simbrie feciori – tocmiți în atâtea oi pe an; așa e obiceiul la noi; tot în simbrie pe oi am fost în junețea mea și eu. Între stăpân și feciori este omenie – câmpul și muntele ne fac frați adevărați. Nu știm ce este teama, de lup și urs ne apărăm cu dulăi lățoși cărora le punem colțari la gât și cu ciomege de corn, grele și tari ca fierul; mai anevoie ne ferim de om ce pândește cu viclenie. Cum dă în primăvară, urcăm turma la munte, fără să plătim calea: avem avere umblătoare.

Când fu învălmășeala din primăvara lu' '21, de când cu Vladimirescu, nu mai puturăm să suim la munte – țara colcăi de atâta turcime. Mă vorbii cu feciorii: Mă, zic, vărâm în Burnaz, avem destule pârloage să le paștem, cunoaștem fețele călugărilor, le plătim imaș – și gata! Ne-am ridicat colibă largă pentru adăpost și troace, târla împrejmuită cu mărăcini să mulgem mânzările la strungă. Timpul pria oilor, care fătaseră și câte doi miei, și ne dădeau lapte mult, pe care-l închegam să vindem brânza la târgul din Zimnicea, de vinerea. Răsnisem mieii la sterpe și berbeci – care aveau mare cătare la măcelarii și cojocarii târgului – așijderea la turci. Așa socoteli făceam și nu erau proaste.

Aproape de sărbătoarea sfinților împărați Costan și Elena, pe la prânzul ăl mare, ne-am pomenit cu o ceată de turci – înarmați până-n dinți, călări pe cai și nici una nici două – tăbărâră pe turme să mi le ia. Eu umblam la chimir și le arăt cartea împărătească plină de peceți. Ei bolborosesc în limba lor și ridică sabia asupra mea. Zic: – P-așa e vorba? Și aridic ciomagul – țăndări i-a sărit sabia și i-am dăulat mâna. Azmut câinii și strig feciorilor: „Pe ei, mă!” Noi cu ciomegile și cu câinii – ei cu puștile, cu pistoale și săbii. S-a încins luptă mare. Răcneam, țineam la băț; dar până la urmă: câinii mi i-au împușcat, pe feciori i-au rănit că d-abia îi mai țineau vinele, iar nouă ne-au luat toate oile, lăsându-ne săraci – eu – pe deasupra – cu glonț de pistol în pulpa piciorului. Ne-am rupt cămășile și ne-am legat rănile; abia ne-am strâns la colibă. Am chemat o vrăjitoare de la Cervenia,

care avea știința leacurilor cu descântec și buruieni, ne-a spălat și ne-a oblojit până ne-a vindecat.

Pe feciori i-am slobozit la Rășinari, să-și vadă de sărăcie, să ia simbria de la cap. Tot ce-am avut în pungă le-am dat, iar eu am rămas să-mi caut dreptatea. Am pornit la Giurgiu, în raia, unde știam că locuiește cadiul – judecătorul turc care drămuia pricinile dintre creștini și turci. Ajung la poarta lui și cer să-i vorbesc. Slujbașul lui mă înfățișează. Eu îi vorbesc, cadiul mă ascultă, dar nu înțelege nimic. Îmi face semn să-mi caut tâlmaci – terziman cum zicea el mereu. Caut și-l aflu: el un grec. Îl plătesc și iar mă înfățișez cadiului. Scot eu cartea, vorbește grecul de-i turuia gura, turcul sucește și răsucește cartea și clatină mereu capul: „Bre, aia haidamaci, tâlhari, nu turci sadea, credincioși lui Alah! Nu-i știm să le dăm pedeapsa, n-am ce-ți face!”

Nu m-am ales cu niciun drept – cu toată grămada de peceți ce înfloreau pe carte și mi-am adus aminte de vorba bătrânească: „Corb la corb nu-și scoate ochii!”

Am un an și mai bine de când mă târăsc prin locurile astea, tot caut să ne încârduim într-o ceată ca să plătim și noi turcilor măcar pe jumătate. Acasă nu m-am întors. Mi-ar fi fost rușine să intru în Rășinari – ca orice pribeag doar cu bâta în mână, fără ciopor de oi, cum mânam din urmă altădată. N-aș vrea să închid ochii fără să mă răzbun de câte am pătimit și nu mi-oi întoarce iarăși turma cum a fost. De-aia, cum m-a vestit Chiru, m-au adiat bucurii și am sosit între voi cu braț tare, cu inimă aprinsă de răzbunare. Atât am avut de spus și dacă vreți jurământ sfânt îl fac, în credința Sfintei Troițe celei de-o ființă, de-a pururea în vecii vecilor! Amin!

Toți ascultară cu băgare de seamă cele spuse de Aron Bungar, iar Vijelie îi vorbi:

— Bungare, ce dorești tu, o turmă, ai s-o ai! mai greu de cei ce-au pierdut vieți, ca Stoian Sebea, Chiru și Calianu; eu cu Stoica Cercel mai avem ceva nădejde – poate om da cândva peste ce ne-a fost răpit. Știți doar: Calianu v-a povestit pentru ce n-am astâmpăr.

— Ne-a rămas taină asupra celor pățite de Hristu Zaharia; doar Tatu Șerban și Stoica Cercel o știu. Zi, Hristule, nu te sfii, te afli între frați de suferință, toți fripți de cruzimea și lăcomia păgânului, îl îndemnă Calianu.

La flăcările focului, pe care-l înnădea mereu Miclete cu mărăcini uscați, se ridică în cot Hristu Zaharia, cu o față negură de câtă barbă o năpădea – singur care nu și-o rădea. Arăta om bucălat, de statură potrivită, gras și

vârtos. Când vorbea rar, amânat, îi sclipeau dinții albi, de sub mustăți groase, aproape împreunate cu barba.

— Eu sunt sârb de nația mea. Ascultarăți pe Stoian cum a fost ars la suflet că i-a luat pașa pe Ivanca. Avea vârsta coaptă care ține la necaz, și nu uită ce-a pățit și vrea să facă județ pașei. Ce să zic eu, care abia să fi avut patru-cinci ani, când rămăsei fără tată, fără mamă. Era în vremea când sârbimea toată s-a răsculat sub Cara Gheorghe al nostru la leat ’804, și-a trecut prin ascuțiș de cuțit și-a strivit sub ghioagă turcimea care ne stăpânea și ne sugea snaga muncii, când femeie și bărbat luptau alături; însă ca o părere a fost izbânda începutului – că la urmă s-a întors peste noi toată mânia, cazna și moartea din partea păgânului cu multă oaste proaspătă și sângeroasă. N-a fost sat să nu fie pârjolit și pustiit de viață. Atunci am rămas gol de părinți – tăiați în iatagane. Că am scăpat – a fost un noroc – sau mai degrabă blestem?! De groază, m-am pitulat sub podișca ce trecea peste pârâiașul din fața casei, și-am plâns, și-am tremurat acolo două zile. Furtuna trecuse peste sat. M-a găsit acolo un uncheaș. În urechi îmi stau țipetele și gemetele tatei și-ale mamei, dar când am văzut ce era în bătătură? Și-acum după atâția ani, grozăvia aia nu s-a șters din ochii mei.

— Ești ca fratele meu, Zaharie; pățit ca mine! vorbi cu glas înduioșat Calianu. Necăjiți de mici – cu drojdii amare toată viața!… Bătrânul m-a crescut cu milă până la zece ani, iar dacă a răposat – am rătăcit din casă-n casă, din prag în prag, până am nimerit în țara rumânească. Aici am slujit și la bun și la rău – măcar să-mi scot codrul și îmbrăcămintea. Dacă am crescut flăcău în toată puterea, ispravnicul Craiovei m-a tocmit arnăut să slujesc stăpânirea. Tocmai atunci s-a sculat Tudor din Vladimir cu gloatele oltenești să facă dreaptă pravilă pentru țară – că prea multe angarale slobozise peste norod Caragea-Vodă și Suțu-Vodă. Ispravnicul a prins în urechi ce se urzește și ne-a poruncit să stingem în sânge acel foc al răzvrătirii, fără nicio milă. Noi însă – în loc să-l prăpădim – ne-am alăturat cu sardar cu tot Vladimirescului și-am pornit cu tabără mereu sporită până la București. N-am avut triștea să ne trăiască, să dăm lupta cu turcii – care năpădiseră țara – fiind el răpus de vrăjmașii lui – care-i juraseră prieteșug și credință.

Rămăsesem fără căpetenie – ca un roi bezmetic și ne-am încercat așa puterile cu turcul – la Drăgășani – și nu ne-au dovedit decât a doua oară – când ne-am risipit și-am scăpat cu viață rătăcind până am ajuns la Cacaleți,

mâhnit la suflet, dar cu mândrie că am pus piedică turcului – și l-am îngenuncheat – poate-l biruiam și-l izgoneam dacă domnul Tudor ne trăia.

Aici am găsit lumea răvășită, ascunsă în pădure și am trăit zile de foamete; norocul mi-a fost că am dat de muiere văduvă – rămasă de pe vremea ciumei celei mari. Clăcașii m-au tocmit paznic – aveam flintă, pulbere și plumbi – să le apăr vitele de turcii nărăviți la jaf și robie. O singură dată s-au încercat la furt, dar și-au aflat sfârșitul doi dintre ei – ăilalți au fugit. Mă ajutase unul, Ilie Barbă-Roșie, om vârtos și la trup și la suflet – însă prea legat de poala muierii, pe care nu l-am hotărât să ne fie tovarăș. El – ca și ăilalți – nu îndrăznesc să-și ridice puterea împotriva jefuitorilor – mai bine rabdă jugul sub care s-au dâlvărit…

Eu am venit în mijlocul vostru hotărât: știu ce poate omul răzbit de asuprire, unit cu alții; am văzut asta la Drăgășani și la Cacaleți; iar acum, dacă mă primiți ca pe un frate, primiți-mă și-aveți să-mi drămuiți credința, puterea și înfruntarea morții…

— Fii binevenit, Hristule! se împreunară toate glasurile.

Urmă o liniște în care abia se lămurea strănutul cailor ce pășteau în preajmă. Vijelie rupse tăcerea în care gândurile tuturor erau plimbate spre cele povestite de Sebea, Bungaru și Hristu Zaharia.

— Fraților, pentru întâia oară ne-am strâns cu toții laolaltă; ne cunoaștem doar din vorbă și ce-au putut să ne citească ochii; trebuie să arătăm ce putem prin faptă. Ne-a mânat încoace tot ce-am pătimit de la păgân – rămâne să ne despăgubim cu vârf și îndesat. Fratele Calianu ne-a fost cheag care ne-a strâns prin vrednicia și stăruința lui; dar turmă fără păstor se risipește și se prăpădește de furi și haită. Să ne alegem cap să poruncească, să cârmuiască, de care brațele și puterile noastre să asculte. M-am chibzuit și vă îndemn: Calianu să ne fie căpetenie – lui să ne supunem!

— Asta nu se poate, Vijelie! De la întâlnirea cu tine s-a pus plămada cetei noastre. Tu să ne fii aluatul care să dospească faptele ce le jinduim cu toții. La morișca lui moș Necula, abia puneam la urzit niște gânduri; cu tine în frunte să le țesem în pânză trainică – împlinire după împlinire, după poftele noastre. Voi ce gând aveți și ce ziceți d-așa alegere, fraților?

— Să ne trăiască Vijelie! De el om asculta până la moarte! șoptiră apăsat toți voinicii.

— Acuma să facem și jurământul – cum s-a pomenit între noi, aici, după obicei; dar jurământul nostru să fie bărbătesc nu de cel popesc – unde poate

să fie și prefăcătorie. Treaba noastră este grea. Capul ne este mereu sub sabie și plumb, iar frica de pieire să nu ne slăbească dârzenia și vrerea.

Iacă junghiul ce-l scot din teacă! Cu el am să crestez sânge de la fiecare, îl amestec și din el gustăm cu toții, zicând după mine jurământul fraților de cruce – pe care l-am aflat și eu de la alții, pe unde m-a dus soarta asta numai zbucium.

Întâi își lăsă sânge de la vina mâinii drepte, apoi de la fiecare, îl prelinse pe limba cuțitului și zise cu multă smerenie:

— Muiați-vă vârful cuțitelor în ăst sânge! Atingeți-vă rana mâinii cu el, lingeți-l bine ca să-i simțiți gustul și cu toții după mine, într-un glas, jurați așa:

„Sânge de voinici înfrățit, sânge închegat de necaz, cu el mi-adăp vinele, inima și curajul; n-am să știu ce este teama și nici viclenia; iar viața mea să fie a voastră și sufletul meu al vostru; cine l-o călca și nu s-o ține de el – s-ajungă blestemat, să fie muiere, să-și lepede căciula, să-mbrobodească ciumber – să stea-n vatră și-n argea! Așa să fie!”

Glasurile lor – înfășurate într-unul singur – s-auzeau ca un zumzet de albină în toiul roirii – peste răcoarea nopții. Fiori le furnicau prin inimă și trup, iar părul li se zbârli și o taină proaspătă le învălui sufletul. Tăcură ca după o împărtășanie cu grijanie – multă vreme; apoi se dezmeticiră și grăiră:

— Du-ne unde ne poruncești, Vijelie! Ni s-au aprins sufletele și vrem să le stingem cu faptă îndrăzneață, să ne încercăm puterile.

— Nu cu graba, voinicilor! Ascultați ce vă spun acum! De-o fi să nu mai fiu eu – Calianu să vă rămână cap! Amândoi ne-am sfătuit, am oglindit și-am hotărât să spargem cămărușul, haznaua cu bănet din raiaua Giurgiului; fără bani nu putem să izbândim, să pătrundem unde avem de gând. Cu ei ne punem rânduială în toate câte ne lipsesc acu’. Treaba grea cade pe mine și Calianu; dar fără meșteșugul lui Stoian Sebea și Miclete n-am putea s-o scoatem la capăt; așa m-am gândit după ce le-am ascultat ce pot să facă. Uite cum am urzit noi faptul spargerii, dibuit și drămuit în toate chipurile:

Cum s-o împlini luna pe cer și-o lumina ca ziua – atunci pornim. Am băgat seama că orice pază se înmoaie pe așa vreme; la întuneric paza se face cu străjnicie și veghea ei nu se poate păcăli. Stoian Sebea știe prea bine seama pescuitului și trasul la lopată. Își ia caicul, și ce scule crede, pe Miclete și la porunca ce are s-o primească la timp, în amurg, are să ajungă la vadul undițarilor, lângă plopii cei mari – din fața ostrovului ce se cheamă

Cioroiu. Eu și Calianu – de-o fi bine —, avem să-i găsim acolo dând la pește, Miclete are să scoată cânt de pitpalac să se audă cale depărtată. Voi ăștia o să porniți călări și-n vremea când se sting lumânările și se potolește târgul, aveți să descălecați la marginea viilor, lângă cimitirul Ceairu din raiaua Giurgiului. Vă faceți ca unii ce-și pasc caii noaptea, înveliți în ipingele, dar cu urechea gata s-audă prepelița lui Miclete. E de bine atunci, iar dacă auziți haraiman în târg, pocnete de flinte, sunt semne de primejdie pentru noi și trebuie s-ajungeți să ne scăpați; fie să nu fie așa și să fie altminteri. Dar până să vie vremea celor ce v-am grăit acum, o să mai limpezim cărările ce le-om socoti prielnice.

Calianu luă și el cuvânt:

— Fraților, fiecare avem – sau să ne facem rost de-o flintă. N-o fi ea prea bună – ci după cum ne-am pricopsit cu ea. Trebuie să aibă încărcătură bună, să detune tare și să-și nimerească ținta. Voi le-ați încercat și să le mai încercați – să nu pierdem niciun plumb în vânt! Pistoale avem puține – cuțite toți. Dacă ne-o ajuta norocul – avem s-avem câte ne dorim – nu mai este sorocul atât de depărtat până la spargerea cămărușului!… Caii îi avem cu snagă, grași de se sparg – îmbuibați de iarba pârloagelor. Dâlvăriți-i la fugă, dăscăliți-i să se culce după voia voastră, să se oprească fără a fi legați de par, să stea în gloată fără să se bată, ori să necheze!

D-acolo de la cimitirul Ceairu, când auziți cântecul de pitpalac, voi să încălecați degrabă, să croiți cale pe lângă șanțul viilor și să sloboziți focuri de flintă și pistol – și-n fuga mare să ajungeți la măgura lui Ibașan-bei – tot chiuind a luptă; apoi s-o frângeți spre apus, până la marginea ciflicului Pârjolea, unde vă opriți pentru popas scurt. De acolo, Aron Bungar și Stoica Cercel, să ne ieșiți la răsăritul soarelui la balta Mecica; n-ar strica să vă însoțească și Tatu Șerban; ceilalți – la casele lor. Așa am socotit noi că putem să izbândim întâia noastră încercare voinicească; abia atunci să ne fudulim cu numele de haiduci.

— Eu știu ce am de făcut – zise Stoian Sebea. Mi-l iau pe Miclete. Știi să înoți barem? Te-nvăț eu, nu duce grija; dar să cânți ca prepelița – n-aș putea să-ți dau învățătură!

Îndată se auzi un pitpalac atât de clar și de tare, încât toți tresăriră, apoi se dumeriră privind la Miclete, care răspunse: „Prepeliță pot să fiu, precum ați auzit, dar să înot? – ca toporul în apă” – și se porni pe un râs în așa fel că-l răspândi la toți, văzându-l cum se canonea să înoate pe uscat, bălăbănindu-și mâinile, ferindu-se să nu înghită apă… Era ceva ciudat în tot ce se

prefăcea acest Miclete: credeai că este adevărat – gata înecat – dovedind ce poate să facă – și ca să-i încredințeze începu să viersuiască la fel ca păsările pădurii, ba unele parcă se vedeau cum se apropiau sau se depărtau; apoi își schimbă glasul în iepure încolțit de ogar, de lup, de câine, pisică – îl prefăcu în cel de porc, de oi – gata să-și primească grăunțele, ca mieii din țarc, flămânziți. Ar fi înveselit – așa – pe cei care lăcrimau de atâta râs – multă vreme, dacă Chiru nu s-ar fi ridicat pornind în cramă, rostind, după ce ieși de acolo:

— V-am cinstit cu pepene la început – să vă răcorească de zăpușeala zilei; dar la sfârșit vă omenesc cu vin din via de care nu s-a atins nici boier Sima Ion, nu înainte însă de-a perpeli pe jar crap sărat adus de Sebea. Să zgândăr cenușa și să înviez tăciunii!

Îndată grăunți de foc sclipiră și aprinseră mănunchi de viță uscată și mărăcini care fâlfâiră lumină peste întunericul din preajmă, apoi totul se potoli în șuvițe de jărăgai, mocnind arar câte o beteală de flăcăruie. Cum întinse peștele pe jar, un fum și sfârâit gâdilă mirosul oamenilor, până le lăsă gura apă. Primiră peletice abia încălzite, mustite de grăsime și fără pâine sau mămăligă, le mestecară cu grijă – alegând oasele: și o sete îi picni îndată.

— Fă-i începutul la vin, Vijelie și norocește-ne ceata! și Chiru îi întinse urciorul mare și greu.

— Mulțumim pentru poftire, Chirule! Norocul să ne fie pe potriva puterilor și-a râvnei și-a credinței noastre, fraților! Într-un ceas bun să ne fie întâlnirea de astă-seară, iar gura pânzei ce-am legat-o acum să ne-aducă țesătură de izbândă și fereală de înfrângere!

Gâlgâi cu poftă. Trecu urciorul lui Calianu și din mână-n mână se roti la toți, care-l păstrau multișor sub mustață, grăind veselie – cum își ștergeau buzele cu dosul mânecii. Când se mântui colindul lui, urciorul încă mai clătea destul vin. Luă pas a doua oară și până la urmă rămase gol. Voia bună se simți îndată. Vorba se lega încrucișată, se împerechea și se lămurea dor aprins de fapte îndrăznețe, ba și scrâșniri de dinți.

Vijelie se ridică:

— Fraților, vinul înfierbântă și face bine; dar tot el împinge la pripă și graba strică treaba – tot ce cumpănește mintea să fie fără aburul lui. Mergem la ale noastre – să nu ne știe pui de Adam! Nu slomniți nimănui nimic – oricine-ar fi. Ție, frate Chirule, îți mulțumim foarte pentru găzduire

și pentru câte ne-ai cinstit. Vinul tău ne-a fost ca o grijanie după ce ne-am spovedit unul către altul.

Se îndreptă spre Miclete, care era nespus de vesel – și-ar fi dorit să-și arate tot ce știe.

― Miclete, halal ție! Tu lângă mine în sat, și n-am știut câtă știință ai! Lui Calianu să-i mulțumești – și eu – că te-a cinstit să faci parte din ceata noastră. Știți ce-avem de făcut! Ce-o mai fi de adăugat, vă punem în legătură la soroacele cuvenite; Calianu doar atât așteaptă – cum n-are splină, tot pe drumuri se va ține pe la voi.

Noaptea este pe stinse. Să ne despărțim cu bine și sănătate. Vreme bună! Și Vijelie apucă spre cai; după el – ceilalți.

De la pădurea Gogoșarilor și-a Putineiului adia răcoarea revărsatului de zori, iar din sate se ținea trâmbă cântecul cocoșilor. Spuza cerului se stingea, iar din răsărit se înălțau pălălăi de flăcări care vesteau un soare proaspăt, lăiat în rouă de frumuseți, cum numai Burnazul le poate zămisli. Tropotul cailor încălecați în grabă se răspândi în toate părțile și viața altei zile se trezea pretutindeni.

*

Joi, 14 august, leatul 1822, era o zi străluminată de soare proaspăt, răsărit din poala unui cer limpezit de zorii ce-și schimbau apele de roșu aprins până la gălbuiul mierii de toamnă. Stoian Sebea lopăta la barca proaspăt călăfătuită, iar Miclete împletea de zor la un hălău, pe care-l sucea și răsucea să-l facă bun de pescuit. În barcă se vedea un coș mare, prostovolul, niște beldii lungi, și țoale multe. Cursul apei care se cheamă Cama mâna barca printre zăvoaie de sălcii a căror umbră se răsturna în fundul limpezit. Din loc în loc, întâlneau pescari pe margine care-și aruncau prostovoalele și le scoteau cu zbateri argintate de pești. Alții abia-și ridicau halaiele largi în care fluturau spuze de peștișori mici ca niște săbioare. Miclete era tare bucuros și-i spunea lui Sebea că niciun mers nu este mai plăcut decât pe apă; nici călare, nici în căruță sau teleguță. Printre pâlcurile de sălcii se zăreau dealurile turcești, înalte peste Dunăre, împâclate de ceața subțire care pierea din ce se ridica soarele spre prânzul zilei. Sebea răspundea lui Miclete și-i dovedea că umbletul pe apă poate fi cu primejdie când se pornesc vijeliile și talazurile joacă barca până o răstoarnă și atunci viața este în cumpănă; iar dacă știi să înoți te bizui să scapi.

Făcură cale de o jumătate de poștă și ajunseră la satul Slobozia. Priponiră barca de-o salcie și coborâră pe mal. Aprinseră foc din răscuri și cioturi uscate și fripseră pește pe ales; apoi se culcară în somn adânc până ce soarele se înclină spre scăpătat.

Când amurgul se lăsa peste raiaua Giurgiului și asfințitul încă rămânea rumenit, Sebea era la sălciile unde trebuia s-aștepte pe Vijelie și Calianu. Miclete împungea fundul cu prăjina, mutând barca sau oprind-o în umbra sălciilor sau în luciul apei, pe când Sebea lăsa halăul sau îl ridica anevoie, rar, alegând bujugaiul mărunt care juca sclipind în plasă.

Din răsărit, din Smârda, pe deasupra Tăbiei Mari, se ivi rotundă ca o sită uriașă – luna, – adevărat jăratic – și polei turnul înalt al geamiei, apoi luciul apei – pârtie solzată în joc de unde aurii. Roiuri de țânțari țiuiau pe sus și oamenii se descotoroseau de ei, mânjindu-și cu stropi de păcură tot ce nu era învelit de straie. Timpul se scurgea anevoie. Stoian Sebea sfredelea înconjurul cu ochii și urechile – doar să prindă ceva de la cei așteptați. Numai zvonul vieții se stingea cu încetul în raia. Noaptea se răsfăța în atâta lumină – cum numai luna lui gustar i-o poate dărui: dar sufletele celor două făpturi erau chinuite de așteptare, de neliniște și fiecare clipă abia se târa pe șleaul vremii…

Gorganul se ridica semeț ca o măgură uriașă, prinsă în brațele văii Coporanului și a Ciuvicii. De acolo, de sus, privirea alunecă slobodă peste toată lunca Dunării până ce se proptește în zarea albăstrită a Teleormanului și a țării turcești; iar dacă o răsucești spre răsărit prinde tumul cel înalt al geamiei din raia – precum și pometul ce-o-nconjoară; și ca niște ostroave mici – prinse în salbă – ciflicurile turcești risipite pe toată câmpia – mereu lărgită – unde mărimile stăpânirii țin moșioare dăruite de beiul Giurgiului.

Hotarul raialei nu era cu pază. Îl puteai trece fără nicio teamă. De la creștini nu se putea aștepta vreo năvală; de la turci este de așteptat oricând – dar să nu aducă pricină de judecată cadiului – care după pravila rânduită de puterile mari – trebuie să facă dreptate și ghiaurilor.

Cu toată slobozenia ce-o știau voinicii noștri, priviră cu băgare de seamă întinderea ce trebuiau s-o străbată în această joie – ajunul Sfântă-Mării Mari – să nu fie cu întâlnire de oameni – ci cu mare fereală, printre ciflicuri, târle și odăi pentru vite. S-ar trezi bănuieli dacă cinci călăreți merg grămadă spre raia; așa învățătură primiră de la Calianu și Vijelie.

Din Gorgan nimic nu năzăriră în depărtare, decât lunca netedă, năpădită de buruian înalt, dat în copt; sipică, mohor, troscot și alte ierburi mărunte;

pâlcuri de mărăcinet, scumpie și gheorghinari, iar răzlețe câteva târle și odăi pentru paza și mulsul vitelor.

Soarele cobora spre asfințit și umbrele se deșirau lungi în răsărit. Pale de nori – rumeniți de văpaia ce se plămădea în zarea Teleormanului – se grămădeau să fie strat de odihnă soarelui când va coborî în tărâmul nopții. Călăreții tăceau, dar gândurile le alergau în închipuire și țeseau fapte ce-i bucurau. Rar câte un cal se poticnea și strănuta. Stoluri de potârnichi fâlfâiau în răcoarea zilei pe sfârșite și câte un iepure zvâcnea din copitele cailor. De la târlele ocolite se ridicau fumuri vineții ca niște fuioare uriașe, care se torceau de slăvi în fire străvezii.

În apropierea zăvoiului de la Ceair, au dat caii la pas – strunindu-i din trapul lor și au descălecat pe marginea Camei – ce se chema și Sfântul Gheorghe – unde trebuiau să întâlnească pe Vijelie și Calianu. Iarbă era destulă. Aruncară piedici la cai și-n amurgul ce se lăsa, întinseră ipingelele, se lungiră pe ele ca orice paznici de noapte ieșiți să-și pască vitele. Din târgul raialei, zgomote nedeslușite se amestecau ca în orice înserare, doar lătratul câinilor se lămurea mai întărâtat – însă toate se linișteau cu scurgerea vremii. Stau așa mereu cu urechea gata să prindă orice tropot sau pas de cal. Să fi trecut timp cât ai arde o vatră pentru copt pâine și din partea miezului de noapte simțiră legănat de buiestrași și două mogâldețe împunseră zarea senină, mult îmblânzită de luna împlinită care suia pe clina cerului, abia înflorat de câte o stea – și aceea prea pălită. Voinicii se ridicară îndată, prinseră caii cu fluierat anume, le puseră piedici și-i mânară spre ceilalți, învățați să pască împreună. Erau Vijelie și Calianu. Coborâră de pe grebenii cailor câte două coșnițe largi, cu margini mărunte, prinse de cobiliță cu mânuși împletite din mlădițe de salcie, pline cu tot felul de zarzavat. Le prinse Stoica Cercel și Tatu Șerban. Le simțiră cât sunt de grele. Erau îmbrăcați turcește. Jurai că sunt turci cocliți de vreme, uitați de moarte – dar siliți să muncească să-și tină viața.

— Știți ce-aveți de făcut? Să fiți cu ochii-n patru, iar urechile ca de iepure! Înfășurați-vă cu ștergare la cap, să vă asemuiți turcilor. Bolborosiți și nu răspundeți grai înțeles – dacă vă-ntreabă careva. Cântă pitpalacul dinspre mahalaua Sloboziei – e a bine; iar dacă prindeți zgomot și haraiman de luptă – să înțelegeți atunci: capul ne stă-n primejdie și voi trebuie să vă năpustiți ca viforul asupra turcilor, buimăcindu-i cu chiote, cu plesnet de flintă și pistol. Țineți dârlogul gata pentru călărit după ce plecăm.

— Am înțeles, Vijelie! răspunseră voinicii și trecură spre cai.

Vijelie își ridică cele două coșnițe în spinare și urmat de Calianu – la fel de încărcat – apucară calea spre mahalaua Sloboziei, sub umbra zăvoiului, peste creștetul căruia luna își vărsa de sus straie de mireasă, spume de lumină. Ajunseră în marginea târgului, unde se opriră. Aci, după ce-și puseră jos coșnițele, deretecară mult în ele, ascunzând cu grijă ceva sub maldărul de zarzavat – și mutește, se șterseră în ulița strâmtă, cernită de case și pomi. Câte un câine trezit scotea lătrat de supărare, – dar se potolea. Nici țipenie de om. Luna stăpânea tot cerul și brumă întreg cuprinsul. În cale întâlniră câini stingheri, ușarnici, care mârâiau a frică. Se vedea turnul geamiei poleit de raze și paznicul din pridvor care veghea foc peste raia. Trecură peste bătătura geamiei, se apropiară de puțul Șadrâvan. Mergeau anevoie și păreau gârboviți, îndesați în pământ de greutatea poverilor; de aceea se opreau – schimbând cobilița când p-un umăr, când pe celălalt. Ajunseră în dreptul cămărușului, pe al cărui zid se plimba alene o cărăulă. Cum îi văzu, le strigă:

— Cine sunt bătrânii drumași în puterea nopții?

— Bătrâni zarzavagii, cinstite paznic, în drum spre cuhniile din Tabia cea Mare, trăi-te-ar profetul! și vorba lor de oameni osteniți – abia se deslușea din gâfâielile repetate într-una. Înaintară tot așa de anevoie până aproape de poarta cămărușului, unde-și puseră jos coșnițele și prea pridídiți de oboseală, se așezară turcește, își scoaseră lulele și tutun, scăpărând amânat și trudit din amnar. Vorbeau turcește de viața grea a bătrânețelor rânduite de profet să n-aibă măcar odihna nopții, fiindcă în zori ei trebuie să aducă zarzavaturi proaspete celor ce-și dorm în tihnă somnul. Paznicul trăgea cu urechea la vorba celor de jos și jindui să-și fumeze și el țigara răsucită din foi de tutun! N-avea însă foc s-o aprindă.

— Bătrâni, cu teamă de profet, aveți răgaz până s-aprind și eu – și-și scotoci în brâul lat, de unde își scoase o teașcă de piele. Pipăi și apucă o țigară groasă, o răsuci mult și-și vârî la loc punga.

— Cu sloboadă inimă, cinstite ostaș! Numai, vezi, zidul este înalt – tu sus și noi jos – zise Calianu.

— Pentru un om tânăr nimic nu este prea sus și nici prea departe; și dacă mi-o ajuta Alah din cer, oi ajunge și la Meca profetului. Își lăsă sâneața pe zid, se apucă de buza lui cu mâinile, lăsându-și trupul s-alunece binișor în jos, și-și dădu drumul. Imineii din picioare abia făcură nițel zgomot la săritura lui, în umbra zidului. Bătrânii schimbară priviri și gesturi care-i puneau parcă în încurcătură neașteptată.

Ostașul era un tânăr dezghețat, cu fața blajină de om bun, cu vorbă prietenoasă. Aprinse țigara, din care se împrăștiară norișori alburii.

— Coborâș iute, suiș greu – murmură bătrânul cel mai voinic – așa zicea hogea-l nostru, Alah odihnească-l în poala sa!

— Da' n-am să urc pe-aici, cinstiți bătrâni! E greu și nici nu pot! Mai bine merg colea la poartă, unde este cărăulă Isuf. Îmi descuie, intru, sui scara, bre, și gata pe zid la locul meu!

— Bine te-ai gândit, suflete milostiv! adăugă bătrânul mai mărunt. Ce pomană v-ați face dacă ne-am întinde și noi ciolanele nițel în oborul vistieriei – că după cât bag seama, ne aflăm în tainița nopții; n-am stingheri pe nimeni; ba, mâine dimineață, aveți zarzavatul adus la îndemâna bucătarului!…

— Fie-vă pe voie, uncheșilor! Abia am schimbat straja întâi și piața raialei abia la straja a treia prinde suflet; și cum suntem în ajun de sărbătoarea vinerii, aga n-are să ne calce, strunindu-ne veghea!… Să mergeți!

Bătrânii se ridicară gemând, se moșmondiră și mormăiră cam mult până puseră-n cobiliță coșnițele. Ostașul îi aștepta, mergea înaintea lor și parcă avea în buze crâmpeie de cântec tărăgănat. Privea năucit la cerul de mătase albastră, țintat ici-colo de licăriri de aur, iar luna suită-n dricul cel mai de sus, se dezmierda în limpezimile apelor de lumină care se revărsau până la pământ.

— Așa trebuie să fie noaptea fericiților din sânul lui Alah!… Vorbele acestea fură ca o undă ridicată de o boare pe fața adâncă a unei ape – așa mișcară inima celor doi zarzavagii clintindu-le gândurile din cumpăna ce și-o închipuiseră. Vijelie se tângui pe turcește:

— Nu este după cum chibzuim și socotim noi!… ci după cum rânduiește cel de sus, Alah ziditorul.

— Să așteptăm la voia lui și cum ne-o fi triștea; că tot ce-am plănuit s-o înfăptui – dacă o fi să se înfăptuiască…

Ajunseră la poartă pe care Isuf o descuie și-o dete-n lături – gata s-o închidă, fără să învoiască la intrare pe bătrâni.

— Niște zarzavagii neputincioși, Isuf! Vând și ei să-și țină viața! Osteniți, cer găzduire la noi! Cum baș-cărăula nu-i aici – să-i primim, ne facem pomană și cale-n sânul lui Alah!…

— Cum crezi, Sadi – așa fă! Ție multă minte ți-a dat profetul! Pe poarta deschisă își făcură loc bătrânii, răsucind coșurile din cobiliță și se așezară în

umbra zidului, îndulcind mulțumiri pentru așa bunătate de ostași – adevărați credincioși ai legii celei drepte… Cărăulele se îndreptară spre șopronul din fața căruței, unde încă mai fumega un foc clădit din tizic să alunge țânțarii care nu se potoliseră. Acolo căutară apă Isuf și Sadi – pe care o băură cu sete din ibrice puse la gheață.

Veneau la slujba lor – unul să urce sus pe zid, altul să închidă poarta și s-o încuie.

Cât lipsiră de lângă ei, Vijelie putu să-i șoptească lui Calianu:

— Să nu-i sugrumăm! Prea sunt tineri și prea s-au arătat miloși cu noi! Să vedem cum ne-o veni la strungă!

Jumătate din curte era poleită de lună, iar altă jumătate se afla întunecată de umbră. Cămărușul se vedea în mijloc – năpădit de lumină – parcă era nins. La ușa de fier atârna lacăt mare, apucat de belciuge groase ca niște degete puternice, înfipte în zidul tare al culei. Ochii bătrânilor țeseau priviri când la ostașii care veneau la treaba lor, când la lacătul ca o broască țestoasă. Din balta apropiată se auzea orăcăit de broaște tot mai rărit și fâlfâit moale de cucuvea – care-și chema puii cu glasul ei de cobe.

Cum se apropiară de zid, Vijelie zise cărăulelor:

— Nu vă fie cu supărare, copii ai profetului, vă poftim să mai trageți o țigară lângă noi; ne faceți bucurie când tinerețile se așază lângă bătrânețe – și nu ne ocolesc a scârbă. Alah să vă țină zile fericite – s-ajungeți și voi la anii noștri!…

Veniră și se așezară cu picioarele încrucișate sub ei, ca de obicei, lângă coșnițe. Calianu scoase de la brâu cremene, amnar și fitil cu muc înnegrit, vârât într-o trestie. Bătu cremenea cam mult și scânteile spuziră sumedenie până ce-și prinseră grăunte de foc, care se împânzui pe fruntea fitilului. Isuf și Sadi răsuceau de zor țigările, așteptând să le aprindă. Bătrânii schimbară priviri cu înțeles. Calianu încă sufla să dea mai mult jar fitilului și-l tot învârtea, ca vântul să-l ațâțe mai tare. Cărăulele – cu țigara în buze – așteptau foc.

Cu iuțeală de fulger fură apucate grumazurile ostașilor și întinși la pământ. Li se șopti să audă: „Nu vă sugrumăm; dar zgomot să nu faceți – c-atunci se schimbă socoteala noastră!” Fură legați unul de altul și deasupra lor sta Calianu cu pistolul gata să-l slobozească. Vijelie trecu repede la cămăruș. Ținea în mână un drug gros de fier. Îl petrecu prin toarta lacătului, îl otânci cu puterea lui năprasnică și un pârâit aspru se auzi; ușa de fier ușurată de povara lacătului se lăsă deschisă.

Lumina de afară scăpă o trâmbă înăuntru și Vijelie putu să vadă borcane ferecate întinse pe-o laviță. Le încercă să le ridice. Erau grele, pline. Aveau altă pază peste capace: lanțuri răsucite, prinse în lacăt. Alese patru – în două perechi. Le înfășură cu funia ca să poată fi puse în cobiliță – dar repede. Ieși afară cu prima pereche, apoi cu a doua. Turcii priveau cu spaimă – dar Vijelie le spuse: „Nu vă omorâm; dar cârpe-n gură vă punem – să nu dați gălăgie."

Le umplură gura cu zgrebeni de lână și-i prinseră bine în sfori de cânepă, legate cu dibăcie după urechi, și le mai șopti Vijelie: „Dacă încercați gălăgie mai devreme, lângă poartă avem pe alții care vă iau viața. Fie-vă milă de ea!"

Îndată puseră-n cobilițe borcanele și greutatea lor făcea să pârâie lemnul, iar umerii – să simtă cum sunt pătrunși de durere. Apucară ulița știută care-i ducea lă apa Camei și țineau partea umbrită de case și pomi. Iuțeau pașii când treceau prin dosul lunii – și-abia îi mutau când străbăteau lumina ei de var. De la poarta unei clădiri mari, un paznic țipă tare: „Care sunteți voi, în puterea nopții?"

— Bătrânii Gulub și Manus – de la cafenea! Ni s-a isprăvit apa. Ne trebuie să spălăm vasele, și-o luăm de la râu, cinstite paznic!

Mergeau fără să le pese de povara cea grea – dar o dată ce apa Camei se ivi în veșmântul ei solzat de luciri argintate, pe marginea căreia se întunecau zăvoaiele Ramadanului și brâul de sălcii din partea raialei, bătrânii prinseră pas săltat, dăulați de greutatea urcioarelor. Se apropiau de locul știut, unde erau așteptați de Stoian Sebea și Miclete. Aceștia săltau halăul, dar cu ochii descoseau de-a lungul sălciilor și cum văzură cele două umbre și înțeleseră cine sunt, traseră barca la mal, Stoian sări repede și le ieși înainte să le ajute. Calianu fu cel dintâi care-i petrecu pe umeri cobilița și nu se putu să nu-i șoptească: „Gata să mă bage-n pământ d-atâta greutate; dacă mai aveam de mers, nu mai puteam – mi-e umărul brăzdat de cobiliță!"

— Oprește văicăreala, Caliene! Hai mai repede la barcă! și Vijelie fu cel dintâi care-și lăsă urcioarele și pe rând le puse-n barcă.

Miclete întrebă:

— Fac pe pitpalacul?

— Nu acum, mai târziu nițel!

Cu multă grabă se suiră. Barca se afundă mai mult în apă, se legănă ce se legănă până ce se cumpăni, iar Sebea trase zdravăn din lopeți și-o cârmi în susul apei cam anevoie, ținând-o pe dolia umbrelor. Din raia nu venea

niciun zgomot. Doar din balta Ramadan se pornise orăcăit de broaște. Barca înainta de zor și se depărta mult de marginea cimitirului Ceair. Cetatea Giurgiului dormita în pulberi de sidef. Era o înmărmurire a firii în fața atâtei frumuseți revărsată de sus!

Deodată Giurgiu se umplu de hărmălaia care răzbătea până în Tabia Mare. Atunci primi Miclete porunca să cânte ca prepelița și răsunetul acela clar, în tact, se rostogoli peste apă și zăvoaie până departe. Îndată se auziră chiote și pocnete de flintă cât ține partea de asfințit a raialei, care se depărtau și se pierdeau în miazănoapte.

Stoian Sebea vâslea cu nădejde și când ostenea era înlocuit de Calianu. Noaptea era pe sfârșite, luna aluneca spre scăpătat și plutea în streașină cerului când barca trecea de satul Malu, spre Mecica, unde era loc ascuns de baltă și pădure. Acolo aveau să fie întâmpinați de Stoica Cercel, Tatu și Bungaru.

*

Cei cinci voinici adăstau cu sufletul la gură să audă cântecul prepeliței. Pierduseră răbdarea și-n urechi parcă prindeau glasul ei. Când auziră hărmălaia din raia, încălecară și fiori îi furnicau, înțelegând primejdia asupra lui Vijelie și Calianu. Îndreptară caii spre ulița care mistuise mai devreme pe cei doi bătrâni – gata să le dea frâu slobod, când, deodată năvăli peste întinderea Ceairului un pitpalac tare, lămurit. Opriră. Se întrebară dacă este părere sau adevărat.

― E pitpalacul nostru, e Miclete, nu-l înțelegeți? apăsă vorba Stoica Cercel – și cântecul prepeliței se prelungea ca o chemare fără istov.

― Și acum s-o apucăm spre dealul Ghizdarului, să chiuim cât putem, să slobozim flintele rar, încât ajunși la măgura Ibașan-bei să ne isprăvim focurile; apoi s-o cârmim la apus, spre locurile noastre – vorbi Chiru.

Îndată câmpul se umplu de tropot și detună de flinta lui Tatu Șerban – apoi chiote de luptă încinsă se depărtau mereu pe lângă coasta de apus a raialei spre miazănoapte. Un iureș năprasnic de harță mare, însoțit de împușcături, se târî repede până ajunse la măgura lui Ibașan-bei – și deodată încetă. În târg se lămuriră strigăte, chiar zgomote – îndreptate spre măgura din marginea viilor – ceea ce se dovedea prea bine – că turcii erau amăgiți în partea aceasta – și nu spre baltă.

Voinicii cum ajunseră la măgura știută, cotiră la apus, și lăsară slobode frâiele, iar caii se întinseră la drum ca niște năluci. Luna, tocmai în creștetul

cerului, cernea pe câmpuri o lumină albă, peste care se bălăbăneau umbrele cailor și-ale călăreților ca niște vedenii din alt tărâm de lume. Dealul Stăneștilor și al Odivăii se lămureau ca o încețare depărtată, pe un prag săltat al zării. Ajunseră la marginea satului Pârjolea – unde erau mulți creștini fugiți de frica birului, slugărind la turci mai bine – și-și opriră caii. Ciuliră urechile. Niciun dram de primejdie pentru ei. Descălecară. Frecară caii la ochi, îi traseră de urechi – după un obicei din bătrâni. Parcă se deslușea un ramăt depărtat spre Giurgiu și după un răspas de odihnă pentru cai, încălecară.

Pe bolta cerului se ridicau mereu alte semne care arătau apropierea zorilor: Rarița și Luceafărul dimineții. Călăreții simțiră răcoare, lăsară caii la pas până ocoliră Pârjolea, apoi îi siliră la trap până deteră în drumul Banului. Aici se despărțiră. Chiru și Hristu Zaharia apucară calea spre casă – însoțiți de caii lui Vijelie și Calianu, iar ceilalți, Stoica Cercel, Tatu Șerban și Aron Bungaru – se îndreptară grăbiți spre balta Mecica, la locul de întâlnire cu Vijelie, Calianu și Miclete.

Așa cum mergeau, credeai că sunt unii care se întorc de la păscut, din timpul nopții, cum țineau ipingelele peste flinte – puse în curmezișul grebenilor.

Aron Bungaru știa prea bine seama drumului până la Mecica, toate grindurile și bălțișurile din sânul bălții. Trecură peste calea Untului, pe lângă măgura Jantii din viile Malului și când soarele își sălta fruntea din coama pădurii de la Guțu, călăreții străbăteau balta cu iarbă grasă, înaltă, prinsă de rugării, mărgelată de rouă, și un miros amar, iute de salcie și de stuf călcat de cai îi învioră. Nu zăboviră mult și ajunseră la locul căutat, unde găsiră barca priponită de-o salcie groasă, ale cărei rădăcini coseau malul și de care te puteai agăța să te urci până sus. Întinși pe-o ipingea dormeau duși Vijelie, Calianu și Sebea; singur Miclete aprindea vreascuri uscate să frigă peștele prins și spintecat – în timpul cât așteptau la sălciile din mahalaua Sloboziei. Apa curgea, se târcolea în urcioare tulburi și un sughiț prelungit le astâmpăra. Zgomotul descălecării, strănutul cailor osteniți de cale lungă și repede, tăvălitura lor, treziră din somn pe cei adormiți.

― Venirăți?! Cam târziu! În loc să ne așteptați voi. Bine că totul s-a izbândit după gândul nostru… Tu, Bungare, ai să ne aduci măgarii după cum ai făgăduit lui Calianu? Straie întocmai ca ale voastre mocănești?

— Am rânduit totul, Vijelie: doar să mă reped și acu' vin cu tot calabalâcul.

— Întâi să ne potolim foamea! Dacă n-am închis ochii toată noaptea, și-am lopătat atâta cale în propta apei, burta-și cere ce-i al ei. Ești gata cu saramura, Miclete?! Caută în traistă și-ai să dai de-o pâine cam pietroasă, dar bună la așa foame – îl îndemnă Sebea.

Miclete se zbătea să întindă masa, învârfuind găvanul cu pește perpelit care sfârâia și înnegrea jarul cu multă grăsime, ce ațâță pofta mare la mâncare. Înconjurară ipingeaua întinsă pe care horeau codri de pâine – cu găvanul la mijloc – și-și însemnară pieptul cu cruci smerite – parcă slomnind și ceva vorbe de mulțumire sau într-ajutorare. Alăturea, în iarba înaltă, se iveau urcioarele frânate de lanț și spre ele se furișau mereu ochii celor trei veniți de curând și fața le zâmbea bucurie. Nu se putură stăpâni până nu iscodiră cum au spart cămărușul și de ce Miclete a amânat cântecul prepeliței după ce târgul raialei s-a trezit în mare hărmălaie. Vijelie nu răspunse, dar Calianu înflori laudele cum au păcălit cărăulele, cum le-au poftit la tutunat, le-au legat – dar mai ales ce putere a dovedit căpetenia lor, când lăcatul atât de mare parcă a fost nimica-n mâna lui și-apoi cât de grele sunt borcanele – al căror cuprins: aur, argint sau aramă – nu-l știe nimeni până nu s-or desfereca și descuia…

Foamea și-o potoliră îndată, iar setea după pește fu stinsă cu apă cam sălcie – călduță – din râul Vedea, care în loc să se verse de-a dreptul în Dunăre – unde i se cuvenea vad deslușit lângă Pietroșani – s-a abătut pe-alăturea fluviului și-a curs așa până la Giurgiu, ținând la mijloc bălți pline de stuf, sălcii și plop; viroage umplute de viiturile primăverii cu potmol de pește, raci și scoici. În drumul lung de două poște, Vedea și-a pierdut numele și-a căpătat alte porecle: Gârla Mare, Cama, Sfântul Gheorghe. Câte sate o învecinau domneau de binefacerile ei, care le da lemne de foc și clădit, de-ale mâncării și adăpost de nepătruns în zăvoaiele sale.

Toți se mirară mult de vitele care mișunau în baltă, fără pază, băgate aici primăvara și scoase-n toamnă când se pun zloatele; doar lupii să le dijmuie. Aron Bungaru vorbi de leaturile când și-a iernat cioporul oilor în adăpostul bălții, când fânul, rugăriile și frunzișul erau destulă hrană și nici turcul nu îndrăznea să pătrundă în tainița ei.

Soarele se apropia de prânzuleț. Vijelie porunci lui Bungar să aducă măgarii, neapărat cu samare și desagi și până atunci să ațipească puțin somn. Nesomnați cum erau fură îndată duși în altă lume; singur Miclete sta

de veghe, lăudându-se că de el nu se prinde somnul – chiar dacă n-ar da ochii-n gene o săptămână întreagă.

În toiul zădufului, Aron Bungaru aduse măgarii, niște straie ciobănești pe care le îmbrăcară Stoica Cercel, Bungaru, Tatu Șerban; apoi așezară în desagi pe samare borcanele înfășurate în preșuri, vase și alte traiste vărgate, ca pentru cale depărtată la altă stână. Îndată ce fură însăcsănați astfel, măgarii fură mânați pe calea știută de Bungaru, după ce Vijelie spuse lui Stoica Cercel:

— Stoico, pe înnoptat să ne găsim la crama lui Chiru; mai zăboviți în pârloage, paşteți-i dacă siliți prea mult la drum. Acolo chibzuim ce să facem – după ce-om descuia borcanele. Noi – călări – ne-om repezi pe sub seară că n-avem cine știe ce depărtare. Miclete, ia seama cailor să nu se ia după stăpâni – să rămânem pe jos!

Măgarii pășeau cu greu prin rugăria deasă, luați de căpăstru. Ieșiră în largul câmpului. La stânga se vedea satul Parapani, ca un ostrov de verdeață, iar la dreapta Malul de Sus – cuprins de viile multe, date în pârgă, stăpânite de mărimile turcilor din raiaua Giurgiului.

Căldura zilei se lăsa cu sudori peste drumeți. Nicio pală de nor nu păta cerul senin. Pelinița pârloagelor, cânepa sălbatică scuturată de floare – răspândeau miros tare, amar și iute. În față se năzărea pragul câmpiei Burnazului, sprijinită pe clina dealului Tăieturii, care se împâcla în depărtare. Cum mergeau în urma măgarilor, păreau niște ciobani veniți de la sat, încărcați cu de-ale mâncării pentru târlele risipite departe, în luncă. Ajunseră la puțul lui Bădilă, cu cumpănă, de care se lega o beldie lungă prinsă în cârcel de fier, având jos ciutură de stejar. Opriră, adăpară dobitoacele și-și astâmpărară setea și căldura cu apă rece, pe care o azvârliră din pumni pe față – să-și gonească somnul ce le închidea ochii. Trecură în Valea Bișniței, unde pe vremuri râșneau grăunțe bejeniții de frica ciumei lui Caragea Vodă, fugiți în spinăriile din această vâlcea; apoi pășiră drumul Untului, – după ce se dumeriră că niciun convoi de care sau călăreți nu-l umblă. După ce atinseră poala dealului Tăieturii și aveau destul timp s-ajungă la crama lui Chiru – opriră și lăsară vitele să pască. Ei îi ținură în ștreang lungit, legați de mână – și se lăsară somnului, care sosi îndată – încălziți de dogoarea ce aburea din pământ. Se treziră când soarele da în scăpătat. Suiră dealul prelung, nu prea înalt și măgura din vii se desluși mare, în mijlocul căreia se ridica un dud poleit de ultimele raze ale asfințitului. Siliră și-n amurgul serii, descărcau sarcina scumpă în crama lui

Chiru. Așteptau să vină și ceilalți – despre care gazda și Hristu Zaharia duceau grijă – dar mai ales erau curioși să afle cum au izbândit să aducă atâta dobândă fără să aibă necaz.

Stoica Cercel, ajutat de ceilalți, le spuse totul – ba ceva mai înflorit. Băgară de seamă că întâlnirea de astă-seară se va bucura de un ospăț ales – după un miros care năvălea din cramă – și care le lăsa apă în gură. Din răsărit se aprindea iar vatră și văpaie, din care luna își săltă o gingie de aramă – care se rotunjea într-o tipsie uriașă aurită – parcă să cinstească și ea veselia acestei nopți. Umbra văii Gogoșarilor se ascundea spre matcă, iar dealul din față își dezmierda fruntea sub sărut de pulberi sidefate.

În urechi se prinse tropotit de cai și îndată se înfățișară cei trei călăreți, care puseră piciorul jos și glăsuiră veseli:

— De departe ne-a venit miros de petrecere; să ne fie în ceas bun!

— Trebuia să ne bucurăm de izbânda noastră, nu numai cu inima, dar și cu pofta trupului – îi întâmpină Chiru. Caii fură împiedicați de Miclete, care încerca să slujească iute și cu credință pe Stoian Sebea și Vijelie.

Toți se făcură roată pe bătătura cramei care era luminată de sus, având la mijloc o masă rotundă, joasă, prinsă în trei picioare. Un cenac mare, împrejmuit de codri de pâine frântă, era învârfuit cu hartane fripte, pe îndelete, stropite cu moare de usturoi pisat. Alăturea sta urciorul de altădată, scos din răcoarea cramei. Pofta începutului fu atât de mare că nu îngădui vorbă; abia după ce se goli cenacul, Miclete slobozi nechez scurt, dârdâit, la fel cu cel când s-apropie o traistă cu orz de iesle. Toți râseră cu înțeles. Vijelie încercă glumă către Chiru:

— Prea bună friptura ta, Chirule, și-o lăudăm; dar ți-a luat-o înainte Miclete, bată-l norocul, bătând șaua să priceapă iapa. El, biet, vrea să ne arate darul lui, care azi-noapte ne-a poruncit în alt grai – ca și acum când porunca lui se tălmăcește fără vorbă!

Chiru se ridică, luă urciorul și-l puse-n fața lui Vijelie.

— Căpitane, închină băutura și toate ce-or urma să fie cum ne-a fost începutul!

— Fraților, am pus gură pânzei! Am avut noroc! Am scăpat fără vătămare la suflet și la trup. Puteam să sugrumăm cărăulele, dar ne-am gândit că nu orice turc e turc spurcat. Prea erau tineri și miloși! Când o fi să dăm peste mărimi, tâlhari și ucigași – să nu avem milă!

În sănătatea voastră! și un gâlgâit ușor cântă, apoi se simți miros de pelin. Urciorul se rândui la toți – fiecare dorind sănătate, noroc și împlinire la

fapte. Voia bună se lăsă peste toți și vorba începea fir depănat de la unul la altul. Chiru ar fi vrut să umple iar urciorul.

— Destul, Chirule, am băut cât se cade capului – mai mult strică! Avem de lucru. Trebuie să desferecăm și să descuiem borcanele de fier. Ne trebuie bani, fără ei n-o să avem flinte multe și bune, pistoale, îmbrăcăminte și nici cu ce astâmpăra câte necazuri mușcă viața semenilor noștri; ș-apoi ei descuie uși și porți mai ușure decât lupta cu pieptul sau arma. Adu-mi, Chirule, drugul de fier pentru pisat sarea sau grâul în piuă! Am de furcă la asemenea păstrător de bănet, cum doar turcului îi dă-n gând să-l făurească – cu greu să-l spargă, să-l poarte, să-l golească cineva. Chiru i-aduse ce-i poruncise, iar Calianu scoase un borcan pe care Vijelie începu să-l sucească, să-i ia seama cum era încins de lanț, cu lacăt agățat, cum era turnat din fier, având capse în balamale puternice. Drugul era cam gros și nu putea să răzbată pe sub lanț sau toarte. Atunci Chiru i-aduse un pripon de fier ascuțit și cu acesta Vijelie smuci și otânci lanțul și lacătul până ce plesni și capacul rămase căscat. Băgă mâna înăuntru și răvăși banii, care zornăiră cu sunet subțire pe care-l înțeleseră toți: era argint. Calianu întinse o ipingea, pe care Vijelie răsturnă borcanul. Îndată se înălță un mușuroi din care alunecau pe margini solzi strălucitori: erau numai firfirici de argint.

— N-am avut triște de aur! E bun și argintul – și Vijelie umplu pumnul cu ei, îl puse alături, și tot așa până făcu nouă grămăjoare. Luați fiecare câte una să vă fie de cheltuială, la câte dajdii vi se cer și ce pomeni puteți să faceți celor săraci! Iar pentru flinte, pistoale și alte nevoi am să sparg alt borcan.’ Mai înainte, pe cine i-am alege să ne cumpere flinte, pistoale, pulbere și plumbi?

— Calianu și Hristu Zaharia. Ei știu seama flintelor, pistoalelor și ce le mai trebuie, ca unii ce-au umblat mereu cu ele, fură de părere cei mai mulți.

— Fără Miclete, nu mă bizui prea mult! răspunse Calianu.

— Pentru ipingele, mintene, poturi, cojoace și brâie – eu mă duc la Șiștov, unde cunosc abagii și cojocari – zise Stoian Sebea – dar cu ajutoare ca Chiru și Aron Bungaru.

— Ai zis că ne-ar trebui cai, Vijelie! De ce am cheltui să cumpărăm alții când ai noștri sunt dâlvăriți destul cu lipsurile, cu gerul și viscolul; putem să alegem din herghelie pe cei mai vârtoși, mai înțelepți, să-i învățăm să stea laolaltă, să se supună la voia noastră.

— Fie după voia ta, Stoica Cercel! Alți cai să nu fie plăpânzi cu nevoile; iar Calianu și Sebea să se descurce cât mai grabnic. Eu am de gând s-ajung

îndată la raiaua Giurgiului – să aflu mai multe. Nu trebuie să adăstăm! Ne prinde vremea rea din urmă! O să avem în curând arme multe și bune, bani…

Cum mântui vorba, Vijelie apucă al doilea borcan, îl desferecă și-l descuie. Găsi înăuntru numai icușari de argint, pe care îi deșărtă într-o traistă țesută din lână, cu băieri groase și-o dădu în seama lui Calianu, să aibă cu ce cumpăra arme și ce mai trebuie cetei.

— Ne-au mai rămas două borcane. Ce le facem? Le lăsăm la Chiru!

— La mine, nu, Vijelie! Pământul este mut, el păstrează orice taină. Să găsim un loc ce se poate nimeri ușure după semne ce nu se mută – fie pom, șanț, măgură, mușuroi de hotar sau altceva; acolo să îngropăm banii, pe care să-i dezgropăm numai dacă suntem mai mulți de jumătate. Iar dacă cineva din noi s-ar amăgi să-i scoată pe furiș – blestemul să-l ajungă și necazurile să se țină landră după el și neam de neamul lui!

Știu ascunziș bun, lângă izvorul Popii din Valea Ciuvicii. E loc ferit, la un tufan bătrân. Peste groapă facem foc mare și vatra lui astupă pământul umblat.

Cu toții se învoiră și-n pulberea de lumină a nopții în toi, apucară calea spre valea Ciuvicii, trecură puntea peste pârâul Gogoșarilor care susura potolit și ajunseră la uștubeul Popii. Chiru începu să sape groapa la un stânjen de tufan, spre răsărit, iar pământul fu cărat cu poala în pârâiașul izvorului. În pădure doar fâlfâit de pasări și rar țipăt înfundat de bufniță. Era ca un început de taină. Nimeni nu vorbea. Așa era credința. Dacă se vorbește – banii sunt apucați de știma comorilor, care-i pitește că nu le mai dai de urmă; aceeași rânduială se păstrează și de căutătorii de comori care văd bine cum joacă flăcările, le însemnează locul, doar o singură vorbă ce-ar slobozi-o – depărtează banii și-n zadar s-ar osteni să-i găsească, nu-i mai zărește nimeni.

Toți tăceau și se rânduiau la treabă. Groapa fu gata, borcanele băgate înăuntru și peste ele se prăvăli pământul care se bătători; apoi se aprinse focul, se potoli și-n locul lui se desluși un cearcăn negru – semnul unui ospăț cu porumb copt al unor paznici de vite.

Cumpăna nopții atârna spre crăpatul zilei. Voinicii se-ntoarseră la cai, îi încălecară – cu vorbă de-a se mai întâlni, de-a pune la cale ce mai trebuie – și se răsfirară spre vetrele lor, tocmai când luna se afunda în vatra de pârjol a scăpătatului și răcoarea nopții vestea zorile.

Vijelie ajunse acasă. Își văzu feciorul isteț și se bucură. Marinița nu îndrăzni să-l mai abată din calea apucată și-i vorbi mult de Vlăduț, poate îl oprește de la faptele ce le jinduie. Bătrânul aștepta anul bisericesc, cu soroc în luna lui brumărel, ca să-l ducă la Mitropolie să-l încredințeze călugărului Mitrofan, să-i fie ucenic la citirea psaltichiei și-a scrisului în nisip pe masa cea de obște a învățăceilor. Vorbeau toți de la Mitropolie de meșteșugul acestui călugăr care turna învățătura ca pe tâlv în mintea copiilor ce doreau logofeție. Nu i-a fost greu să-l arvunească pe dascăl cu plocon bogat în fedeleșe cu vin și putină cu brânză și unt. I-a înfățișat pe Vlăduț și-a băgat de seamă Cuvioșia Sa ce minte ageră și ce ureche vrednică are băiatul, de prinde îndată toate glasurile după tipic; câtă supușenie și cumințenie are – și l-a îndrăgit mult; a făgăduit bătrânului că-n trei ani de ucenicie – n-are să-și găsească pereche în alt popă din zapcie sau isprăvnicie – atâta pricopseală de carte și cuvioșie are să-și adune.

— Așa mă rog la Dumnezeu, Tomo, să-mi dea zile să-l văd popă! Să se roage el pentru câte bântuieli au căzut pe tată, mamă și surori; iar pe mine să mă prohodească până la mormânt.

Vijelie fu bucuros că tatăl său are atâta grijă de nepot și-i plăcură mult asemenea gânduri care-l închipuiau pe Vlăduț popă; dar și mai tare s-ar înveseli dacă s-ar învrednici să strângă iarăși la vatra sa pe Păuna, Trandafira și Călina, însă unde să le găsească? Unde să fie ascunse? Trebuie să se ostenească, să n-aibă odihnă până nu le aduce acasă.

Își mângâie copilul și luă iar drum spre raiaua Giurgiului. Luă înfățișare de turc, de data asta ca un telal, negustor de vechituri. Umbla din casă în casă, pe ulițe și cafenele, de unde urechea lui prindea zvonuri despre spargerea cămărușului: unele că făptașii nu sunt alții decât ieniceri care s-au spurcat la jaf și neascultare, iar altele că pezevenchi și haidamaci de la Rusciuk îndrăznesc să prade, având învăț de pe vremea când țara românească fu la pofta lor; de aceea stăpânii din raia n-au bănuieli asupra creștinilor din împrejurimi – cum niciodată n-au încercat – ci toți colgiii lor fac goane și căutări făptașilor în țara turcească, prin sate, cafenele și tabere ostășești.

Umblând așa Vijelie a nimerit la casa unui bogătaș de la care a prins știre – gata să-l dovedească prefăcut în turc – cum că Izmail-pașa de la Rusciuk – care are conac cu palat mare, ține în harem numai roabe creștine, cu mare pază să nu-i scape; ba la sărbătoarea Bairam, pune puștile să tragă a veselie,

primește și dă roabe bacșiș – pașă către pașă; el caută să cumpere numai copile date-n pârgă și le plătește numai în mahmudele de aur…

Știrea aceasta s-a proptit ca un junghi în inima lui. Gândul i-a zburat la Stoian Sebea, să-l trimită pe el iscoadă în țara turcească să afle, să vadă, să înțeleagă cum s-ar ajunge până la conacul lui Izmail-pașa.

Și-a schimbat straiele străine și drept la Malu s-a oprit. A început sfat cu Sebea. S-au înțeles ce trebuie să facă. Au bani destui. Cu ei se pot deschide ușile ferecate, se dezleagă taine și jurăminte, se astupă veghea și paza; iar pentru ca ochiul lor să răzbată, să fie schimbați din argint în aur; zarafi sunt destui în raia bucuroși de asemenea târg.

De la Sebea, Vijelie trecu pe la Chiru, cuprins degrabă, după firea lui năvalnică – și-și descărcă toată povara gândurilor, îndemnând la treabă pe toți – să fie gata pentru ce-a hotărât. Flintele mai întâi – să se obișnuiască la ochit, la purtat, la încărcat. Ce-a făcut Calianu, n-a venit încă? – De aci plecă la Stoica Cercel și Tatu Șerban să aleagă caii cei mai buni, să-i dâlvărească și îmblânzească după știința lor.

*

Degeaba au stat trei zile în București Calianu, Hristu și Miclete. N-au putut să scoată nicio flintă. Prea mulți ochi de la agie stau la pândă în pragul dughenelor din jurul Curții Vechi! I-a dibăcit Miclete – cum a încercat Calianu o flintă, pe care n-a izbutit s-o scoată până-n mahalaua Filaretului: i-au înhățat-o slujbașii stăpânirii, ba era să-l arunce la beci. S-a luat stăpânirea de grijă. Prea s-au prăsit haiducii în țară, iar poterașii și polcovnicii județelor n-au cum să-i stârpească; parcă o molimă s-a lățit peste pământ și prostimea satelor a prins nas, se împotrivește și tabără asupra boierimii – fără să mai țină seama de cuviință pentru obrazele alese. De aceea aga Bucureștilor a dat poruncă strașnică să se vândă arme numai celor ce au hârtie cu pecete domnească; așa că negustorii abia cârtesc și cu mare taină dacă vând câte o flintă – și atunci cu frică pentru pielea lor.

Văzând așa pază scumpă și neputința de-a cumpăra armele, toți trei s-au întors la sate plini de mâhnire; poate ar fi stat să încerce, pe ici, pe colo, pe la unii tăinuitori, dar n-ar fi izbândit prea mult și pierdeau vremea în zadar. Calianu se mângâia cu gândul că le-ar afla mai lesne în țara turcească, la Șiștov sau Rusciuk.

Cum a ajuns la Odivăie, s-a dus la Vijelie, i-a spus necazul, apoi s-a îndreptat la Chiru. Acolo l-a găsit pe Aron Bungaru. Și-a deșărtat focul în

fața lor, dar Bungaru l-a potolit cu vorbe:

— Nu te ciumărî atât, Caliene! Flinte, pistoale, pulbere și plumbi cât vrei – pasă pământului la Brașov! Știu acolo pe sasul Copităr, care are dugheană lângă biserica arsă, să tot cumperi la arme, cu ghinturi, cătare și bătaie lungă, fără greș la țintă, ca unele meșterite de nemți – cei mai pricepuți făurari din lumea întreagă. De atâtea ori am cumpărat de la el. Știu și calea într-acolo. Îl iei pe Miclete și câte trei pe cai, mâine-n zori, pornim!

Lui Calianu i s-a luat o piatră grea de pe suflet. L-a vestit pe Miclete și-au pornit. Apucară calea de-a dreptul până la Găiești, iar de acolo tot în lungul Dâmboviței, pe la satul Rucărului, prin vama de la Bran și ajunseră la Brașov în a patra zi de mers. La vamă, au răzbătut cu ajutor de la cartea împărătească a lui Bungaru. Caii avură suferință la copite, neînvățați să calce piatra. Gazdă au găsit pe baciul Vonica – prieten cu Bungaru – căruia i-au spus ce vor să cumpere – iar Aron ce-a pățit de la turci, și iarăși își arătară temerea: cum să scoată armele prin vamă, fără primejdie din partea cătanelor și chiar de la sas; dacă, Doamne ferește! – i-ar vicleni, fiind o iudă a stăpânirii! Baciul îi liniști. Cunoaște prea bine pe sasul Copităr – om adevărat, pe unde-i iese vorba, îi iese și sufletul; iar vama nu este atât de aspră dacă știi să spui ce trebuie înțeles de cătane.

Ajunseră la sas, care mult se bucură pentru atâta vânzare ce-i tocmea Aron Bungaru; dar înainte de a-i vărsa argintul în palmă, Calianu îi ceru sfat: cum le-ar scoate fără pagubă din Brașov, dar mai ales din vamă?

Copităr le făgădui car brașovenesc cu două podine, între care să tot vâre la flinte, pistoale, săculeți de pulberi și plumbi – numai că asemenea teleagă cere băni mulți. Calianu desfăcu obielele strânse în târsâni și slobozi argint pentru douăzeci de flinte și pistoale, zece săculețe de pulbere și tot atâția cu plumbi – ajungând și prețul carului – rămânându-i și prisos pentru alte cheltuieli. Mult se bucură sasul pentru așa târg bogat și-i pofti să-și aducă în curtea sa caii, unde are grajd și fânărie destulă. Miclete doftorici cu seu și fiertură de pelin copitele cailor și le puse pentru întâia oară încălțări de fier, să se sprijine în piatra drumului, ceea ce le fu greu potcovarilor cu așa cai neobișnuiți. Cumpărară hamuri, hățuri pe potriva cailor și Miclete se arătă prea vrednic, cinstit și ascultător cât roboti în curtea sasului. Acestuia nu-i fu greu să dichisească al doilea fund – sub care nimeri ascunziș prea bun pentru câte vându celor trei români, cărora le dori cale bună, fără necaz – iar lui Miclete i-aduse multă laudă pentru vrednicie, măturând tot calabalâcul oborului, pe care-l încarcă până-n dricul carului.

Caii urniră anevoie povara, pe care o deșertară cum ieșiră-n marginea Brașovului, ca pe orice gunoi. Își zbătură mintea să găsească pricina pentru care coboară în țara rumânească. Aron Bungaru o găsi: să cumpere de acolo șiță pentru învelit casa, iar în car să pună fân până în carâmbii de sus; dacă ajung la vamă, Miclete să facă ceva încât să alunge băgarea de seamă a vameșilor – să nu le dea răspas să caute-n fundul carului.

Mergeau în pasul întins și-n trapul cailor. Troncănitul și păcănitul roților îndemnau vitele la mers – nici vorbă să dea de gol zăngănitul celor ascunse. Vama se apropia, trecând de Bran și lui Calianu i se înmuie curajul, vru să se furișeze, dar Bungaru îl opri locului:

— Nu-ți face spaimă! vameșii nu țin seama la călători! Scotocesc prin car și straie – și-atât!…

Trecerea prin vamă a fost fără nicio piedică și necaz. Miclete s-a prefăcut mut și-a făcut atâtea semne și-a icnit că vrea să-și învelească șură, pentru care trece în altă țară să-și ia șindrilă, încât n-a lăsat o clipă răgaz slujitorilor să cerceteze cu de-amănuntul ce au în car; doar au sucălit fânul cu o țepușă de fier lungă și ascuțită.

Coborâșul a fost anevoie. Caii neînvățați cu el, cu prăpăstiile ce se căscau în jur. Miclete se minuna de trufia munților, cum se semețesc să atingă cerul și câtă piatră s-a frământat în stâncile gata să se prăvălească. Parcă mai slobod e omul la câmp. Nimic nu-i împiedică văzul, pe când aici la orice pas altă priveliște se arată și calea se zăvorește de șoldurile munților. Carul era împiedicat cu grijă de Bungaru și după trei zile au ieșit la câmp – dar n-au odihnit prea mult; abia când au cumpărat scândură, să nu dea bănuială c-ar călători degeaba.

În a cincea zi erau la crama lui Chiru, unde dosiră în tainiță întortocheată tot ce cumpăraseră – ceea ce aflară toți, încercând armele cu bucurie mare. Luna lui gustar era pe sfârșite. Câmpul se colora în galben, ierburile înspicaseră și sămânța da în copt. Berzele învârteau hori și se chemau în stoluri, tăbărând apoi pe pârâul Gogoșarilor – unde-și găseau hrana; iar rândunelele înnegreau văzduhul – ciripind griji de călătorie lungă.

Vijelie fu mulțumit de isprava lui Bungaru, care a știut drumul și locul de unde să aducă armele – și porunci tuturor să se gătească de faptă îndrăzneață, – dăscălindu-și caii și probând îndemânarea fiecăruia la încărcat, și ținta fără greș a plumbilor. Le aminti despre Stoian Sebea că a trecut în țara turcească și așteaptă știri de la el; atunci s-or sfătui ce au să pună la cale.

*

Stoian Sebea a trecut Dunărea și a ajuns la Trestenic – unde nu-l mai cunoștea nimeni. Încercă să-și apropie pe careva – om de încredere – și nu dovedește pe nimeni. A îngenuncheat la groapa Ivancăi și dorul de răzbunare îl ațâță mai mult împotriva lui Izmail-pașa. Apucă drumul spre Rusciuk, întâlnește bulgari, le dă binețe și-și arată osteneala – gata să odihnească pe margine, să-și scoată tutunul păstrat în bășică de porc. Unii se opresc, se alătură lui și sug fumul din lulele. Atunci Sebea, își arată obidă mare: nu-și află stăpân căruia să-i slugărească, pentru care bate cale depărtată, de la Nicopolea. A auzit de un pașă bogat care caută slujitori și spre conacul lui grăbește. Întrebă pe unul, pe altul, iar un călător voinic, ager la minte i-o spune răspicat:

— Vrei să slugărești, tu creștin la un păgân ca ăla, mai negru ca fundul iadului, cu inima pângărită de câte pofte au tânjit la fete și femei tinere? Mai bine leagă-ți o piatră de gât și azvârle-te-n Dunăre! Ce mai tobă mi-aș face din pielea lui, vericule! Dar cum s-ajung la palatul lui că are pază, nu numai eunuci ca niște maluri, dar și zăvozi care te-nspăimântă – doar să-i vezi! Nu știu ce fel de om ești, dar te văd bulgar, n-o să te duci la pașă să mă pârăști!

Sebea îl asculta, îi cântărea vorba, dar mai ales îi pătrundea în adâncul sufletului și înțelese ce om are în față, după ce-l întrebă cum îl cheamă.

— Frate Traicule, nu mă feresc de tine! Sunt pățit din pricina lui Izmail-pașa – și-i mărturisi ce-a suferit în tinerețea sa și pentru ce a trecut Dunărea.

Traico Stancov își descărcă și el necazul – cum pașa Izmail i-a luat cu sila peticul de vie ce-i îndulcea copiii cu struguri din toate soiurile, cum a fost legat, bătut și batjocorit de hăldăii conacului – dacă s-a împotrivit la așa nelegiuire. De atunci îi poartă pică, doar-doar i-o întoarce cu vârf și îndesat astă silnicie – dar bătrânețele l-au ajuns și nimic n-a plătit căpcăunului. Îl luă în gazdă, într-o căsuță-bordei scobită-n malul Dunării. Acolo își câștiga hrana – cu barca și pescuitul. Parasca, nevasta lui, slujea la o cafenea și împlinea trebuințele celor șase copii. De la ea află Sebea ce se vorbește despre Izmail-pașa, multe, ca la cafenea. Zicea lumea că ține fete tinere, roabe creștine, și le dă bacșiș altor pașale vecine – sau la mărimi din Istanbul, care-l ocrotesc; iar dacă vreuna s-ar împotrivi la câte pofte urâte îi căşună, o chinuie fără apă și mâncare – pusă la beci. Iese din palatul lui cu pază, călare pe cal arăbesc, – împodobit cu cioltar scump și frâu bătut în

pietre scumpe – de-ți iau vederea. Noaptea se închide în odăi, slobozește zăvozii din lanț și-și tocmește cărăule cu flinte și pistoale pentru pază mare. Are vătaf de credință – arap de la țara Eghipetului, scopit de mic – care ține seama haremului, a cuhniilor și-a slugilor; el taie – el spânzură acolo, tocmește batalii, peștele, zarzavaturile, făina, mierea, untul și seul precum și slugile în simbrie.

— Dacă aș îndrăzni să-i cer de lucru, poate m-ar primi; să încerc! și femeia îl îndemnă.

Cum s-a ridicat soarele de trei-patru sulițe peste casele Rusciukului, Sebea a bătut la poarta palatului, unde străjuia un paznic voinic, prea oacheș, cu semne de vărsat pe toată fața.

— Caut de lucru! cinstite slujitor, mă pricep la vie, la uscat stafide, la făcut magiun și dulceți, cum nu se află altul să mă întreacă! Milostivește-te, și Alah să te aibă-n raiul său!…

— Stai și-așteaptă! Trage de funia clopotului, sună și vestește pe vătaful baș-Asan: vrea sau nu ajutor de la ghiaur.

Sebea aștepta. Privea împrejurimea și-o sădi în minte. Luă seama zidului înalt de zece palme îngenuncheate, făcut din drobi de piatră, fără să lase fărâmă de pătrundere înăuntru. În poartă apăru un turc bătrân – albit devreme – și-l pofti să-l urmeze până la vătaf-Asan. Sebea mergea, dar ochii lui se furișau în toate părțile, apucând icoana palatului, cu toată curtea și acareturile. Bătrânul îl opri la ușa unui geamlâc.

— Așteaptă! Vestesc pe baș-vătaf Asan!

De pe prispa largă, o namilă de arap, cu glas subțire, muieresc:

— Tu vrei să slujești la pașa Izmail? Este cinste, vrednicie la tine – bine; este hoție și lene – rău!

Sebea sălta de bucurie, de atâta noroc. Urmă pe Sadi.

— Am copii, mor de foame! Încearcă-mă la stafide, dulceți, magiunuri.

— Moș Adî, ia-l, du-l la vie, s-aleagă struguri pentru stafide. Dă-i coș, tain și adăpost pentru somn!

— Slujesc, cinstite baș-vătaf, cu credință și vrednicie.

Ieșiră în afara zidului și ajunseră la viile care-și culcau butucii pe coasta dealului albit de soare. Struguri de toate soiurile, de la culoarea nisipie până la conabiu, liliachii și nărâmzat, negru-corb; cu sâmburi și fără sâmburi; cu miros de tămâioară, de busuiocel, de micșunea – și fără nicio mireasmă; dulci ca mierea, trecuți din copt, alții abia în pârgă.

Sebea știa prea bine seama strugurilor pentru stafide, de când slugărea în viile din Malu, la Mazâr-aga. Îi alegea cu grijă. Privea în partea miezului de noapte, vedea lunca Dunării cu salbe de zăvoaie și sate în țara românească și tocmai sus, pe dealul Tăieturii pânzea o ceață albăstrie, unde era crama lui Chiru – și poate la sfat cu tovarășii săi. Știu ei – dar mai ales Vijelie – că-l slujește pe Izmail-pașa? În asfințit, moș Adî veni cu două slugi – care abia putură să ducă strugurii la celarele conacului. Sebea primi tain pentru cină și i se arătă loc de somn în podul grajdului – dar să nu coboare de acolo până nu se leagă zăvozii – care l-ar sfâșia; iar pentru a doua zi să pună boabele la zbicit și câte le trebuie până să ajungă stafide.

Noaptea se coborî albastră din slăvile de sus, țintate de scânteieri jucăușe. De la ferestrele catului, zăbrelite în gratii de fier, pâlpâiau lumânări, care se stingeau pe rând. Din colțurile oborului se desluși scheunat vesel, de la zăvozii sloboziți din lanț, iar lătratul și joaca lor însuflețiră curtea. Nu se puteau număra, dar se ghiceau peste zece-doisprezece. Străjile nu se simțeau. Poarta mare se încuia și fereca. Sebea nu știa: Izmail-pașa o fi în iatacul lui, o lipsi; poate să descoasă mâine slugile – dar toate rămân mute la întrebări.

Cum s-au revărsat zorii zilei, la cuhnii s-au pornit zvon de șoapte, porunci abia slomnite, umblet de călțuni și chemările zăvozilor la lanț – momiți cu hălci de carne.

N-a fost treabă ușoară pentru Sebea! A dăscălit prea mult ajutoarele sale – bătrâni și bătrâne – până să le dea îndemânarea cuvenită la alesul strugurilor, la culesul boabelor pentru întins pe gratii, opăritul și apoi zvântarea în cuptoare abia încinse. Nimic nu smulgea de la slugi – parcă aveau lacăte la gură; totuși putu să audă glasuri femeiești – ba și îngânări de cântec ori plânset din partea odăilor din pulpana mărginașă a palatului – poate de la roabele pașalei. Înțelese unde se adăpostesc paznicii – aproape de poartă. Băgă de seamă cum se schimbă straja de noapte și iatacul pașei.

După o săptămână, Sebea ceru lui Asan-vătaful simbria – ce-o merita după priceperea și cinstea sa și i se plăti pe dreptate – ba vătaful îl îndemnă să vină ceva mai târziu, când alte soiuri de struguri se vor trece din copt.

Sebea ieși. Se opri la Traico Stancov și se sfătui cum să-l treacă Dunărea, arătându-și mare mulțumire de câte sădise în mintea sa. A doua noapte Sebea punea piciorul în balta Sloboziei și de acolo se opri la crama lui Chiru, unde înfățișă tot ce aflase lui Vijelie și Calianu: colgiii își înmuiaseră cercetarea în jurul Rusciukului, crezând că ienicerii năraviți la spargeri și furtișaguri s-au dosit în împărăție, departe de tot. Iar pentru câte a văzut la conacul lui Izmail-pașa, poate să facă din ceară închipuirea curții, a acareturilor și palatului, spre a le înlesni în minte adevărata înfățișare a celor văzute. Cât pentru gazdă, cu taină mare, a găsit pe Traico Stancov, cu casă-bordei pe malul Dunării, aproape de Rusciuk. Prin el poate să se ascundă flintele și câte le trebuie pentru călcarea conacului, fiindcă pe cai, înotând apa Dunării s-ar putea uda și îngreuna trecerea fluviului; și tot el are să aleagă loc adăpostit pentru cai. Iarăși se cade – cât mai grabnic – să se obișnuiască vitele și oamenii cu apa adâncă și curgătoare, fără să aibă vreo bântuială de înec sau groază și frică. Auzind asemenea temeri, Vijelie căzu pe gânduri, nu încercase înotul decât în ape stătătoare și nu așa adânci, dar Sebea îl liniști: în apele repezi și adânci este mai lesne să înoți, iar cu un cal alături, nicio teamă nu te apasă.

Trebuie să se aducă toți caii în balta Mecica, să pască împreună, să se învețe să vină la fluier, să îngenunche la poruncă, să se culce, dar mai ales să înoate, întâi în apa Camei, mai puțin adâncă și lată, apoi în Dunăre până la Ostrovul din mijlocul ei, legați unul după altul cu stăpân ținut de coada lor. Nu se pomenește cal să se înece, doar dacă este împiedicat să înoate, – însă trebuie să se obișnuiască ceva-ceva cu apa în patru-cinci zile.

Vijelie, Calianu și Chiru găsiră de cuviință să vestească îndată și pe ceilalți, să pornească la balta Mecica – unde este vad bun pentru coborâre în Dunăre și chiar ei să fie stăpâni pe înot lângă cai, sprijiniți de ei; totuși parcă ceva îi furnica pe șira spinării, cum se închipuiau într-o apă atât de adâncă și lată cum e Dunărea. Sebea le dădu iar curaj:

— Primejdia vine nu de la apa adâncă, ci de la teamă, când îți pierzi cumpătul și firea; uite, eu calc apa ca pe uscat, fără să-mi ating umerii de apă. Țin în legătură pe cap straiele: așa am trecut dincolo. M-am întors aci cu Traico – să-i arăt de unde să-i încărcăm barca lui cu flinte. Trebuie să ne grăbim cât este vreme secetoasă, fără zloată.

A doua zi, caii și voinicii erau la Mecica, înfundați în zăvoaiele bălții, aproape de un vad potrivit pe unde se putea intra în cursul Camei. Apele erau scăzute – ca totdeauna în vremea verii; abia pe matcă se adânceau încât nu se puteau călca, decât prin înot. Caii se împotriveau să intre, ca unii neobișnuiți cu apă curgătoare și adâncă; la fel și oamenii. Degeaba se căznea Sebea să-i împingă – mereu întâlnea oprelişte, nechez și furie. Vijelie și Calianu chibzuiră să se lipsească de așa trecere a fluviului, care primejduia chiar viața.

Ținură sfat și găsiră altă cale. Să fie trecuți oamenii și armele cu barca de către Traico, iar dincolo să afle cai la îndemână. Dar cum și de unde să-i găsească – își frământau cu toții mintea. Vorbi Chiru:

— Am bătut târgurile Zimnicii și ale Șiștovului, în care se scot joia funii de cai – din care tot să-ți alegi – mai ales de la Șiștov, cai de sământă arăbească. Îi cumpărăm de acolo și-i pornim la Trestenic, unde să ne aștepte Sebea, în loc dosnic – ferit de orice ochi; ceilalți – trecuți cu barca, au să-și afle cai după plac!

Socotiră cu temei asemenea cale. Caii de aici să-i lase în baltă, sub grija cuiva, să-i găsească la întoarcere, să-i încalece și să piară repede în pădurile Burnazului; ceilalți de dincolo să fie folosiți pentru orice primejdie – dacă n-ar izbuti să se furișeze la barcă, după ce-ar călca conacul lui Izmail-pașa. Trebuie să grăbească treaba. Banii sunt pe isprăvite. Să scoată alt borcan. Cui să lase caii? Tot Sebea găsi chipul potrivit: știe în baltă rudari cu vătaf îndrăzneț, pe seama căruia să-i încredințeze, fără să vicleneascâ; el trece iar Dunărea, iscodește loc dosit pentru caii cumpărați, așteaptă să-i primească doar, apoi vine să-i treacă Dunărea cu Traico – precum și armele.

— Ne repezim călări la uștubeul Popii, scoatem un borcan la noapte și-n zori, tu Chirule, Miclete și Hristule, la Șiștov să cumpărați cai – limbă știe Hristu pentru tocmeală – iar Bungaru și Stoica Cercel să ne aducă ipingele și câte trebuie îmbrăcăminții și încălțămintei; tu, Tatule, pe lângă mine și Calianu să ne fie mână dreaptă; Sebea se duce la grea încercare – dincolo de fluviu și se va întoarce la țancul potrivit cu Traico; așa porunci Vijelie și toți socotiră că este bine.

Noaptea s-a scos al treilea borcan cu argint din care s-a împărțit după trebuință celor care cumpărau cai, îmbrăcăminte, iar rămășița, pentru trebuințele lui Sebea, Calianu și Vijelie.

A doua zi călăreau pe drumul Olacului în goana mare cinci călăreți – ca niște călători plecați după târguieli pentru toamnă, cum se obișnuia.

Trecerea Dunării nu era cu piedică la vamă – n-aveau nimic de vămuit, încât o trecură fără nicio bântuială. Ajunseră la Șiștov în zi de joi, când este târg mare de vite. Se vorbiră să încerce doar câte doi cai – să nu bată la ochi dacă unul i-ar tocmi pe toți. Să fie cât mai iuți la fugă, închiși la păr, să n-aibă nălucă să se sperie de orice; așa înțeleși intrară în oborul de vite, ce se întindea în marginea Șiștovului. Târgul era iute. Aici se găseau cai de soi ales, crescuți în hergheliile bogătașilor turci – abia prinși cu arcanul și domoliți de frâu, cu călăreț în spinare. Aveau de unde să aleagă. Cel mai vesel era Miclete. Se apropia de ei, îi mângâia bătându-le pulpa cu palma, le deschidea gura, le lua seama la mișuna și numărul dinților și odată se azvârlea pe spinarea lor. Hristu Zaharia lămurea pe cine întreba că-i cumpără pentru poștele din țara rumânească, să fie schimb iute la olăcarii călări.

Până seară s-au ales nouă cai dintr-o singură herghelie a turcului Abdul – care creștea numai cai arăbești – căruia i-au plătit peșin numai în argint. I-au scos din obor și-n izlazul din preajmă i-au priponit cu strășnicie și pază – ca-n zori să-i pornească la Trestenic, în grija lui Miclete și-a lui Hristu Zaharia. Înțelegerea era: dacă i-ar descoase sau i-ar bănui careva pentru ce atâția cai la doi oameni, Hristu să răspundă că e nevoie mare la ariile din partea Silistrei, rămase în urmă cu treieratul grâului, orzului și meiului, iar plata este prea bună și d-aia s-au înnădit într-acolo.

Rămaseră câte cinci la pază și se schimbară ca niște străji – nu cumva să-i piște furii, care dau târcoale oboarelor de vite.

S-au despărțit, apucând-o cei doi la răsărit, iar Chiru, Aron Bungaru și Stoica Cercel spre târg să tocmească îmbrăcăminte.

Intrară în dughenele abagiilor, pline de ipingele, mintene, poturi și ilice – toate înflorate cu găitane verzi, albastre și negre – marfă trainică din lână țigaie, bătută la piuă să țină apa deasupra, agățată în grinzi că abia răzbeai la tejgheaua negustorilor. Găsiră alăturea și cojocari ghemuiți turcește în patul plin de piei argăsite, cu miros grețos, cu maldăre de cojoace, pieptărașe, căciuli, băzmăluțe și lâniță în toate culorile, având alături ucenici care înnădeau petic lângă petic, să mânuie repede acul și degetarul. Încercară marfa, se prefăcură că e scumpă, dar negustorii se țineau scai de ei, lăsau din prețuri tot mai mici – să le facă safteaua, să le meargă vânzarea cu noroc. După tocmeală largă, ieșiră însăcsănați – ajutați și de ucenici – cu ipingele, obiele, mintene, cojocele și căciuli – ba și cu șiruri de opinci

tăbăcite, tari ca fierul – și plătiră vameșilor nartul cuvenit, tocmiră caicgiu și-i trecu la schela Zimnicii, unde iar plătiră vama.

Trecură pe la hanul care le îngrijea caii, ospătară și-apucară cale întinsă de-a lungul Dunării până la Mecica, unde Aron Bungaru avea prieten cu târlă și lăsară acolo tot ce cumpăraseră și după o scurtă odihnă, o întinseră până la Vijelie și Calianu să afle vești, să mai vadă și ce-o fi pe acasă.

Pe Stoica Cercel îl întâmpină ta-su, Radu Cercel, cu ceartă în glas:

― Nu știu ce este cu tine, Stoico! Ai părăsit vitele, lipsești într-una, ba în stogul cu fân am găsit flintă și pistoale. Află, fătul meu, că averea se face și se ține cu rânduială bună, stând între vite. Ochiul nostru le îngrașă, le înmulțește și le apără de lup și hoți! Ai uitat de sfatul meu și te lași fermecat de nu știu ce năluci! Ești copt la minte și la trup. Uită ce-a fost odată! Căpătuiește-te ca toți oamenii și nu uita ce spune la epistolii: cine scoate sabia, de sabie piere!

Stoica Cercel îi răspunse scurt:

― Lasă-mă, tăicuțule! Dacă soarta mi-o fi ursit să fiu necăjit – să fie așa; dar n-am să mă las după voia ei până n-oi plăti și eu turcului ce mi-a căşunat. Sunt haiduc – să știți! Și finu Tatu la fel. Și dac-o fi să fie pieirea mea – îți rămâne de la mine frăție multă care să-ți aline bătrânețea…

Radu Cercel se înduioșă și privirea i se aburi pe dată:

― Cum ți-o fi triștea, Stoico! și-l lăsă în pacea lui.

*

Stoian Sebea era năpădit de griji. Cum trecu Dunărea, alergă la Traico Stancov, se sfătui cu el dacă barca lui poate să încarce opt-zece inși, precum și alte greutăți; dacă nu, să-și cumpere alta; de bani să nu se vaite!

Traico îl astâmpără și-l încredință că-n barca lui – așa de veche – are mai multă nădejde decât în alta nouă. Atât vrea să știe: în ce vreme să-i aștepte și tot la locul unde-l știe? Și-ar face de lucru ca un pescar ce se află, încât nicio bănuială să nu-l împresoare din partea turcilor.

De la Traico, Sebea alergă la Trestenic să întâmpine caii cumpărați de la Șiștov, să afle adăpost ferit pentru ei, să amăgească paznicul pădurii cu argint destul ca să fie orb și surd la ce-ar vedea și auzi. Pândea drumul mare și-n asfințit, văzu pe Hristu și Miclete cu caii pe lături și inima i se umplu de mulțumire. Îndată îi însoți în păduricea de pe malul Dunării, prin mijlocul căreia curgea un șuvoi de izvoare, clăbucind peste prăgușuri de piatră. Orice teamă le fu spulberată, fiind sub grija paznicului, pe care

Sebea l-a apropiat cu bani, dar și cu o prietenie veche – atunci împrospătată în amintirea lor.

Poposiră noaptea în pădure cu multă veghe asupra cailor, iar la plecare, Sebea cu Hristu Zaharia se prinseră cu Miclete dacă l-ar încolți cumva niscai turci, cum s-ar descurca:

― Mă privește, fraților! Am eu socoteli venite pe loc, cu ele pot să amăgesc orice bănuieli! Plecați fără teamă, am eu grijă de cai pe care am să-i dăscălesc după știința mea!

Până să urce soarele la prânz, Sebea și Hristu erau trecuți de Stancov peste Dunăre, la Mecica. La despărțire, Sebea se prinse cu barcagiul să-i aștepte a doua zi, în amurg, în același loc, – dar să-și ia mai multe perechi de lopeți – poate are să fie nevoie de ele.

Balta era plină de rugărie pe sub desimea sălciilor și plopilor. Pe grindul cel mare erau sălașe de rudari care meștereau albii, căpistere, găvane, linguri și câte trebuie la o argea, d-ale casei. Pe vătaful lor îl cunoștea Sebea. Era țigan îndrăzneț, vârtos la trup și orice taină putea s-o-ncuie cu nouă lacăte. Pe Hristu îl lăsă deoparte și Sebea se pierdu în grind, zăbovi ce zăbovi – și se întoarse cu mulțumire pe chip.

― Hristule, avem unde ne lăsa caii! Vătaful Parpală are grija lor, și-a înțeles pricina pentru care-i încredințăm caii – iar argintul ce i l-am pus în palmă l-a dumerit că trebuie să fie cu ochii-n patru și cu strajă gurii.

Pe jos, siliră s-ajungă mai devreme la crama lui Chiru, să vestească pe toți că mâine noapte i-așteaptă Traico să-i treacă Dunărea; să fie cu tot ce le trebuie, toate mergându-le din plin – după voie.

La miezul-nopții cei opt haiduci erau pe bătătura cramei, încărcați de arme, cu ipingele noi, gata să pornească pe tăcute, călări până la Mecica. Sebea știa căi lăturalnice prin dudaiele câmpului, unde nimeni nu noptează cu vitele la păscut. Le spuse cum pot s-ajungă la caii lăsați pe seama lui Miclete, cum pot să-și lase caii în baltă sub paza lui Parpală, vătaful rudarilor, iar la Mecica are să le arate înfățișarea conacului lui Izmail-pașa – întocmai ca cea adevărată. Luară pe lături calul lui Miclete – împovărat cu sacii de pulbere și plumbi.

Noaptea era stăpânită de-o lună gata să se împlinească – a cărei lumină se vărsa ca o spumă peste tot. Stelele se sfiau și-abia licăreau ici-colo pe câmpul cerului. Câte un nor tivit cu poleială se ștergea peste lună, făcând-o să se miște a fugă. Câmpul era neclintit într-o tăcere de pustie, iar umbrele cailor și ale călăreților îi urmăreau alungite. Carul-mare se răsucise mult la

marginea cerului și din răsărit se ridica rarița – niște stele sclipitoare – semn că toamna se apropia. Câmpul fu străbătut lesne. Trecură vadul Camei, intrară în pădurea bălții Mecica și o răcoare umedă îi întâmpină, dar încântarea le fu anevoioasă din pricina hățișului și a întunecimii. Descălecară, luară caii de căpestre și rouă căzută le udă încălțămintea. Sebea îi călăuzi s-ajungă la poiana unde Traico are să-și oprească barca. Opriră. Împiedicară caii. Spre răsărit mijeau zorile, iar în apus luna asfințea învăpăiată. Păsăretul bălții prinse glas. Și-au întins ipingelele și s-au dedat somnului să fie treji la noapte. Caii ronțăiau iarba tare a bălții, strănutau când și când; iar sforăitul unora ținea isonul greierilor care se întreceau în țârâit.

Soarele trecuse spre prânzul mare, când se treziră toți. Tatu Șerban îi aștepta cu masa întinsă pe iarbă – pâine și pastramă. Apa Dunării li se păru caldă și-și aduseră aminte de cea a Șabanului, a Gogoșarilor și-a Odivăii, rece și limpede.

Sebea – după prânzare – le înfățișă conacul lui Izmail-pașa – făcut din ceară încălzită și toți rămaseră înmărmuriți. Îi lămuri pe unde ar putea să sară peste zid – dar piedica cea mai grea de rupt erau zăvozii – mai primejdioși decât paznicii înarmați.

Când auzi teama lui Sebea din partea zăvozilor, Stoica Cercel se ridică și luă din traista ce-o aninase pe-o creangă, niște cocoloașe ceva mai răsărite decât un ou de porumbel.

— Le vedeți? zise el. Le-am făcut cu dichis aflat de la un lotru, care și-a mântuit zilele în ocna de la Telega. Zicea el: pe câinii cei mai neîmblânziți nu-i poți amăgi nici cu mămăligă, nici cu pâine sau carne – ci numai cu seu. Seul le atrage mirosul și nu se pot stăpâni cât de sătui ar fi. Însă cum să-i oprești să latre, să te sfâșie?… Iei din țesală păr de la vite, din cel năpârlit și-l bagi în seu topit, îl lași acolo până suge bine-bine grăsimea lui, apoi începi să-l rotunjești ca pe mingile făcute de copii. Dacă a apucat un asemenea ghemuleț și-l mestecă doar o dată – îi piere glasul, nu-i mai arde de lătrat sau să se repeadă la străin: se căznește să-l înghită sau să-l dea afară din gură – nici pomeneală d-așa ceva; atunci poți să cotrobăi după plac oborul și casa.

Mult se minunară toți, d-așa nadă, despre care ei nu știau nimic. Sebea luă caii – ajutat de Tatu Șerban – și-i mână la sălașul rudarilor, după care se întoarse cu vorbă isprăvită; caii sunt puși la adăpost bun.

Vijelie tăcea, dar gândurile îi cutreierau mintea și-și închipuia calea până s-ajungă la Izmail-pașa: trecerea Dunării, alți cai, alte iscodiri, norocul cum l-o ajuta. Dete poruncă la toți să-și curețe armele, să-și încarce și să-și împiedice pistoalele, să nu-și uite de cuțit, iar dacă va fi nevoie să-și sloboade flintele – numai în primejdia cea mai mare și la porunca lui, asta ca să nu se dea de gol năvala lor colgiilor, ienicerilor sau spahiilor din Rusciuk.

Ar fi nimerit să lase pe mal, ascunse, două-trei flinte – și să le rămână altele de prisos în barcă, – le-ar prinde bine la vreo harță, gata încărcate.

În scăpătatul soarelui, se ivi barcă pe Dunăre care trăgea la mal. Vijelie îl primi pe Traico plin de bucurie, îi strânse mâna și vru să-i scoată de la brâu un pumn de argint.

— Nu pentru plată v-ajut eu! Fac asta pe degeaba! Și pe mine m-a asuprit Izmail-pașa; vreau să mă răzbun; Sebea m-a plătit destul! Vorbi Traico – și Stoian Sebea le tălmăci să înțeleagă toți.

Inserarea se lăsase – negură. Luna răsărise mai târziu; încă nu era împlinită. Din baltă se deslușeau zgomote depărtate de la vite, păsări și sălbăticiuni, iar de la Dunăre șoapta talazurilor izbite de mal sau sughițul urcioarelor care se sfredeleau pe aproape, la vreo cotină.

Haiducii se așezară în barcă, ferind flintele și sacii cu pulbere. Traico propti lopata în mal și desprinse barca, împinsă și de Stoian Sebea. Ea se legănă nițel, se afundă în apă și-și găsi cumpătul. Se depărtă de țărm. S-auzeau clipociri de lopeți, se vedea luciul apei – în care se răsfrângeau sclipiri de stele, iar oamenii aveau nelămuriri pe suflet – ca unii ce treceau întâiași dată o apă mare, spre locuri neștiute. Ocoliră ostrovul din mijlocul Dunării și se lăsară în scursul apei. Năzăriră Rusciukul, cu lumini de focuri. Barca aluneca ușor, cu băgare de seamă spre dâlma neagră, malul turcesc, până ce Traico o trase la un vad potrivit de trecere. În răsărit, se plămădise de mult rumenirea cerului, din care ieșise o lună veselă, gata să se rotunjească. Oamenii coborâră, se agățară cu greu de malul pietros și râpos până ajunseră la un pâlc de păducei și gheorghinari.

Traico își văzu de mers în scurgerea apei, iar Sebea – după ce se dumeri asupra locului, îi trecu în mare taină până la pădauricea unde-i aștepta Miclete și caii.

Drumul îi osteni pe toți și avură mare bucurie când întâlniră herghelia ce păștea în jurul paznicului – care-i întâmpină vesel. Se întinseră pentru odihnă și se treziră când soarele se întrezărea printre vârfurile copacilor.

Trecură îndată la cai, alegându-i după plac. Le mângâiară întâi spinarea, le bătură crupele cu palma, apoi îi priviră adânc în ochi, le neteziră coamele; și ei nechezară scurt, cam a sfială. Când le încercară frâul își ridicară capetele sus a fereală. Calul simte și înțelege gândul omului. Haiducii nu foloseau șaua. Erau învățați să călărească pe deșălate, când este mai lesne să te arunci sau să cobori, nestingherit de scară, de ciochină, de șa sau de chingă.

Toată ziua n-au avut altă treabă decât să-și dâlvărească la călărit, la obișnuință caii aleși.

Cum s-a înnoptat, Vijelie, Calianu și Sebea au pornit călări să înțeleagă cuprinsul, drumurile și împrejurimile Rusciukului. Ajungeau până la viile ce-nconjurau conacul lui Izmail-pașa, iar dacă întâlneau cărăule prin sat, le vorbeau turcește, întrebându-le dacă au mai trecut colgii să prindă niște spărgători ai haznalei cu bani din raiaua Giurgiului.. Mereu prindeau răspuns că s-a potolit acea căutare. Nu mai era piedică în calea lor. Așteptau să se împlinească luna. De la păduricea unde-și adăposteau caii până la conacul lui Izmail-pașa, era depărtare cam de două ceasuri de mers cu piciorul, iar pentru cai – abia o fugă bună, nici nu se pregustau de ea. Haiducii se frământau unde să-și lase caii în timp ce-or năvăli peste conac și după ce-or ajunge la Dunăre, suindu-se în barcă. S-au sfătuit cu Traico Stancov și acesta le-a spus de un adăpost în dosul viei – într-o viroagă ferită de mărăcini și măceși; iar el are să-i aștepte cu barca la același vad unde au coborât; cât despre cai, n-are decât să-i părăsească sau să-i lase-n grija lui Miclete și s-o descurca el cum poate.

Auzind d-așa sfat, Miclete fu vesel: nu se-ndura să părăsească așa mândrețe de cai, iar mintea lui are să știe să-i dea povața trebuitoare când i-o va cere; totuși să-l ducă cineva până la casa lui Traico și la nevoie să-l ajute.

Vijelie a hotărât să lovească palatul în noaptea de miercuri spre joi – aflând din iscodiri că Izmail-pașa se odihnește acolo; iar în miez de noapte Traico să-i aștepte la vadul știut. Toată ziua de miercuri au dormit, iar în chindie s-au chibzuit cine să sară zidul de piatră, cine să se apropie de paznici, unde să-l găsească pe Izmail-pașa. Stoian Sebea le arăta închipuirea palatului – frământat în ceară caldă – cu toate de-a măruntul; de altfel el are să fie în fruntea lor – ca unul ce știe prea bine orice colțișor. La cai să rămână Miclete – știindu-le seama. Însă acesta vru să meargă la conac, să amuțească și să împrietenească orice câine – fie cât de rău. Îl chemă – să-i fie martor – pe Vijelie: să spună dânsul câți câini vestiți de răi i-a luat în

brațe ca pe niște miei – când făcea prinsoare pentru așa îndrăzneală la Putineiu – și Vijelie nu tăgădui – ba stărui să fie neapărat cu ei. Pază la cai rămase să fie Tatu Șerban. Toți își cercetară flintele, pistoalele, teaca la cuțite. Cum se înnopta, porniră în pasul cailor, într-o lumină care sidefa tot cuprinsul. Luna urca pe cerul abia înflorat – peste care alunecau ostroave de nori, rare, împinse ușor de un vânt răcoros din apus. Când și când, pale de umbre negurau împrejurul, străbătând valurile de dealuri și râpe care scobeau malul înalt al Dunării. Nu întâlniră pândar sau călător. Ajunseră la viroaga hotărâtă de Traico, descălecară și puseră pripoanele în mâna lui Tatu Șerban. Binișor, în liniștea din jur, pășiră la zidul ce-nconjura conacul pașei – și-n umbra lui – cu pași ușori, pe care doar opinca îi face nesimțiți – sosiră în partea de miazăzi, se opriră și ascultară. Niciun zgomot. Totul era apăsat de tăcere – doar greierii își picurau țârâitul lor. Miclete șopti să se pună piuă Sebea, iar el să se cațăre pe zid. Luă de la Stoica Cercel traista cu ghemotoace de păr zăcute-n seu și se sui sus. O namilă de zăvod alergă mârâind, clănțănind din dinți, după care se întărâtară toți. Miclete le șopti niște vorbe ca un descântec, după care dulăii se apropiară în liniște, sări în mijlocul lor, îi mângâie pe cap și pe bot, apoi le deșertă din traistă toate cocoloașele. Câinii se repeziră asupra lor, le apucară și le morfoliră. Îndată îi apucă un fel de tuse și încercau să se dezbare cu ajutorul labelor – învârtindu-se în loc. Haiducii săriră peste zid – ajutându-se și-l urmară pe Sebea la odaia paznicilor. Îi legară, buimăciți de somn, fără niciun zgomot și le puseră cârpe-n gură să nu vorbească; apoi, cu pași de pisică, îl făcură miel și pe paznicul de la poartă pe care-l aduseră la odaia paznicilor.

Vijelie le vorbi turcește să păstreze liniște, să nu încerce nesupunere, că-i așteaptă moartea; altminteri, scapă cu viață și-i lăsă în grija lui Hristu Zaharia. Lui Miclete îi porunci să le ia flintele și să le scoată afară, dosindu-le bine. Zăvozii se zvârcoleau fără să latre – abia se auzeau hârâieli și icneli – ca la orice câine înecat, mereu izbindu-se cu labele peste bot.

Stoian Sebea șopti să fie toți cu băgare de seamă să nu fie simțiți de vătaful Asan, care odihnește în iatacul din apropierea odăilor – ce slujesc haremului. Intrară pe-o prispă largă, cu geamlâc, pășind ușurel. Sebea apăsă clanța ușii și înăuntru pătrunseră șase haiduci. Se lămuri o mogâldeață întinsă pe perne. Chiru scăpără în cremene și aprinse lumânarea. Buimăcit, vătaf Asan se trezi. Vijelie îi încleștă grumazul și cât era de trupeș, atârna ca un ied în mâinile haiducului, care-i spuse:

— Tu ești Asan! Nu te sugrum! Să taci – atât îți cer! Tu ești rob la Izmail, noi creștini care ne căutăm neveste, fete robite; dacă încerci gălăgie, pieri ca un pui de găină. Știi seama palatului. Du-ne la iatacul pașei, apoi la nevestele lui.

— Sunt Asan, aveți milă de mine, nu mă omorâți! Ce-mi cereți vă dau! Îndurați-vă pentru Asan, rob și el la Izmail-pașa! se rugă cu un glas subțirel, muieresc, nepotrivit cu așa vlăjgan. Turcul era trecut de cincizeci de ani. Dezbrăcat cum era, părea slab. Avea o față fără urmă de barbă și mustață. O chelie ca o pârtie se cobora spre ceafă, lăsându-i pe delături niște zulufi căruntiți. Ochii negri îi sticleau în pâlpâirile lumânării.

Asan fu băgat între Vijelie și Stoica Cercel, iar din spate sta cuțitul lui Chiru gata să-l străpungă – dacă ar fi pornit gălăgie. Îl duse dârdâind de frică – până la iatacul pașei, care se afla la catul de sus. Suiră o scară cu trepte de marmură, cu chilime pe jos, apoi cotiră în fundul cerdacului.

— Aci e iatacul pașei – și se opri la o ușă care strălucea în lumina lumânării. Este încuiată – șopti Asan.

Vijelie puse mâna pe ivărul de sidef, își propti umărul uriaș de ușă, se opinti în ea și-ntr-o clipă, aceasta se prăvăli într-un zgomot care răsună ciudat în tăcerea nopții, înăuntru se năzări o arătare albă ce se ridica dintr-un maldăr de perne și se-ndrepta spre o măsuță măruntă, unde se deslușeau un pistol și o sabie – sticlind de atâtea pietre scumpe îndopate în mânerele lor. N-apucă să se apropie că-l prinse în mâini Vijelie, îl ridică în sus, sus de tot, și-l izbi de covorul de jos, încât pașa icni, rugându-se:

— Iertare, vă cer iertare! Lăsați-mi viața! Vă dau ce-mi cereți – toată averea mea!…

— Ne dai ce-ți cerem? Îți cer pe Păuna – nevasta mea, pe Trandafira și Călina – fetele mele! scrâșni Vijelie.

— Eu pe Frusina – mireasa mea! zise Stoica Cercel.

— Noi, părinții, frații și averea noastră! se auzi de la ceilalți. Unde sunt? Pe ele le căutăm! D-aia ne-am ostenit, d-aia nu mai avem tihnă pe suflet de atâta timp! și Vijelie îl frământa jos, cu piciorul pus în pieptul turcului.

— Păuna? nu știu bre! Păuna – nu la mine nevastă! Trandafira, Călina – da. Ele frumoase, zâne! Cu cinste mare la mine, date plocon, – peșcheș, bre! La pașa Amet, Silistra – acu' de bairam.

— Trandafira și Călina neveste la tine, păgân și țap afurisit! Copilele mele – pângărite de tine, târfă blestemată! Tinerețele lor – spurcate de poftele bătrâneții tale, câine! câine!… scrâșni și mocni în plin Vijelie – cât

era de bărbat – și-odată îl ridică deasupra capului și-l bufni jos. Pașa vru să mai slomnească ceva, dar Vijelie îl apucă de gât, îl ținu ca pe un miel pus în cinghel, îl strânse tare scrâșnind mereu. Ochii turcului se boboșară, se răsuciră în găvanele lor și un geamăt înăbușit – cu spume la gură – se desluși. Trupul se bălăbăni în zvârcoliri până se potoliră.

— Așa câine! Asta ți-e judecata! oprelіștea la toate poftele de până acum să mai spurci femei și fete – robite de haidamacii voștri!

Nimeni nu îndrăzni să-i stăvilească mânia; știau că nimic n-o poate împotrivi. Asan tremura ca o vargă-n vânt. Vijelie – trezit din furie avea chipul schimbat, albit, fără fire de om. Cum văzu pe Asan atât de înfricoșat, se îmblânzi la chip și glas:

— Asan, ți-am făgăduit viața, ți-o las! Tu ești slugă – tot om – ba fără bărbăție de la naștere – să fii rob la baremul ăstui câine. Du-ne la odăile nevestelor! Tu Bungare, Chirule și Sebea – luați ce credeți din iatacul pașei – și repede după noi!

Sfeșnicul din odaia pașei se aprinse și lumânările multe înecară în lumină toată încăperea. Se văzură toate scumpătățile ce-o găteau, iar haiducii deșertară toate sipetele de pe masă, pline de aur și odoare de preț; nu se îndurară să lase pistolul și sabia – care le orbeau vederea de atâtea scânteieri.

Asan – cum băgă de seamă că viața i-e scăpată, își veni în cumpănă și-i conduse la odăile nevestelor. Liniștea nopții nu era tulburată. Intrară înăuntru. Pe crivate apropiate, dormeau femei despodobite de straiele zilei. Cum simțiră lumină, se treziră, iar văzând atâția bărbați se ascunseră sub țoluri să nu fie văzute așa de ăștia care s-au năpustit peste ele tam-nisam! Le vorbi Asan. Unele scoaseră capetele din așternut și se arătau vesele, altele rămaseră chiar nemulțumite. Erau din toate națiile, creștine și de alte credințe. Vijelie le spuse că le-a scăpat din robie și pot să meargă la baștina și neamurile lor, însă îl întâmpinară cu:

— Nu ne mai amintim de nimeni; abia mai ținem minte cum ne-au smuls de lângă fusta mamei, cum ne-au trecut peste ape, prin sate și târguri, unde ne-au vândut la bogătanii împărăției.

Stoica Cercel întrebă despre una Frusina, dacă o știe careva. Răspunse o romăncă:

— Pe Frusina o știu eu! Ne-am întâlnit la Zimnicea, robite pe vremea lui Tudorin. Ea din Măgura, eu din Paroschia. Plângeam amândouă și ne blestemam soarta. Nimeni nu s-a atins de cinstea noastră. Ne-ndemnau să

mâncăm bunătăți să nu slăbim – dar nimic nu se lipea de pofta noastră. Suspinam și icneam într-una. Ne-au pus în caic – după ce-au strâns multe fete. Treceam apa Dunării și nicio nădejde nu ne licărea să ne mai vedem satul și părinții. Plângeam cu toatele. Deodată, Frusina – zdup în apă! Caiacgiii au oprit, au privit în toate părțile, dar pe fată n-au mai văzut-o. Ne-au trecut la Șiștov și de acolo…

Stoica Cercel rămase năucit și totuși întrebă cu glas înmuiat de jale:

— Tu vrei să rămâi aici – sau mergi cu noi să te ducem acasă?

— Merg, creștinii lui Dumnezeu! Zi și noapte m-am rugat să scap din iadul de aici! Suntem ca niște cățele între noi, iar stăpânul nu ne îngăduie să ieșim nici în obor. Numele mi-e Ilinca; acu' mă îmbrac!

— Cum vă e voia – zise Vijelie. Noi vă slobozim de aici și dacă vreți să rămâneți – rămâneți – dar pe Izmail-pașa l-am călătorit din astă lume, odihnind acum unde l-or judeca toți dracii!

Multe începură să plângă, să se vaite, unde să-și afle adăpost că aici aveau hrană, îmbrăcăminte și milă câteodată de la stăpân… Încotro s-apuce și plânsul lor se întinse ca o învolburare de ape… Haiducii le părăsiră – doar cu Ilinca după ei, adăstată de Stoica Cercel. Miclete pitise armele, răscolise grajdurile. Ce mai cai! zicea într-una – și mângâiase zăvozii…

Ieșiră în curte – care se poleise de văpaia lunii, cu Ilinca între ei, și se opriră la odaia paznicilor, care tremurau de frică, gândindu-se la moarte.

— Nu vă omorâm! Pe cine am avut pică, l-am judecat fără divan. Vă lăsăm așa, dar pe vătaf Asan îl legăm ca pe voi și-i punem și lui cârpă-n gură – să nu ne dea de gol de cum ieșim d-aici.

— N-am să fac zurbă, cinstită căpetenie!

— Așa, mulțumește-te cu atât! Legați-l! și îndată fu cetluit ca și ceilalți.

Porniră în grabă. În urma lor rămase conacul ca o negură tivită cu scânteieri de lună. Câmpul era tot o lumină. Nu se auzea nicio gălăgie – doar foșnetul opincilor.

*

Tatu Șerban ciulea mereu urechea, dar nu prindea niciun zgomot de harță. Vremea se scurgea anevoie. Inima îi bâcâia într-una. Așteptarea i se păru lungă cât un an. De departe se deslușea câte un lătrat, câte un cântec de cocoș. Târziu simți pași care se lămureau tot mai apropiați. Găti caii – doar să fie încălecați. Din buza viroagei apărură toți, cu femeie între ei. Întrebă șoptit:

— Ați izbândit? Vijelie, ți-ai găsit nevasta, fata?!

— N-am avut triștea să-mi aflu ce caut, Tatule! dar pe dușmanul lor și-al meu l-am judecat și mi-am sărat ceva din necaz. Femeia ce-o vezi e din Paroschia și-am scăpat-o. Trebuie s-o ducem la neamul ei – cum le-ai dus tu pe altele, cândva, mai de demult. Sus pe cai, la vadul unde ne așteaptă Traico!

Noaptea cobora spre zorii ei. Ceata călăreților se ștergea peste câmpul pospăit de lună – ca niște umbre. Ajunseră la vad. Niciun zgomot nu se pomenea din partea Rusciukului. Ilinca – pusă pe cal de Stoica Cercel – nu-și credea ochilor minunea din noaptea asta și mereu își bătea cruci, mulțumind cerului și oamenilor. Trecură în barcă. Pe mal rămase Vijelie și Miclete.

— Miclete, cum ți-e voia? Mergi cu noi – bine: iar dacă nu te înduri de cai, rămâi aici, ai ajutor de la Traico; noi trecem apa, și n-o s-avem odihnă până n-ajungem la Silistra, la pașa Amet, unde se află fetele mele: Trandafira și Călina. Dacă rămâi – și poți cu puterea minții s-ajungi cu toți caii acolo – ne-ar prinde bine la toți și toată lauda o ai de la noi; nu poți – nu poți; barem să-ți ferești viața.

— Nu mă îndur de cai să-i părăsesc! Știu eu cum să fac s-ajung la Silistra; numai să-mi arătați ce cale s-apuc: la asfințit, la răsărit?

— La răsărit! îi spuse Aron Bungaru; și bagă de seamă: ai să întâlnești mocani de-ai noștri, cu ei ai să te înțelegi la limbă și la câte o fi nevoie. Norocul să-ți fie pavăză! Să ne vedem sănătoși – îi vorbiră cei din barcă.

Miclete fluieră cailor, s-azvârli pe al său și-n seninul nopții pieri spre pădurea Trestenicului.

Barca se dezlipi de mal, după ce Vijelie sări în ea. S-auzea doar plescăitul lopeților, la care trăgea și Stoian Sebea. Înainta greu în pieptul apelor. Luna cobora în asfințit; rar dacă o oblonea câte un nor ce se târa anevoie pe calea de cleștar a cerului. Ostrovul din mijlocul Dunării fu arcuit nițel, și-n drum drept ajunseră la vadul cunoscut al Mecicăi, tocmai când în răsărit se prelingea peste zare înflorirea de măceși a zorilor. Coborâră – și-n gând mulțumiră cerului c-au ajuns teferi pe locurile cunoscute. Vijelie dărui cu bani pe Traico și-l încredință că n-are să-i uite ajutorul – dar să nu-l uite pe Miclete!

Barcagiul nu refuză banii, le dori sănătate, isprăvi cu noroc – și barca alunecă sprintenă în scursul Dunării.

Balta era plină de răcoarea dimineții. Oboseala atârna greu asupra haiducilor. Doreau odihnă și Vijelie o încuviință, dar cu strajă la Dunăre, după ce rânduiră toate flintele la îndemână – gata pentru orice primejdie. Hristu Zaharia rămase strajă, ceilalți întinseră ipingelele și se lăsară somnului. Străjerul prinse zgomot adus de vânt dinspre Rusciuk și-i trezi. Sebea luă pe Tatu și-n grabă ajunseră la sălașul rudarilor, de pe grindul cel mare și vătaful Parpală le arătă ascunzătoarea cailor, între două viroage ce se încolăceau ca un țarc. Nu erau împiedicați, odihneau cu gâturile sprijin peste coama altora. Cum le fluieră Tatu, ciuliră urechile și nechezară scurt a stăpân cunoscut, apropiat. Încălecară și porniră la locul de popas. Fiecare haiduc își luă calul și-i puse căpăstru, așteptând poruncă.

Hristu Zaharia le aduse veste:

― Văzui multe caice, tăind pânza apei, mai jos, pline de turcime. Au aflat ce-am făcut azi-noapte și acum toți sunt în căutarea noastră. Nu prea s-apropie de mal – mai mult îl pipăie cu teamă – veghindu-l.

― N-aveți nicio frică! Ne aflăm în locurile noastre pe care le cunoaștem cu ochii închiși, bune pentru adăpost; însă nu ieșim din baltă până nu descoasem împrejurimile. Noi singuri ne-am dat de gol când am grăit la conac adevărul că suntem creștini, că ne dezrobim femei și fete. Trebuie să fim cu ochii-n patru, – poate din raiaua Giurgiului s-au repezit încoace colgii și lupta cu ei nu este lesne – ne trebuie viclenie și iscusință ca să biruim mulțimea lor.

― Tu Caliane și tu Sebea! iscodiți câmpul dintre Malu și Parapani – ca-n faptul serii să ne furișăm la pădurea Gogoșarilor și-a Putineiului, iar dacă înțelegeți împânzuirea turcilor încoace – dați-ne de știre ca s-alegem ce este de făcut. Trebuie să fim gata de luptă aprigă – ei mulți, noi puțini.

Ilinca, trezită din somn greu, când văzu haiducii adăstând doar să încalece, întrebă cu îngrijorare, ridicându-se:

― Suntem în primejdie?! Ne-au luat turcii urma? Doamne, oare nu mi-e destul să scap odată din robia lor? Mai bine moartea!… Dați-mi flintă – și-am să le arăt cât de scump îmi dau pielea! Nu mi-e teamă de zguduirea ei! Am tras cu a fratelui meu!… și se îndreptă spre ceată, înaltă, zveltă, frumoasă, cu o față neatinsă de soare și vânt, înveșmântată în straie de mătase și postave subțiri – părea o zână răsărită din ostrovul bălții.

― Tu, Ilinco, știi să sări în spinarea calului? Avem cal și pentru tine. E nevoie să ne pierdem urma, ne-au simțit turcii și ne caută – zise Vijelie.

— La părinții mei, în Paroschia, pe cai mi-am trăit copilăria. Fără frâu și șa, mă atârnam de coamă și întreceam în fugă pe toți! Nimeni nu mă rămânea la rămășag!

Toți avură vorbe de laudă pentru așa îndrăzneală și se mirară de frumusețea ei, – dar gândurile și ochii lor cercetau balta, stăpânită doar de zgomotul vitelor răsfirate la păscut; astfel așteptară vreme de un ceas-două.

Se pomeniră cu Sebea și Calianu cu fețe îngândurate, aducând vești proaste. Bulucuri de călăreți turci, colgii, au ieșit din hotarul raialei și năvădesc împrejurimile; asemenea știri le-au prins de la pescarii de pe Vedea, și de la ciobanii care și-au împins ciopoarele de oi în inima bălții. Să țină sfat pe îndelete și să ia chibzuielile trebuitoare.

Se strânseră ghem. Să rămână în baltă, să iasă la câmp, să mai aștepte – fură hotărâri puse în cumpănă. Balta este prielnică dacă-i știi toate ascunzișurile – însă rămâi în ea ca într-o cinie – când ești împresurat de apă și colgii. Câmpul este deschis – iar pâlcurile de mărăcinet, de scumpie și vișinari sălbatici prea puțin te feresc și te adăpostesc. Pădurea este bună, ea te ascunde și te scoate din subsuorile ei prelungite până-n codrul cel mare al Vlăsiei – și-acolo nimeni nu mai îndrăznește să-ți ia urma. Cu toții rămaseră dumeriți că trebuie să facă ce-or face – dar să apuce spre pădurile Burnazului. Mai ales Vijelie ținea la așa socoteală și părerea lui rămase cea mai nimerită pentru toți.

Vijelie rândui pe malul Dunării pe Hristu și Tatu Șerban – să aibă ochi ageri pentru turcii care ar coborî din caice în baltă – și-atunci să-i vestească îndată. Pe Sebea și Stoica Cercel îi îndemnă s-apuce cale-n marginea cealaltă a bălții, între Găojani și Parapani și de acolo să pândească iarăși colgiii; iar el cu ceilalți să caute un grind cu hățiș mult, de unde ar iscodi în toate părțile și caii – la îndemână. La căutarea asta fu ajutor mare Aron Bungar – ca unul ce iernase ani de-a rândui în baltă cu oile sale și-i duse la Grindul cel Mare, în dreptul satului Găojani. Acolo îi găsi Tatu Șerban cu vestea că turcii s-au apropiat cam la o bătaie de flintă cu bărcile, au adăstat fără să înainteze – mai mult să oglindească balta, și poate de teamă să nu fie luați la ochi, s-au depărtat iar în josul Dunării; deci nicio primejdie nu vine din partea apei.

Spre seară, sosiră Sebea și Stoica Cercel, cu știre proastă. Cât ține drumul Untului și toată marginea de la Giurgiu până la Zimnicea este tot o colcăială de păgâni care țes în toate părțile – călărime ce a băgat în sperieți satele pe unde ajung – dându-se jafului și cruzimilor.

— Mâine ieșim de aici! N-o să zăbovim ca niște fricoși pe grindul ăsta; avem să le arătăm colgiilor cum știm să dăm piept voinicește cu cei ce poartă sabie și flintă – cu meșteșug la luptă! Sau aveți vreo teamă dacă o fi vorba de harță?!

— Nicio teamă, Vijelie! răspunseră într-un glas. D-aia am apucat calea voiniciei și ce ne-o fi scris în frunte ne-o fi pus!

Cinară din ce mai aveau la desagi – merindea fiind pe sfârșite – dar așa cum era rânduită de Ilinca le astâmpără foamea.

— Înainte de revărsatul zorilor, când luna asfințește și întunericul ne este fereală, să trecem vadul de la Vedea prin știința lui Bungaru și-n fuga cailor să străbatem lunca; iar dacă ajungem în pădurea Gogoșarilor sau la crama lui Chiru – nicio primejdie n-are să ne atingă. Să ne rânduim pază, să somnăm îndată ca să avem odihnă destulă – mâine ne așteaptă zi – fie cu izbândă, fie cu înfrângere – hotărî Vijelie. Tu Caliene, rânduie străjile și vezi să avem câte două flinte de fiecare.

Caii fură stoliți alături. Noaptea era senină, doar țânțarii țiuiau subțire și năpădeau asupra celor ce dormeau, dar straja aprinse foc mocnit din mușchiul și putregaiul sălciilor și-i alungă îndată. Când se dospeau zorile în răsărit, Vijelie porunci încălecarea – după ce Tatu și Hristu fură chemați de la sarcina lor – străji la Dunăre. Ilinca sui pe calul lui Miclete. Ceru și ea flintă și mintean. Călăuziți de Bungaru, ieșiră în câmp – ocolind spre apus satul Găojani – tocmai când soarele suise zarea cu patru-cinci sulițe. Țineau caii la trap potolit și vegheau cu mărunțeaua câmpul. Nimic nu dovedeau – bulucurile de colgii parcă intraseră în pământ. Haiducii se țineau trâmbă – în trap întins – năzuind spre dealul Tăieturii, care se ridica oblu, însă înalt – ca un mal de odinioară al Dunării. Pe lângă talpa dealului își face cale drumul Untului cu umblet mare, pe care se scurge bogăția țării în cămările Țarigradului. Ajunseră în valea Burnazului, care scobește dealul, unde se află puț de ghizduri și loc de popas pentru câte convoaie străbat Teleormanul și raiaua Giurgiului. Opriră. Descălecară și adăpară caii, iar ei băgară de seamă urme proaspete de potcoave în praful și noroiul din preajma puțului – semne că-n apropiere sau de curând au trecut pe acolo ostași călăreți.

Vijelie porunci băgare de seamă pentru toți, iar ca pază pentru orice primejdie, puse pe Tatu Șerban să călărească, ițind când pe coasta dealului, când în lungul drumului și la ivirea colgiilor să le dea de veste. Haiducii

trecură într-o japca – o padină adâncită – ascunși de vedere, unde lăsară caii să pască, iar ei împărțiră ce mai aveau în desagi.

Tatu Șerban avea mare îndemânare la călărit. Aci sărea din fugă pe spinarea calului, aci cobora sub burta lui, încât credeai că este nălucă. Goni calul în toate părțile, luă seama la urme și înțelese că urmăritorii au făcut cale întoarsă, trăgându-se iar spre raia; dar când ajunse la puțul Coporanului, acolo unde valea Râșniței se înjugă cu cea a Gogoșarilor, năzări în poiana crângului care se prăvălea pe gorgan mulțime de cai deșăuați – păscând înfometați, iar din umbra tufelor se înălțau răbufniri de fum și se lățea miros de pastramă în toată împrejurimea. Înțelese ce trebuie să facă – dar grabnic: s-apuce odihna colgiilor ce-o fac după prânzare. Lăsă calului ștreang liber și-i dădu călcâie s-ajungă mai repede la haiduci.

— Fraților, în crângul din Gorgan, odihnesc colgii, după prânz, cum au obicei. Caii le sunt deșăuați, iar ei în somn greu, lungit de atâta osteneală îndurată!

Lui Vijelie și Calianu le înflori fața a bucurie și săriră la cai.

— Grăbiți-vă, acum putem să ne arătăm puterea – dar mai ales iscusința! Cunoaștem prea bine locurile de la Gorgan. Acolo avem să pândim, să plătim și răsplătim după cuviință păgânului. Iute și după mine! porunci Vijelie.

Ținură drumul Untului fără nicio abatere. Aproape de Gorgan, – unde pârâul Moriștilor se îmbrățișează cu al Gogoșarilor, înfășând o movilă uriașă, Vijelie opri ceata în dudăul înalt de sipică, pălămidă, bozii și scaieți – sub care pelinița și beleasna dăduseră în copt.

Vijelie socoti să stea locului, ceilalți cu grijă, iar el și Calianu să pornească fără cai, pitulați prin pârloagă, și să oglindească sălașul turcilor, de unde răzbătea când și când câte un strănut de cal. Se apropia prânzul cel mare. Arșița zilelor de august este mai fierbinte decât cea a lui cuptor. Turcii se dedaseră somnului. Parcă n-aveau pază. Vijelie și Calianu se înțeleseră ce-au de făcut. E vremea când trebuie să fie fulger și trăsnet la faptă – să-i ia pe neașteptate, să zgândărească uluirea și neorânduiala – ca astfel izbânda să le fie ușure și fără pagubă. Socotiră după cai câți le-ar sta împotrivă – și-i găsiră peste douăzeci; dar luați fără veste, mulțimea lor nu le-ar fi piedică mare.

Se înapoiară la haiduci, le împărtășiră gândurile și ei arătară îndârjire, cerură grabă. Plănuiră să lase caii sub paza Ilincuții – așa-i mângâiau numele – să-i țină cât mai îngrămădiți – gata pentru încălecat dacă ar fi vreo

primejdie prea mare. Ea le ceru mai multe flinte încărcate. O întrebară dacă i-e frică să rămână singură și răspunse:

— N-am teamă. Stau unde mă rânduiți; iar dacă soarta mi-o aduce în față păgânii – vie n-au să mă târască în funia lor; destul mi-au pângărit trupul – dar sufletul mi-a rămas curat. Am să mă apăr până la un strop de sânge, iar caii vi-i păzesc, fără să duceți grija.

— Bine, Ilincuțo, tată, ai inimă de voinic în tine – zise Vijelie și porunci: Tu, Stoica, și finu-tău Cercel apucați spre răsărit și binișor, fără zgomot, apropiați-vă de popas, luați seama la cai, la arme și la turci. Alegeți-vă locul potrivit de unde plumbul să nu greșească, dar foc să nu sloboziți până n-aveți semne de la mine! Tu, Hristule, și Caliene, țineți-vă pe drumul Untului, pe unde pot să iasă în larg! Aroane, și tu Chirule, treceți în partea de sus a crângului – prea cunoscut de voi. Iar eu cu Stoian Sebea pătrundem prin partea apusului!

Opinca nu face zgomot; așa putură s-ajungă la locurile poruncite, fără să fie simțiți. Mergeau cu greu prin hățișul crângului, ferind flintele să nu se descarce, iar la brâu pipăiau tocurile de pistol, teaca jungherului și mare obidă aveau că le lipsesc măciucile de corn – prea bune la lupta în săbii.

Vijelie pătrunse până lângă caii turcilor, care săltară capetele, ciulură urechile a oameni străini și se traseră într-o parte. Haiducii se culcară la pământ – nu se mai arătară până ce nu se potoliră caii. Sebea avu părere să se târască de-a bușilea până la o tufă de unde se vedeau turcii palancă la dormit și de acolo să facă semne pentru năvală. Văzură o strajă care moghița rezemată de maldărul șeilor și flintelor – adâncită în somn – și hotărâră c-ar fi nimerit să înceapă mai întâi cu straja, să pună stăpânire pe arme. Din cele trei părți apărură chipurile haiducilor, care așteptau semne, – însă nimic nu primiră. Văzură pe Vijelie și pe Sebea cum se îndreaptă spre strajă – și tiptil – își înfipseră strașnic mâinile în gâtlejul lui și-l lăsară moale la pământ; apoi chemară mutește pe ceilalți, pășiră ca pisica până se făcură stol și puseră stăpânire pe arme. Priviră poiana – peste care colgiii dormeau buștean. Mulți mai erau! Țineau săbii sub braț. Să-i ia din somn ca iepurele de pe strat?! Nu e voinicește! Dar și la luptă dreaptă – pierderea ar fi a lor. Mai bine să-i pălească dintr-o dată – trăsnet din senin – și Vijelie făcu semn. Flintele se slobozită încât părea că s-a spart cerul în țăndări și o negură de fum se răspândi peste tot. Caii se speriară și se bulucirä într-o parte. Buimăciți, turcii năzuiră la arme – câți scăpaseră, dar alte bubuituri îi

surpau jos, răcnind ca turbați. Unii ajunseră în apropiere și încercară să-și ia flintele – vânturând săbiile, dar nu izbutiră; fură doborâți.

Se alese din ei o matahală de om ce părea atins de plumb, fiind întărâtat și striga tare porunci de curaj, învârtind o sabie care vâjâia în sclipiri iuți, încât vărsă putere și poftă de luptă turcilor. Aceștia se înnădiră ca un arc, apropiindu-se repede de ghemul haiducilor, ce se rânduiau într-una la tras și încărcat flintele și pistoalele, deșărtându-le în carne vie, însă nu izbutiră să-i țină deoparte, începu o luptă corp la corp, o luptă cu scrâșniri, cu icnete și gemete. Pocnetele se răreau mereu. Flintele se rupseseră. Săbiile zăngăneau izbindu-se de vreo țeavă sau pat de armă, se frângeau. Era o încăierare și-o viermuială din care nu se mai alegea haiduc ori turc – iad adevărat!…

Vijelie îndemna cu porunci ca tunetul și căuta să întâmpine căpetenia colgiilor – namilă adevărată – care se încăierase cu Hristu Zaharia, și-l doborâse la pământ. Pe câți întâlnise în cale îi crestase și se văzu față în față cu Vijelie – pe potrivă de voinici. Acesta îi zbură sabia cu frântura de flintă ce-o mai păstra și-l apucă în brațe, îl strânse ca-n clește, dar turcul se lăsă trântit și cu piciorul arcuit se răsuci și ieși din strânsoare – gata să treacă deasupra lui Vijelie.

― Mi-ești pehlivan, câine spurcat! Atunci să-ți arăt eu ce pot! și Vijelie ca un spârnel se rostogoli și țâșni peste turc, îi înfipse mâna în beregată, îi repezi un pumn ca un mai în față și sângele îi năpădi pe nas și gură. Repede își pipăi brâul, găsi cuțitul… și lăsă moale într-o băltoacă de sânge pe căpetenia turcilor.

Fumăraia nu se potolise – plutea ca o negură de toamnă. Vijelie auzi: „Fine Tatule, sări, scapă-mă!” și desluși pe Stoica Cercel în luptă cu doi turci – așa de îndârjiți, cu sângele târâș – gata să-l răpună cum se apăra doar cu o frântură de flintă. Tatu auzi și atât de iute se azvârli asupra lor, detunându-le țeasta cu flinta cea grea, încât n-au avut răspas să se apere – și alunecară la pământ. Stoica Cercel le curmă suflarea. „Fine, m-ai scăpat!” și-l strânse în brațe, dar ceva cald și umed țâșnea din umăr.

Poiana rămânea împăclată de fum. Abia se lămureau haiducii. Vaietele și gemetele – tot mai stinse se pierdeau în zăpușeala zilei. Toți turcii erau răpuși. Hristu Zaharia horcăia și abia i se lămurea o rugăminte:

― Nu mă lăsați să mă chinui atâta! Luați-mi viața! Beteag cum sunt n-am la ce mai trăi! Vijelie, fraților, fie-vă milă, așa vă rog!

Vijelie se aplecă asupra lui și-i văzu răni adânci la umeri, la brațe, dar mai ales la subsuoara dreaptă de unde izvora sânge mult; fața îi era năclăită

de sânge închegat pe barbă și mustăți. Privirea îi era sticloasă, aburită și glasul tot mai stins, cerea milă: „Prea mă tângui!… Stingeți-mi suferința!…”

Își rupseră din poalele cămășilor, îi legară rănile, dar chipul lui se schimba în pământiu, și suflarea îi era tot mai rară.

Stoica Cercel sta deasupra lui Tatu Șerban și-i lega în ștergar tăietura. Îi da curaj: „Fine, nu mai este primejdie, ți-am oprit sângele!” Aron Bungaru înfășa pe Chiru la gât, de unde i se prelingea sânge de la o împunsătură. Fiecare avea vânătăi, jupuituri, tăieturi și crestături mici, deasupra cărora se ridicau ghemotoace de sânge închegat. De la Hristu Zaharia încă mai ieșea glas care cerșea îndurare, mereu aceeași: „Nu mă lăsați chinului, curmați-mi viața!”… Calianu se apleca la urechea lui: „Zaharie, te ducem la Chiru, ai să scapi, te-or obloji vracii cu buruieni!” însă curajul ce i-l da era zadarnic că-și pierdea firea din clipă-n clipă!

Turcii amuțiseră de mult, suciți și răsuciți pe poiană, cum se zvârcoliseră în storiștea morții.

— Vijelie, ce-i facem lui Hristu? întrebă Calianu, iar noi ce trebuie să mai împlinim? S-o luăm după alți turci?

— Să pornim cât mai degrabă, nu după alți turci – ci la ascunzătorile lui Chiru s-adăstăm acolo până s-or potoli bulucurile și toată liota turcilor înverșunați asupra noastră, i-am întărâtat și cer răzbunare după câte le-am cășunat acum. Lui Zaharia cine-i împlinește rugămintea? Să-l luăm cu noi – dar îi întărim mai rău chinul; să-l lăsăm aici – ne este tovarăș, nu se cade să-l părăsim! Cine are inima să-i curme suferința – să treacă la faptă. Hai!

Nimeni nu se încumetă. Țesură priviri de la unii la alții.

— N-avem timp de zăbavă! Pocnetele și toată zarva au fost auzite și se poate s-avem luptă în curând. Dați-i odihna cerută de Hristu – doar el o roagă! s-auzi iar Vijelie.

Toți se codiră și plânsul le rourâ lumina ochilor.

— Atunci, fraților, vă arătați ca niște muieri! Noi trebuie s-avem inimă de piatră în fața morții – dar dacă Hristu vă înmoaie curajul, să-l ridicăm de-aici, să-l îngropăm frățește, – că sfârșitul e aproape.

Îl ridicară în spatele lui Stoica Cercel – și vorbe înăbușite de gemete abia se mai deslușeau. Aleseră flintele, pistoalele, pulberea și plumbii de la turci și porniră la cai. Găsiră pe Ilincuța străjuind cu flintele lângă ea, îngrijorată de cât haraiman de luptă auzise, și cum îi văzu întorcându-se, se lumină la față de bucurie; însă repede se schimbă în întristare când Stoica Cercel lăsă

jos pe Hristu – trecut în altă lume. Șopti, sărutându-i mâna însângerată: „Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească în pace!…"

― Repede la cai! Luați-l și pe Hristu. La crama lui Chiru să ne oprim să-l îngropăm, să cinăm după atâtea osteneli – și-ar fi bine dacă am lua din merindea turcilor că nu e spurcată. Vezi Bungare, încalecă și ia ce crezi. Ai să ne ajungi!

Soarele da în chindie când ajunseră. Pe Hristu Zaharia îl îngropară alături de Marica și mama lui Chiru, în marginea viei. Nu-și descărcară flintele la coborârea în pământ a haiducului să nu se sperie satul de peste vale; doar cuțitele înțepau bulgării prăváliți peste el, cu vorbe miloase: „Odihnește-te-n pace. Iertate fie-ți păcatele. Ușoară fie-ți țărâna!"

Chiru aduse din cămările cramei tot ce avea de mâncat, le puse alături de cele purtate de Bungar și-o pofti pe Ilincuța să gătească cina. El făcu o raită prin sat și înțelese că turcii n-au săltat peste dealul Tăieturii, dar zapcia de la Odivăie a pus poteră în umblat și tot întreabă dacă Vijelie, Cercel și Calianu s-au văzut ăste câteva zile prin sat.

Au cinat cu strajă la Valea Ciuvicii. Ilincuța a făcut fiertură tare de pelin, a pus în ea floare de mușețel, sunătoare și gălbinele și-a spălat rănile la toți, pe urmă le-a-nfășat în pânză răsucită – care ținea cocă de usturoi, baligă proaspătă de vacă, ceapă coaptă – leac bun să vindece o rană vie de sabie sau plumb. Știința asta a vindecării o apucase de la bună-sa – și-o sfătuia să zică și descântec ce alină durerea prin ajutor de la sfinți și sfinte; iar ca să prindă rădăcini tămăduirea, tânăra vrăjitoare trebuie să învețe toate astea înainte de-a pune cununia pe cap, când trupul i-e curat de fecioară fără prihană.

Vijelie se mulțumi de treaba bună a Ilincuții și porunci odihnă pe rând ca a doua zi să fie volnici pentru drum cu cine știe ce poveri. Somnul i-a venit anevoie. Fel și fel de gânduri îi treierau mintea. Pe care să-l aleagă, să-l nimerească mai bun? Prăpădul de azi are să îndârjească și mai mult pe turci. În loc de zeci au să se încârduie sute și n-au să mai conăcească sau să răsufle ori să cerceteze decât cu pază tare și fereală în toate părțile.

Trebuie să piară cât mai repede din locurile astea, să se furișeze printre potere și turci, s-ajungă la Silistra – poate găsește acolo pe Trandafira și Călina. Ce să-i facă Ilincuții?! I-au făgăduit s-o ducă la părinții ei la Paroschia – și iată, au s-o întârzie; nu e chip să meargă în Teleorman. N-a crăpat noaptea în zi, când s-a trezit și-a fluierat la străji; și strângându-se toți de față:

— Aproape toată noaptea mi-am zbătut mintea s-aleg rânduială bună pentru zilele ce urmează. Suntem puși la pândă. Toată turcimea din raiaua Giurgiului și potera Vlăscii caută să ne încolțească. Din ce-om zăbovi, necazuri și trude au să ne dăule puterile, până ne-om împuțina de tot. Așa zic: să ne strecurăm pe nebăgate seama până dincolo de Daia și Oinac; apoi prin bălți să ne apropiem de Silistra – unde să ne încercăm iar norocul, poate aflăm acolo la pașa Amet ce mi-a fost drag!… Ce credeți, este bine ce-am gândit eu? Dacă m-am pripit întoarceți-mi vruta pe dos – n-am nicio supărare! Veniți voi cu altă rânduială – poate mai chibzuită decât a mea!

Urmă o tăcere care dovedea minți în cumpănă: să meargă să nu meargă la Silistra. Îndrăzni Calianu și vorbi:

— Este adevărat că orice zăbavă prin locurile astea ne-ar aduce pieire; dar ștergerea noastră până peste Daia și Oinac, nu ne este lesnicioasă. Pădurile nu se țin de mână, se rup în câmpuri pârlogite care nu ne ascund și, puțini cum suntem, nu pricep cum ne-am scăpa viața!…

Cunosc prea bine părțile astea, doar le-am călcat și răscălcat în lung și lat; ș-apoi ce-i facem Ilincuției? Am scos-o din iadul păgânilor și unde o ducem, tot în gheara lor? Trebuie s-o lăsăm la părinții ei – să nu ne călcăm cuvântul ce i-am dat.

— Nu vă stau piedică eu! Îngăduiți-mă între voi și-am să vă arăt îndrăzneală și ajutor. Vă sunt piază bună – și s-a văzut ieri ce noroc v-am purtat. Am să mă îmbrac voinicește – câinii n-au să se întărâte la voi când vă însoțește o femeie – așa știu eu de la bătrâni. Luați-mă cu voi – așa rugăminte am: să-mi răzbun câte am oftat la turci!

— Bine, fata mea! se bucură Vijelie. Ai inimă de bărbat și de viteaz! Te luăm cu noi! Caliene, apucăm calea cea mai dreaptă, fără nicio fereală și iată cum: ne întoarcem la locul de ieri, luăm tot ce ni se potrivește ca să ne asemănăm cu turcii; și cum le știm limba amândoi, ne este lesne să trecem prin raia: ba de-om întâlni alte bulucuri de colgii, le-om râșni tot spre Teleorman; iar dacă o fi să ne luptăm – luptăm, dar n-are cum să se întâmple!

Toți înțeleseră cât de cumpănită fu judecata lui Vijelie și se supuseră ei cu încredere mare. Săriră pe cai. Soarele răsărise într-un senin abia rumenit și ziua se înfățișa blajină. Haiducii mergeau cu pază pe sub creasta dealului Gogoșari. Se apropiară cu mare grijă de crângul de la Gorgan, după ce Tatu Șerban iscodi îndeajuns acel loc; ajunseră acolo și ceea ce li se înfățișă ochilor îi umplu de groază, dar și de milă. Oameni și unii și alții: și ei – și

turcii. Nu s-au cunoscut, n-au avut nimic de împărțit între ei și totuși atât de crunt s-au răpus! Așa or fi legile scoase de domnii și împărății – ca să stăpânească, să stoarcă din munca făcută în sudori – punând pe alții să se omoare pentru puterea lor!… Acum Vijelie trăia partea cealaltă a inimii lui; când nu era bântuită de furie. Privi uriașul care-i stătuse împotrivă. Îl bâzâiau roiuri de muște. Moartea îi pălise fața ca o turtă de ceară. Jur împrejur, zecile de turci, încremeniți cum îi apucase moartea, erau înconjurați de cai, păscând alăturea cu stăpânii ce dormeau atât de mult…

Niciun haiduc nu râvni la caii atât de mândri și grași – care sforăiră, ciuliră urechile, rânjiră și ridicară copitele a bătaie – cum se îndrepta vreunul spre ei. Haiducii găsiră prea multe straie pentru a semăna cu turcii. Potriviră cealmalele pe cap, brâiele cu pistoale, ilicele și șalvarii, încât jurai că sunt turci sadea. Aleseră șei pe potrivă la caii lor, îi închingară cu nădejde – gata de drum; aveau mai multă încredere în ei, le știau fluieratul, semnele de îngenunchere și culcare, de oprire.

În rânduială ostășească, în frunte cu Vijelie – care părea baș-buluc, urmat de Calianu – ajutorul său, pâlcul de opt cătane tropotea liniștit pe drumul Untului, prefăcându-se cu mare oboseală. Se apropiau de ciflicurile din marginea raialei – ca o salbă de bogății ce-o încinge din trei părți. Ajunseră la ciflicul Vai de Ei – unde slugăreau creștini, apoi la Pârjolea – unde-și aveau scăparea cei ce dau bir cu fugiții – opriră să bea apă, să stea de vorbă cu stăpânii – turci bogați în vite și bucate. Se vitejiră că au gonit până departe în inima Teleormanului o ceată de haiduci, care a făcut prăpăd mare, omor și jaf a peste douăzeci de colgii – aproape de drumul Untului, la crângul Gorgan – poate s-au auzit trăsnete de flintă ieri – însă n-au putut să-i ajungă! Așa s-o fi îndurat de viața lor Alah, cum erau puțini – lesne ar fi fost nimiciți. Silesc mult să dea de veste mai repede fericitului pașă al cetății Giurgiului – despre câtă supărare aduc tihnei acei haiduci; bine că s-au înfundat în pădurile Teleormanului – și n-au să strice liniștea unor drept-credincioși ai profetului – cum sunt stăpânii ciflicurilor!…

Mulțumiră pentru buna primire și pâlcul se întinse la trap silit tot pe lângă dealul Ghizdarului și-al Stăneștilor, lăsând mereu spre dreapta arcul de locuințe din marginea raialei. Nu întâlniră niciun buluc de turci. La prânzul cel mare erau sosiți la satele Oinac și Braniște, Giurgiu rămânând în urma lor. De acolo, ajunseră la satul Frasin.

Dacă până acum portul turcesc le înlesnea o primire bună, de astă dată, cum ajungeau în satele cu bordeie, ulițele rămâneau pustii și s-auzeau copiii

țipând: „Vin turcii, vin turcii, mamă, dadă! Ascundeți-vă!”

În zadar le vorbeau românește și se jurau că sunt neam cu ei, nu aveau crezământ la nimeni – apucat de scurt să nu fugă.

— Știm noi că vă prefaceți! Vreți să ne păcăliți ca de atâtea ori?

Vijelie se posomora și sufletul i se clătea de milă, se tulbura de amintiri din altă vreme și porunci să-și arunce toți țoalele străine și rămaseră în cămăși cusute cu râuri de arnici roșu și albastru, iar din desagii șeilor scoaseră căciuli cu fundul retezat, le puseră pe cap – și îndată fură înconjurați de o cunună de femei, fete și tineri, care izvorau din nu știu ce tainițe ale pământului! Dar mirarea cea mare le fu când din haiduci răsări ca o zână Ilinca – gătită de Chiru cu ce-a găsit în lada Maricăi și a mamei. Nu se potoli lumea strânsă, până nu află ce caută așa tinerețe de fată în ceata lor – și mult se bucură când Vijelie spuse cum au scăpat-o de la robie, din haremul turcului, cum au pornit să facă dreptate, fiind destul de arși la inimă de câte au pățit de la turc…

Oamenii din Frasinu îi pofti să rămână pentru odihnă în satul lor, pitit în subsuorile pădurii care se lungește până la apa Neajlovului… Poteră nu se află, – dar necazuri mari îi împresoară de la zapciul venit proaspăt în slujbă, având otac la Pietrele, unde este căpitănie de poștă. Are năravuri ca pe vremea lui Caragea-Vodă, suduie să ia bir și din anii scurși. Când lumea era răvășită; ba se lăcomește să scoată aur de la cei socotiți că-l au și le închipuie vină fără s-o aibă, îi pune la gloabă și caznă – așa că toți stau cu teamă; doar să vadă slujitorii zapciei – și-ncremenesc de frică.

Așa suduieli a pățit și neamul Bosoc și-al lui Udrican: fum, obezi și toiege în vileagul satului – că toată lumea le-a plâns de milă. Își plătiseră birul cel de obște, dar altceva vrea să scoată zapciul de la ei… așa se vorbește…

— Atunci trebuie să-i mai scurtăm din nas! Până nu trecem mai departe, să-i mai domolim pofta jupânului – să-l facem să înțeleagă că are slujbă să oblăduiască norodul – nu să-l jupoaie și să-l chinuie! Duceți-vă la vetrele voastre și liniștiți-vă! Pe zapciu îl cumințim noi!

Înfățișați-mi un bătrân de omenie să-i lăsăm parale pentru cine n-are să împlinească birul sau este înglodat de prea multe nevoi! Și dacă se află cineva care să ne fie călăuză până peste Oltenița – dar cu fereală, bine ar fi! termină vorba Vijelie.

Din mulțime se desfăcu un flăcău chipeș.

— Eu mă bizui să vă duc peste Oltenița! Am avut turmă de oi și-am păscut-o-n bălțile Argeșului, am trecut-o-n Bărăgan unde sunt pârloage cât vezi cu ochii – dar triște bună n-am avut. Că-n vara trecută, turcii mi-au prădat-o și-am rămas doar cu bățul în mână. Cunosc toate tainițele zăvoaielor și căi necălcate de picior de om sau de cal.

Lumea scoase din sânul ei pe un moș și-l împinse înaintea haiducilor. Moș Lățan să primească mila voastră! E cinstit și cunoaște păsul la toți! Haiducii îi umplură brâul cu firfirici, iar flăcăului îi spuseră să vie după cină, spre puterea nopții.

Lumea se codi mult până să plece. Dorea să mai adaste să-și deșarte necazurile, dar haiducii își alegeau loc să cineze, scoțând din desagi codri de pâine veche, pastramă și pește sărat. Unele femei se repeziră și veniră cu oale pline de lapte, cu găvane și canace încărcate de urdă și brânză: „Pâinea nu ni s-ajunge, voinicilor! N-am semănat și n-am treierat de frica turcilor. Bogdaproste că ne-au rămas vitele! Ele ne scapă din foamete! Fie pentru sufletul răposaților!"

Haiducii mulțumiră pentru pomana primită și mâncară cu poftă și foame. Le prisosi destul ca să pună la desagi.

Vijelie vorbi haiducilor:

— Nouă ne-au căzut necazuri multe și mari de la turci, – d-aia am pornit să ne răzbunăm; dar tot necaz și asuprire ne-au venit de la slujbașii stăpânirii și de la ciocoii care ne-au răzuit stânjenii de moșie – momindu-ne cu galbenii lor și nu le-am dovedit ce este durerea, chinul și suferința – poate le-am fi potolit râvna pentru bogăție pe nemuncite; abia acum mi se limpezește ce-ar fi trebuit să facem și pentru unii și pentru alții – să le fie învățătură…

— Acuma, de ne-o ajuta cerul să izbândim ce ne-am pus în gând, o să punem țanc la multe pravile, iar pe slujbașii stăpânirii să-i ținem în frâu cu zăba – să nu mai ia câmpii după cum le-o năluci lăcomia și cruzimea lor!… Încet-încet, postață cu postață, o să ajungem unde ne este voia – dacă ne-o fi triștea să trăim; iar dacă nu, cine credea că Hristu Zaharia are să zacă în capul viei lui Chiru! zise Stoica Cercel.

— Lasă tânguirea, Cercele! Cum ne-o fi scris: Vorba este: mergi și tu la Pietrele în astă-noapte? Doar trei trebuie! N-o s-avem atâta trudă la o zapcie. De moarte n-o să fie nevoie – dar de-o bătaie soră cu ea, este mare pildă și pentru alții ca jupân zapciu!

— Merg, Caliene, merg!

Vijelie hotărî ca restul haiducilor să rămână în marginea satului, la poala pădurii și acolo să-i aștepte cu tânărul călăuz; iar până la zapcie să ia pe cineva să le ușureze calea, să le arate otacul poștei. Găsiră pe un bărbat căruia îi dădu cal să încalece.

Noaptea era albastră, înflorată de spuza stelelor. Au ocolit ochiuri de bălțiș pe lângă Băneasa, au trecut de altă pădure și-au străbătut sumedenie de văiugi și pripoare până au ajuns la un șipot de cișmele, lângă care se ridica otacul zapciei și-al poștei. Sloboziră bărbatul cu mulțumiri. Casa zapciei era învelită cu șiță, avea prispă și pridvor – cu odăi pe lăturile tinzii. Sub pridvor se ghicea gârlici de pivniță, de unde răzbătea ceva asemănător ca un plânset, vaiet cu icnete rare. Vijelie, Calianu și Stoica Cercel cercetară cu migală împrejurimile, dacă este vreo cărăulă de veghe, dacă mai deslușesc alte zgomote. Niciunul – doar cele din adâncul pivniței. Se apropiată de ușile gârliciului – care erau îngemănate cu lacăt mare și greu. Vijelie îl răsuci, îl otânci peste belciuge şi acestea se rupseră cu un țăcănit ușor, revărsat în liniștea nopții. Coborâră trepte de stejar bărduit și înțeleseră glas de bărbat, care cerea milă să-l ierte:

— Nu mă mai chinuiți! Doar sufletul mi-a rămas! N-am cu ce să mântui birul câte angarale mi s-au pus cu silă și strâmbătate de jupân zapciu!…

— Nu te sfii, creştine! Noi vrem să te slobozim, iar jupânului zapciu să-i arătăm ce înseamnă suduiala, chinul și suferința pe pielea lui! Așa am înțeles – că nu-și face slujba cu omenie – ci cu dușmănie și lăcomie! îl potoli Vijelie.

Stoica Cercel scăpără, aprinse fitilul și la mucul de jar văzu chipul omului, pe care-l slobozîră din fiare și obezi de lemn.

— Mergi cu noi! Ne duci la iatacul zapciului – sau nu-l știi?!

— Cum, Doamne, să nu-l știu?! Când acolo m-au înfățișat lui slujitorii care m-au ridicat fără vadul meu de la vatra unde-mi trăiam sărăcia; acolo am suferit chinurile iadului, începând de la ouă răscoapte la subsuori, de la trestii sub unghii, la strânsoarea mâinilor în țâțâna ușii – apoi la beci, bătut cu ștreang înnodat și udat, afumat cu ardei iute de mi-au ieșit ochii din găvanele lor de atâta usturime și lăcrimare.

— Destul! Să te vedem cum ai să plătești și tu zapciului! Noi stăm mărturie și judecători la faptele tale. Cărăule are în pază?

— Acum n-are; are țiitoare – muiere de la București – și cât petrece cu ea, slobozește cărăulele. Pentru hatârul ei se zbate să strângă bănet mult, să-i împlinească poftele – mereu altele – proaspete și multe… Pe mine a pus

ochii c-aș păstra aur de la bâtu-meu, care a fost negușător de berbeci până la târgul sultanilor. Degeaba m-am jurat că n-am ioc de galbeni – n-am avut crezământ, și pace! M-au căutat și-n gaură de șarpe!… M-am ales cu chinuri – și-am rămas din om neom – vai de copilașii mei și de viața mea!…

— Numele tău, și hai cu noi! îl îndemnă Vijelie.

— Mă cheamă Dragomir sin Stanciu Berbecel, iar baștina mea e satul Jarcaleți – și abia pășind îi îndreptă pe prispă, le arătă odaia din stânga tinzii, unde odihnea și se desfăta zapciul. Vijelie încercă ușa tinzii. Avea zăvor pus. Se opinti în ea, ieși din balamale – apoi răsturnă cu zgomot și pe cealaltă, tocmai când zapciul se apropia de pistolul pus pe măsuța de lângă canapea. Sări Calianu și-l încalecă pe chilimul așternut. Stoica Cercel ațâță flacără de la care aprinse lumânările din sfeșnic. O femeie goală se pitula în așternuturile de tulpan și începu țipăt tare, dar o potoli Vijelie:

— Taci, viperă! Nu mă uit că ești femeie! Te sugrum ca pe o talpă de iad ce ești! Din pricina ta jupân zapciu suduie și chinuie fără suflet biata gloată.

Ea înțelese că nu e de glumă cu bărbatul ăsta cât un munte – și mai mult se vârî sub țoale. Cele șase lumânări aprinse luminară odaia ca un soare.

— Ridică-l pe zapciu și lasă-l slobod să privească pe cel ce-l știe prea bine! Să ne spună cum îl cheamă! Ce pricină l-a adus la zapcie, cum a fost cercetat și de ce i-a dat pedeapsă groaznică pe care noi o știm!…

— Îndurare, voinicilor! Îndurați-vă pentru un păcătos ca mine! M-am lăsat supus lăcomiei – apoi mâniei. Îl știu pe Dragomir cu vatră plină de copii, dar dacă mi l-au pârât unii că păstrează aur de la bâtu-său, m-am lăcomit să i-l apuc; l-am chinuit să-l mărturisească și n-am putut să scot nimic de la el. Ăsta e curatul adevăr!

— E bine că ne-ai spus dreptul adevăr și crezi că ți se iartă dacă l-ai spus?! Te întreb: cât l-ai chinuit după câte ai știut că-i seacă inima de durere, ți-a cerut îndurare, milă pentru el?! L-ai ascultat, ți s-a înmuiat sufletul de rugăciunea lui?!

Zapciul nu răspunse. Ținea privirea în izvoadele chilimului.

— Răspunde, zapciule! Ai amuțit? Ce crezi, după mieroasa ta rugăminte de-a te ierta, de-a ne îndura de viața ta pe care o petreci în dulceața desfătărilor și-a nelegiuirilor, ți se cuvine iertarea?!

Dacă zice Dragomir – iertare, iertat să fii! Să te vedem, Dragomire, cum judeci tu pe căpcăunul ăsta?! Iar pe târfa asta, despletită și desculță, doar în pielea goală, să-și ia tălpășița de unde a venit și niciodată să nu mai

poftească pat și hatâr de la slujbaș domnesc cât o trăi; însă asta după ce ne-om isprăvi treaba aici!…

Dragomir luă zapciul, îl îngenunche și începu să-l înțepe cu un cuțit, să-i presare tăieturile cu sare; îi apucă unghiile cu cleștele și i le smulgea din cununa lor, îi freca ardei la ochi, iar dacă încerca să țipe și să urle, câte un pumn îl potolea. Durerile, dar mai ales ce știa că-l așteaptă, îl luară cu leșin – încât zapciul părea o cârpă moale, dar își revenea și asculta fără nădejde.

— Ține minte, zapciule, ce este durerea, usturimea, suferința, ca altă dată să știi ce chinuri rabdă cel pe care îl pedepsești. Te las cu atât și ți-e de ajuns ca să trăiești! Noi să ne mai vedem când ne-om zări ceafa! Ce-am avut de răzbunat – mi-am împlinit voia – și se pregătiră să-l părăsească doar cu atât.

— Tu, Dragomire, încotro apuci acum? Acasă? întrebă Vijelie.

— Cu voi! Cum mi-o fi soarta! Sunt slăbit la trup, dar sănătos și vârtos la suflet… În două-trei zile m-oi întrema, oi fi om întreg și de folos în ceata voastră… Primiți-mă și-am să vă fiu frate până la moarte!

Crucea nopții se lămurea după urcușul stelelor. Vremea se răcorise. Din partea asfințitului fulguiau licăre de fulger – semn că plouă undeva, departe. În baltă era sfat mare de broaște, care nu mai avea sfârșit și odihnă.

— Dragomire, zici că mergi cu noi! Ia-ți cal și flintă de la zapcie – încalecă și după noi! Să nu ne prindă alba-n sat. Trebuie s-ajungem la tovarășii noștri care ne-așteaptă în marginea Frasinului – zise Cercel.

Ajunseră la Frasin. Călăuza vru să le arate drumul spre părțile Olteniței. Dragomir îi încredință că știe prea bine calea la Silistra, mânând din urmă cioporul de berbeci – cât a stat pe lângă bâtu-său. Haiducii mulțumiră pentru bunăvoința celui de la Frasin. Apucară spre apa Argeșului – al cărui vad bun de trecere este mai jos de satul Budești, iar de acolo, prin Bărăgan, prin câmp pustiu și pârjolit, lipsit de apă, cu dudaie înalte cât călărețul – poți să ajungi la Lichirești, de unde pe caice treci Dunărea la Silistra.

Dragomir se bizuie pe știința și credința sa, că au s-ajungă teferi, tot prin locuri ferite – pe care le-a călcat de multe ori. Piedică mare le va fi apa Mostiștei, numai smârcuri, băltiș și păpuriș; dar cum e timp uscăcios, vadul de trecere le va fi înlesnit.

Tot îl sâcâie un gând. Pentru care pricină vor s-ajungă haiducii la Silistra, unde se află turcime multă, pașale cu harem bogat în roabe frumoase, adunate din toate părțile lumii. Și sunt îndestulate pașalele cu toată dulceața și bogăția pământului: cunosc mărimile acestea și nevoința războaielor, și se luptă cu nădejde și credință. Pentru legea profetului, dar au și bâzâcuri, când

nu mai știu de porunci de la mai-mari, fac zurbale care se aprind din târg în târg și atunci dau cu sictir sultanului și vizirului. Toate le știe de la Stanciu Berbecel – bâtu-său, umblat printre ei, când cu câștig, când cu pagubă, încât aurul aci-l prindea aci-l pierdea.

Când soarele urcase cinci-șase sulițe, ajunseră la apa Argeșului – scăzută și despletită în șuvițe pe care o trecură cu ușurință, intrară în zăvoaie, apoi în pădure bătrână de sălcii, de unde se auzeau zgomote – lămurite a fi de la rudarii care ciopleau câte trebuie pentru vânzarea în târguri și sate. Poposiră aici. Ilinca le întinse masă, apoi alese buruieni să lecuiască umflăturile și rănile lui Dragomir. Odihniră după ce prânziră. Caii pășteau lacomi. Când soarele scăpătase în maldăre de nori, la început ațâțate de pârjol, – ca apoi să se învâlvoreze în vâlvătăi și treptat să se stingă în scrumul nopții, haiducii apucară cale pe care merseră încă două zile, cu popasuri la stâne și rar la câte un puț în vreo viroagă. Mersul le era cu întrebare dacă slujitori de-ai stăpânirii umblă după haiduci și mereu aflau răspuns ce le risipea orice teamă de vreo poteră. Călăreau grămadă. Dragomir se înzdrăvenea văzând cu ochii – și călăuzirea lui era pe plac la toți, oprindu-i unde-și potoleau foamea și setea.

În a treia zi, Dragomir îi lăsă spre apa Dunării, unde se înmulțeau așezările omenești, iar bălțile colcăiau de pește, raci și scoici. Moșiile erau mănăstirești și erau date în chirie la oameni jândioși de câștiguri mari și repezi – pentru care lăcomii se iscau gâlcevi și bătăi cu localnicii; așa înțeleseră haiducii când trecură prin ele.

Vijelie știa acum de la cine ar avea prieteșug și de la care – pizmuire. Gândul îl îndemnă să pună caii la adăpost în zăvoaiele satului Cunești, iar ei să iasă prin toate satele ce înconjurau Lichireștii – cu poreclă nouă Călărași. De aici se vedea ridicată-n coasta malului înalt și prelung al Dunării – Silistra. Trebuiau să iscodească oamenii în care să se bizuie la nevoie, să-și întocmească rânduială la fapte, să pornească pânză cu rost bun, încât izbânda să fie pe șartul cel chibzuit din vreme.

Stoian Sebea veni cu veste care-i bucură pe toți. Zicea că-n vremea războiului de șase ani, din leatul 1806–12, Silistra a fost răpusă de ruși, dar și satele Lichireștilor prăpădite de jaful și pârjolul turcilor. Atunci lumea s-a răvășit și-a apucat unde a văzut cu ochii, rămânând locurile aproape pustii. Văzând muscalii așa deșert de suflare omenească, au amăgit mulțime de bulgari și sârbi de la Silistra – rămași fără adăpost și sub ascultare de păgâni – și i-au strămutat peste Dunăre pe moșia mănăstirii Colțea la leat 1809,

dându-le pământ să muncească, iezer să pescuiască, imaș pentru vite. Oamenii au muncit, au prins cheag de gospodari și dragoste pentru așa pământ darnic, însă după răscoala lui Tudorin, mâniindu-se foc turcii, trecând de la Silistra au băgat groaza în bieții locuitori, furând și ucigând tot ce întâlneau; ba bulgarii și sârbii – care au scăpat – au fost siliți să părăsească Lichireștii, să fie clăcași pe moșiile ismailitenilor, de la Silistra. „Mare fierbere este-n sufletul bulgarilor și sârbilor – care sunt nevoiți să-și pună alt temei de viață, robie adevărată; așa că am și aflat prieteni de nădejde pe Enciu și Penciu, barcagii îndrăzneți, voioși să ne ajute pentru ce gândim. Le-am făgăduit și bani care i-au întărit mai mult în curaj" – apăsă vorba Sebea.

Cu toții aflaseră despre necazul și îndârjirea bulgarilor și sârbilor, care nu sufereau ușor apăsarea – ba Vijelie se bucurase când auzise despre pățania căpitanului Ștefan – venit să le ceară dijme grele din anii scurși – ca unul ce închinase cam pe nimic moșia mănăstirii, fusese bătut strașnic, rupându-i hainele și prădându-i punga cu 430 taleri. Așa erau asemenea creștini, plini de virtute, pe care te poți rezema.

Ținură sfat cum să facă, cum să înceapă treaba ca să iasă bine. Toți încuviințară să se încreadă în bulgarii aflați de Sebea – să pună temei pe vruta lor; însă să nu pornească la faptă până nu cunosc bine Silistra, împrejurimile ei, conacul pașei, locul unde ar găsi barcagii, dacă pot să-l întâlnească pe Miclete – nu se poate să nu-l afle! Așa ar avea cai și într-o parte și-n alta a Dunării – lesne să te facă nevăzut dacă te-ar încolți colgiii sau potera.

Ar fi nimerit să umble ca niște neguțători de oi, prin târgul de vite, pe la târle, pe câmp, răsfirați câte doi – mult trei – și n-ar strica să cumpere ceva, spre a fi cu crezământ. Aron Bungaru i-ar putea călăuzi pe la baci din Ardeal, învoiți de sultan să-i pască haturile. Se învoiră să-și lase caii pe seama lui Tatu și Ilinca, să-i ascundă în balta satului Latșulea – unde-și făcuseră sălaș dosnic Enciu și cu Penciu, nesupuși la porunca turcilor și-a mănăstirii Colțea.

Dragomir rămase să pitească armele – după ce le spuse cum să treacă fluviul, folosind barcagii turci, – sărăcime care nădușește pentru un colț de pâine; să nu se despartă de Tatu și Ilinca.

Prefăcuți în gelepi – geambași de oi, porniră la schelă pe la prânzuleț. Malul de dincolo, mai ridicat, plutea în albăstrimea zării, iar dinspre cherhanale venea miros aspru de la pește. Întâlneau oameni de toate națiile,

le dădeau bineţe şi le răspundeau cu plăcere. Portul şi chipul le dau asemănarea gelepilor – cu straie amestecate: turceşti, bulgăreşti şi mocăneşti – stăpâni unii, slugi alţii.

În lungul cheiului se vedeau caice înşirate, legate de mal, lângă care aşteptau turci bătrâni, pârliţi de soarele şi vântul apelor, aşteptând la vad drumeţi să-i treacă dincolo.

— Vrem să trecem la Silistra, cinstiţi barcagii – le vorbi pe turceşte Vijelie şi Calianu. Nu cunoaştem târgul, ne daţi călăuză. Plătim bine.

— Poftiţi la caice, efendi! şi se ploconiră cât mai mulţi.

Apa Dunării curgea tulbure ca şi la Giurgiu – poate mai domol – gata să-şi desfacă cele două braţe – să cuprindă ostrov mare cu poreclă Ialomiţa. Pe dreapta ei – mal săltat, sfâşiat de râpe cu mărăcinet şi tufe mici, iar pe stânga – mal prelins, plin de zăvoaie. Luau seama locurilor să le păstreze în minte şi întrebau de preţul oilor, al berbecilor – dacă se fac târguri şi-n care zile din săptămână. Turcii le răspundeau, însă îi tot priveau parcă să le citească anumite semne rămase pe faţă şi mâini – şi-n sinea lor le înţeleseră pricina: meseria de gelep şi de paznic te pune-n faţă cu delii – de care nu scapi decât cu băţul, cuţitul sau pistolul. Se apropiară de mal – şi strigară tare să fie auziţi de careva de la o coşmelie învelită cu olane, gata să se răstoarne în râpă.

— Hai, Ali, Ali, bre! Vino, ai muşterii, bre, să le arăţi Silistra!

Suiră malul domol, pe potecuţă şerpuită, şi-i întâmpină turc oacheş, tânăr – voios pentru călăuzire, dar cu vorbă pentru cineva prin uşa abia crăpată, ca o vedenie de femeie.

— Ali, la tine una? Sau mai multe?

— Una, şi p-aia o ţin cu greu! Sunt sărac – aşa m-a sortit Alah! Pe alţii i-a dăruit cu rang, avere şi femei; dar să nu cârtim voia de sus! Fiecare cu datul hotărât de Mahomed!

Cât ţinu calea, vorba le fu despre câţi îi ştie Ali, plini de averi, cu muieri sodom, cu rang de paşă – să tot trăiască până le-o ajunge barba colilie; iar dacă se aprind gâlcevi între împărăţii, tot cei bogaţi stau la coada luptei – şi-n frunte ţin pieptul mişeii – prostimea şi gloatele ridicate cu sila.

Îl rugară pe Ali să-i lase la o cafenea, unde să-şi găsească pat pentru odihnă şi ceva mizilic pentru mâncat. Îi lăsă la un bătrân voinic, cu barbă înspicată, cu ochi ageri peste nas înnodat, mare şi plecă bucuros, căpătând firfirici peste tocmeală – bacşiş pentru prietenie de drum.

Moș Ibrahim venise în Silistra, după războiul cu muscalii, când era dărâmată de tun și se vorbea că făcuse isprăvi ca ienicer în războaie, ba și-n răzvrătiri, se amestecase în negoț și împrumuturi cu dobândă, așa a izbutit să cumpere case, să le ridice falnice, grădini și pământuri; însă femeie n-a ținut – d-aia nu are copii.

— Moș Ibrahim, Ali ne-a lăsat să găzduim la cinstitul tău locaș, unde dorim cafea bună, așternut și perină, mizilic și codru de pâine. Vrem să prindem târg bun de oi și berbeci, veniți din ceiururile Deliormanului – marfă căutată până-n inima Istambulului – vorbi Calianu.

— Poftiți, poftiți! Casa mea primește orice călător, chiar dacă se închină la toți dumnezeii pământului! și-i conduse într-o chilioară cu rogojini pe jos, cu maldăr de perne și căpătâie. La prag: ibric, peșchir, papuci și vas cu apă.

— Cafea și mizilic – înăuntru la cafenea. Tutun de la Arabia – dacă poftiți. Se scuturară de praf, își spălară fețele și intrară în cafenea. La măsuțe joase, stând ghemuiți după obicei, turci bătrâni, bărboși, tutunau și sorbeau tacticos din cești mari cafeaua, care răspândea miros tare, plăcut. Luară loc deoparte și statul turcesc îi stânjenea – parcă le înțepenea genunchii. Poruncіră cafele. Tăceau și trăgeau cu urechea la vorba care fu retezată, când intrară măsurați de toate privirile; dar se ațâță iar, pe șoptite la început, până se făcu înțeleasă pe șartul ei.

— Uite ce-am auzit, în târg deunăzi! Zice că pe Izmail-pașa de la Rusciuk l-ar fi omorât la conacul lui – păzit de zăvozi și slugi, i-au slobozit roabele, dar de slujitori nu s-au atins – au fost doar legați cobză. Zvonește turcimea noastră că n-ar fi străini de așa faptă ghiaurii de peste Dunăre – poate și ieniceri spurcați la jaf și omor de pașale. Caută bulucurile de colgii în raia și-n țară și nu află nimic!

Așa cuvânta un turc cu o chelie lucie, abia mărginită spre urechi de câte un smoc de păr, cu o privire șărpească, nițel încrucișată și termină cu un fel de încurajare: „De! cine este înălțime, poate fi atins de fulgere și trăsnete, de furtună; pe când noi ăștia de jos, trăim cum ne-a ursit Alah și nu ne pasă de călcări și prădăciuni – cum se tem cei avuți."

Cât zăboviră la cafenea – bând cafele și mâncând ghiudem și pastramă – înțeleseră că pașa Amet are să aibă pază cu temei. Trecură la odaie unde șușotiră toată noaptea cum să dibăcească otacul pașei, colțișoarele toate din împrejurimi, pădurea, paza conacului, și totuși să pară negustori de oi și berbeci.

Până-n ziuă porniră răsfirați, care prin Silistra, care prin împrejurimi – întrebând dacă știu de vânzare oi și berbeci.

Primiră răspuns să aștepte târgul de joi, când se borobotesc prea multe vite, de unde să-și aleagă turmă după cum o cer ei. Aron Bungaru, Stoian Sebea și Stoica Cercel apucară cale spre scăpătat, unde erau târle multe, presărate în câmp larg. Pe unde ajungeau, Aron Bungaru întreba de mocani de la Ardeal; și-i arătau a fi, dar spre marea cea mare, la răsărit, unde iarba face carnea dulce și grasă, fără miros. Ajungeau la arii unde se treierau grâne, oarze și secară – dar care le fu mirarea neașteptată? Într-una din arii, Miclete învârtea caii la steajăr, prefăcut în mut. Degeaba-l strigau, el nu răspundea. Stăpânul ariei era față. Abia pe înserate, când vraful de grâu se întoarce spre jilăveală și mânatul cailor ostiază, turcul – stăpânul – pornind spre casă, arătându-i prin semne unde-și găsește mâncarea – Miclete le răspunse, certându-i:

— Era să mă dați de gol! Mut cum m-ați văzut, așa am răzbit de la Rusciuk până aici! Doar ați apucat să treceți Dunărea, și-n Rusciuk s-a născut o hărmălaie – de ziceai ce-i asta! Urechea îmi deslușea că apucase spre Giurgiu; atunci n-am mai avut nevoie de Traico și-am întins-o-n fuga mare a cailor tot spre inima țării turcești, apoi am sucit-o la răsărit. Am întâlnit slujbașii satelor, bolborosind întrebări, cred că despre ce e cu mine cu atâția cai, dar eu făceam pe nisnai, ca un mut adevărat, slugă la bogătași, pe care-i arătam cu semne spre soare-răsare. Așa am dat de Silistra, la care m-am oprit, unde m-am tocmit la aria turcului pentru trei zile. Doar mâine mai stau. Bine că ne-am întâlnit. Vijelie unde este? Vedeți unde pun caii la adăpost mâine seară!

Stoian Sebea îl liniști, spunându-i că au ajuns cu bine până la satul Lichirești ce-i spune și Călărași, c-au mai căpătat un frate de cruce – pe Dragomir, iar Vijelie cu Pavel Calianu și Chiru colindă prin Silistra, prin jurul conacului lui Amet-pașa, să ia seama; caii le-au rămas dincolo de apă, la loc dosnic sub grija lui Tatu Șerban, Dragomir și Ilinca.

Seara, la cafeneaua lui Ibrahim, toți se-ntâlniră posomorâți că n-au avut triștea să cumpere nicio oaie sau berbece; însă în odaia lor își împărtășiră bucurii pe care nu le așteptau în acea zi: Miclete aflat în viață, cu toți caii lângă el, gata să-i vâre în pădurea de la asfințit; ș-apoi vestea adusă de Vijelie că a dat de urma conacului căutat și oglindirea lui – de departe, fiind însoțit de Calianu. Trecură și-n cafenea, unde cinară și luară cafea – poate mai află ceva. Fumăraia, gălăgia de la jocurile de noroc, nu le îngădui să

prindă nicio știre. Se întoarseră la culcare, unde plănuiră pentru a doua zi: Sebea să găsească ascunzișul cel mai nimerit în pădure, aproape de vadul unde să-i aștepte Enciu și Penciu. Vijelie să dea iarăși târcoale în preajma conacului – depărtat de Silistra la trei-patru mii de pași; ceilalți la fel, să se răspândească în toate părțile să aducă știri pentru ușurarea năvălirii asupra lui Amet-pașa.

Toată noaptea, Vijelie și-a zbătut gândurile cum să ajungă la conac. Bucuria d-aseară i se pălește când se îndoiește dacă acolo se mai află sau nu fetele sale. Adoarme târziu. A doua zi, adăsta pe drumul ce ducea la palatul lui Amet-pașa. Băgă de seamă cum o slujnică bătrână, încărcată de prea mult zarzavat, se străduia să-l ridice și nu putea. Vru s-o ajute și intră în vorbă cu ea: încotro îl duce și de ce atât de mult. Ea odihni.

— La conacul lui Amet-pașa, voinicule! Bag seama – ești român. Ai inimă bună și-ți mulțumesc, să trăiești maică! Avem acolo multe guri de arănit – și tot fețe alese; d-aia mă trimit să le aleg numai trufandale că știu toate grădinile Silistrei și ale satelor megieșe. Pașa Amet mă ține slobodă – că eu robită de copilă am fost; mi s-au stins din minte chipurile părinților și ale satului, d-aia abia mai pic vorbă d-acasă. M-a slobozit pașa. Știe că n-am unde să mă duc și niciun rost n-am cum îl începe la anii mei. M-am rugat lui să nu mă alunge, că-l slujesc cu credință acum, după ce mi-am uscat tinerețile în iadul haremului. Să știi, maică, mărimile turcului au slobozenie de la legea lor să ție neveste multe după cum e punga de groasă; iar traiul femeilor este zăvonit ca și fața, n-au ochi întinși să vadă alt bărbat și între ele este pizmă nerăsuflată, viață ofilită.

— Ți-aș duce eu sarcina, măicuță, că-mi place cum vorbești; dar rămân mirat de năravul ce-l au turcii. Una nu-mi place la ei! La noi când poftești nevastă o ceri cu ploscă și cătători. Vrea – te ia; nu – cauți alta. Ei – aud că le cumpără de la turci pezevenghi care trec Dunărea, se reped peste sate, robesc fete – cum te-au apucat pe dumneata – și cu ele – la vânzare bogătașilor! Uite, chiar la noi în sat, să fie mai bine de un an d-atunci; turci haidamaci au robit două fete cu mama lor și duse au fost, nimic nu s-a mai aflat de ele! Păcat de tinerețea și frumusețea lor că erau abia codane – nici în horă nu se prinseseră. Și-aveau nume alese: Trandafira și Călina.

Bătrâna rămase înlemnită și privi cu băgare de seamă omul din fața ei. Se încruntă, îl pătrunse până în adâncul ființei sale.

— Zici că le chema Trandafira și Călina? Să nu tăgădui – tu ești tatăl lor! Te asemeni leit cu ele! Doar fața și sprâncenele le au oacheșe – poate

apucate de la mă-sa!…

— Trandafira, Călina?! aici, lângă mine, și eu mai fac umbră pământului?… și omul se înmuie, gata să cadă. Doamne!…

— Vai de păcatele mele, creștine, am intrat în belea! Ca o păcătoasă ce sunt am vorbit ce nu trebuie, am călcat jurământul și ce-am să pățesc! Bucură-te, omule, ele au trai bun, sunt plăcute de pașa Amet, și ce le poftește sufletul îmbracă și mănâncă! doar să vrea; dar pun tagă – și îndură atunci!…

— Spune pe bătrânețea ta, măicuță, pot eu care le-am dat viață, le-am crescut copilăria, pot să le văd, să mă bucur lângă ele?

— Nu, fătul meu! Asta nu se poate! Dacă pașa ar ști că ești atât de aproape, nu ți-ar rămâne fir de păr și piele pe trup până n-ar sfârâi în foc; iar pe mine, nevolnica, m-ar spânzura în poarta conacului!… Vorbii ce nu se cade! N-aș vrea ca ochii care ne văd să vorbească în urechile stăpânului c-am ținut taifas lung cu un creștin. Rămâi sănătos! Fii mulțumit c-ai fete la trai bun, poftite la masa și odaia pașei Amet! Cârnesc ele la început până se dâlvăresc…

— Mai bine nu ne întâlneam! Pe-o parte m-ai bucurat – îmi trăiesc fetele; d-altă parte m-ai ars la inimă – sunt lângă ele și n-am pas să le văd. Uite, te plătesc! și scoase de la brâu un pumn de icușari de aur. Fă-mi cale s-ajung la ele, să le scot din așa trai!

— Nu mai vorbi așa, omule, că-mi stă inima-n loc. Nici pasărea din cer nu poate să pătrundă în palat – așa pază s-a poruncit de când cu Izmail-pașa… nu-ți mai deșir… Nu te încerca, îți pierzi viața! Atât îți spun! Și cum tace pământul care m-a ascultat – așa să tacă și gura asta păcătoasă; n-am să slomnesc nimic nimănui; iar ție să-ți dea Dumnezeu sănătate și viață lungă să-ți vezi fetele, dar atunci au să fie bătrâne, nebăgate-n seamă, ajunse slujnice ca mine – și mai bine ai muri decât s-apuci așa vreme!

Vijelie o ajută să-și ridice sarcina și nu se lăsă până nu întrebă cam câți paznici are, și dacă doarme pașa numai la conac?

— Are peste douăzeci delii, muți adevărați, nicio vorbă nu le scoți din gură; iar pașa – bătrân cum este – iertat de slujbă la război, stă mereu în palat.

Vijelie rămase pironit locului, petrecând cu ochii pe bătrâna ce apucase drumul care se oprea-n zidurile înalte ale palatului. Credea că visează. Atât de aproape de fete și totuși nu le poate vedea, nici scăpa.

Se întoarse agale la cafenea, poruncind ceva de gustare, părând tare mâhnit după câtă trudă a risipit să bată drum la Silistra, unde nu găsește oi și berbeci după gustul său – vite scumpe și slabe. Mai bine le-ar cumpăra din Bărăgan de la ciobanii din țara Ardealului!…

Adăstă până veniră ceilalți, aproape bolnav de mila ce-l dobora, de neputința de-a-și vedea fetele. Pe înnoptate se adunară la moș Ibrahim – toți cu ceva împlinit. Sebea, Stoica Cercel și Bungaru pomeneau c-au dus pe Miclete în pădurea apropiată, lângă vadul ales pentru caicele lui Enciu și Penciu, în care să treacă Dunărea – după năvala conacului lui Amet-pașa. Chiru și Calianu încercaseră să se apropie de palat, dar paznicul de la poartă de departe i-a oprit – și erau gata să fie închiși – dacă vorba lui Calianu nu potrivea pricina pentru care se îndreptau la conac: aveau berbeci întorși, plini de seu, pe care i-ar arvuni cuhniilor… Oglindiseră și ei ziduri înalte, iar în mijlocul lor, palat cu foișor și o clădire mai mică. Vijelie le spuse tot ce auzise de la slujnică – și toți se bucurară de așa veste.

— Mâine, până-n ziuă plecăm de-aici și-om trece dincolo. Trebuie băgare de seamă; cum să ne trecem armele, cui lăsăm caii noștri, iar barcagiii să fie oricând gata să ne aștepte. Nu știm ziua sorocită pentru a da ochii cu pașa Amet. S-avem câte ne trebuie de-ale gurii – poate zăbovim prea mult și burta cere; să nu uităm ipingelele – pădurea trage răcoare.

Dimineața au făcut plata dormitului, peste care au pus bacșiș pentru slujnice, și s-au îndreptat spre vadul unde era schelă. Au trecut apa și-au ajuns la zăvoiul din Latșulea, la sălașul unde-i așteptau Tatu, Ilinca și Dragomir, care se bucurară văzându-i teferi pe toți și cu veselie pe chip. Și inima le săltă mai mult când aflară că Miclete a răzbit să le aducă toți caii, puși la adăpost în pădurea ce-o văd în față, că Trandafira și Călina se află la conacul al cărui turn se năzărește în bătaia soarelui.

Tatu vorbi așa când Vijelie pomeni că Amet-pașa are paznici mulți.

— Vijelie, ei – douăzeci, noi – nouă; ei – să apere ce-i luat în silă și pe bani, noi să scăpăm ce-i al nostru, cuvenit. Dreptatea e cu noi și om izbândi – așa e legea cea adevărată!

— Tatule, vorbele tale mi-au mers la suflet! Pentru dreptate ne-am sculat de la vetrele noastre, pentru ea am pornit să plătim, să ne răzbunăm de focul ce ne-a fript inima; dar, fraților, primejdia este mai mare acum pentru fiecare. Deunăzi l-am pierdut pe Hristu Zaharia, mâine, poimâine pe cine l-o trăgea soarta – stăm în cumpăna ei… cum ne-o fi norocul!…

Să lăsăm gândurile negre! și-i rog pe Ilincuța să ne spună câte știe și-a-ndurat în robia ei de la pașale în harem.

— Fac pe voia ta, viteazule Vijelie, trebuie să răvășesc iar în jărăgaiul suferințelor, spunându-vă ce se petrece acolo. Stăm închise între ziduri înalte, fără ferestre la odăi spre afară, iar vătaf peste noi un eunuc spân, fără bărbăția de la naștere, rar dacă ne primea stăpânul, și atunci eram în pizma celorlalte, fiindcă ne dăruia câte ceva. Nu stăm prea mult la un stăpân – ne da plocon la sărbătorile mari altor mărimi, care-l ogodeau în slujbe. Unele rămâneau mai mult, altele mai puțin; dacă vrea să facă hatârul proptelei sale, îi trimitea ce-avea mai tânăr și mai frumos. Eu am fost dăruită la cinci-șase mărimi; când am ajuns la Izmail-pașa n-am găsit pe Trandafira și Călina; dar am auzit vorbindu-se despre ele cu ciudă. Cine intră în harem, intră în iad – n-are slobozenia vieții, și dulceața ei este amară și rară; mai bine să moară în fașă!…

Nu vă deșert aici câte spurcăciuni mi-au terfelit cinstea, câte zile de pedeapsă, de postire – fără apă – am răbdat, dacă n-am arătat dragostei toată voia; câtă urgie pornea de la surate când alegeam la gherghef să-mi treacă de urât; câtă silă aveam de mine când pașalele ne porunceau să dănțuim dezgolite în fața oaspeților – cărora ne rânduia apoi; câtă greață mă îneca dacă eram împinsă în pat cu moșnegi care abia-și țineau sufletul. Mai bine tac! să nu-mi aduc aminte de ceea ce ar trebui uitat – iar vouă scârbă – și Ilincuța tăcu. Toți rămaseră amuțiți.

În mintea lui Vijelie gândurile i se învălmășiră, dar le căuta rostul să le descurce pe șleaul lor: cum să izbândească mai repede. Nici graba nu e bună, dar zăbava aduce vreme rea cu plointe, lapoviță și zăpezi, când pădurea și câmpul nu-ți mai sunt gazdă bună. Stă-n cumpănă și hotărăște să pornească a doua zi peste apă cu tot ce le trebuie, caii să rămână sub grija bulgarilor. Noaptea, la focul mocnit din băligi și mușchi de sălcii, odihniră cu toții, însă Vijelie, cu drojdie grea pe suflet, avu vise păcătoase: se făcea rob la turci, care-l puseseră să tragă la catargă sub bice, înjurături și suduieli. S-a trezit nădușit și-a ațipit iarăși, încrezător că visele se izbândesc de-a-ndoaselea.

*

Venise zi întâi din luna lui septembrie ce-i zic bătrânii brumărel. Vremea rămânea secetoasă. Parcă se umplea cerul de plaurii norilor! Se târau, se amestecau – dar ploi nu se-ndurau să lase. Se iscau vânturi și ridicau trâmbe

de praf de pe drumuri și câmpuri arse de soare, și cum sosea amurgul se potoleau. Haiducii trecuseră Dunărea cu tot ce le trebuia. Barcagiii tocmiți de Stoian Sebea îl slujiseră nu numai pentru argintul primit, dar și pentru obida ce le aprindea răzbunarea. Se înțeleseseră cu temei să-i aștepte cu bărcile la vadul din asfințitul Silistrei, în dreptul pădurii – în fiecare revărsat de zori – după două zile, când le-or face semn cu focuri aprinse: cinci la rând; iar dacă s-a înțeles semnul s-aprindă și ei – două.

Miclete fu cel mai mulțumit că-i vede pe Vijelie și Calianu – și se uită cu de-a măruntul la Dragomir – fire de om îndrăzneț – așa îl tocmi în mintea sa. Caii se domoliseră și ascultau de dascălul lor când le poruncea să cadă la pământ: doar le atingea cu opinca genunchiul din partea stângă; putea să-i lase slobozi – și fluierându-le, îl urmau grămadă, fără să se răznească…

Urmară două zile, când Vijelie și Calianu desfăcură caii în două frânghii – ca la arie – și bătură căi depărtate de Silistra, cu Miclete alături, chip să găsească de lucru pe la conacele care mai aveau de treierat bucate. Ei însă iscodeau asupra împrejurimilor să nu țeasă cărăule și colgii, cum și în preajma conacului lui Amet-pașa, fără să se apropie prea mult…

Seara, la cină, Vijelie ceru încuviințarea haiducilor: să calce conacul lui Amet-pașa – fie ce-o fi! – chiar dacă ar întâlni moartea – sau să mai amâne?!

— Să mai amânăm, să nu ne pripim! Suntem puțini, și ei mulți. Noi în câmp deschis, fără să cunoaștem ce este după ziduri, ei la adăpost, ne curăță fără să izbândim nimic – îndrăzni Calianu – și după el ceilalți.

— Fie după voia voastră!

Trecură câteva zile. Orice încercare de-a se apropia de conac era zădărâtă de străjile care țeseau împrejurul la patru-cinci sute de pași. Bătrâna nu se mai arăta în târg sau prin satele din jur. Zarzavaturile, berbecii, bucatele erau aduse pe samare sau mânate de turci bătrâni – surzi la orice întrebare.

— Ce-am câștigat, Caliene, cât am așteptat? Ne-am dumerit mai mult asupra palatului? întrebă cu obidă Vijelie. Am pierdut vremea frumoasă, care ne îngăduia zbaterea, fuga, trecerea peste Dunăre, iar la pripă, caii ce ne-ar pierde în Deliorman, cu fetele, poate, scăpate…

— N-am irosit timpul degeaba! Am înțeles că paza turcului e trează zi și noapte. N-am izbândi altceva decât vărsând sânge, călcând peste morți. Știu nerăbdarea ce-ți fierbe-n inimă. Să adăstăm o vreme când întunericul, ploaia și vântul au să fie vrăjmașii lor, iar nouă ajutor. Mai așteptăm, văd că luna nouă are strungă aplecată să dea voie ploilor să curgă șuvoi.

— Vezi, Caliene, pe Izmail-pașa l-am călcat când luna lumina ca ziua, când aveam tot conacul întrupat în ceară și-i știam toate cotiturile după truda lui Sebea; dar în beznă ce-o să facem?!

— Mai mult și mai bine am izbuti, decât dacă la noapte am tăbărî asupra conacului!…

Vijelie băgă de seamă cum ceilalți haiduci atârnau de partea lui Calianu și zise:

— Vreau să fim cu toții părtași și legați de aceeași chibzuință. Avem primejdii pe care să le cântărim cu preț mare – viețile noastre. Eu mă avânt mai mult, am fetele acolo, mă zbat să le scap. Voi mă însoțiți ca niște frați de cruce, cu zădufuri vechi încă nezvântate. Pornim la luptă grea, nu știm de-om câștiga-o, poate ne-om pierde viețile. Am făcut jurământ odată și ne-am legat prin sânge. Doar Dragomir și Ilincuța nu l-au făcut. Să rămână paznici la cai în pădure!…

— Nu, cu voi alături până la moarte! zise Dragomir, și-l urmă și Ilinca. Din ce ne-ați scăpat – vă plătim cu viața!

Haiducii își dumeriră căpetenia să se încreadă în cinstea și curajul lor. Dimineața s-au trezit într-o zi călduroasă, cu cer împâclat de-o ceață care se lămurea în asfințit ca o negură. Liniștea începutului se clăti de vânturi care se mânau din toate părțile, ridicau vârtejuri ce sfredeleau văzduhul, suind până-n slăvi frunze și păiș în hori ce se pierdeau peste zări. Căldura dogorea din cerul topit ca o ceară la foc. După prânzul cel mare, se porni vânt tare, cald, din răsărit, care dete-n furtună, și-n scăpătat se ivi ceva ca o ceață, apoi o frunte lată de nor, retezat, ce se învenina, se bobotea și sălta iute peste toată coasta cerului ca o smoală.

— Ne vine ploaie grea, Vijelie! vorbiră Stoica Cercel și Sebea. Așa pomelnic de apă doar brumărelul e-n stare s-o verse.

— Dacă se izbândește ce gândiți voi, apoi la noapte este potrivită năvala peste conacul lui Amet-pașa; acu' n-o s-aveți ce mai zice!

Pădurea scrâșnea, frământându-se, lepădându-și crengi din crește și spuză de frunziș. Norul suia clina cerului, se învălurea, se rostogolea în rotocoale alburii, vinete, trandafirii, peste care jucau fulgere și tropoteau tunete. Deodată vijelia încetă. Pădurea își astâmpără zbuciumul. Sebea aprinse cinci focuri din vreascuri – care-și prelinseră flăcări înalte, rupte când și când. Priviră peste Dunăre și băgară de seamă răspuns: două jaruri rumeniră bolta.

Din înaltul cerului se desluşea un vuiet, o viitură de ape depărtate, iar liniştea de pe pământ se ghemuia a teamă, aşteptând prăpăd mare. Tot cerul se încețǎ, norii se topiseră într-o singură culoare lăptoasă. Răpăiră picături mari, rare, apoi zăpoarele se deschiseră ca un scoc şi o ploaie năbădăioasă cădea de sus. Pământul sfârâi la început, lăsă miros reavăn, după care mustea sătul de ceea ce jinduia. Nu se mai zărea nici la câțiva paşi. Vârtejuri şi pale de stropi te orbeau. Noaptea se lăsă îndată ca o păcură, iar ploaia se înverşună şi mai mult. Ipingelele se îmbibară, se îngreunară – dar nicio picătură nu le pătrunse.

Vijelie porunci să se lege caii. Să se scoată cu fereală flintele, încărcătura de pulbere, fultuiala din coliba ce-o făcuseră să nu se ude. În curând să fie gata de drum. La cai să rămână Ilinca. Ipingeaua să fie adăpost pentru arme. Stoica Cercel, Chiru şi Miclete avură părerea că ploaia va ține toată noaptea, aşa ştiu ei din trăite pe câmp, între vite.

Porniră în şir. Mergeau şi paşii nu se lămureau din răpăitul ploii. Pământul se desfundase şi opinca se scufunda în apa lişteavă. Țineau ploaia cam din spate. Întunericul era beznă curată. Se țineau de mână, cu urechea trează. Cârmaciul era Vijelie, care mergea în bobotă; însă după cum îl conducea simțul ascuțit de închipuirea sa, era încredințat că nimereşte ce caută. Nu se zărea nimic. Puteai să-ți vâri mâna-n ochi. Cât să fi mers? Ceva nelămurit, nevăzut, îl îndemnă să se oprească. Ciuli urechea. Prinse zgomotul ploii care se întărâtă izbindu-se de ceva – aproape, în față. Făcu un pas, altul, întinse mâna, dădu de un zid.

Încotro s-apuce? Trebuie să dea de poartă. E înalt? Cine-l poate vedea, măsura? Îl apucă de ipingea pe Calianu şi-i şopti: „Ce facem? În față e un zid.”

— Pune-te piuă! Vijelie, mă urc eu!

Se ridică greoi, leoarcă, pipăi cu mâna, n-ajunse la creasta lui.

— E prea înalt, Vijelie, nu-l putem sări! S-apucăm spre dreapta pe lângă el, poate dăm de poartă!

— S-o luăm la dreapta!…

Porniră. Nu s-alegea bălăceala paşilor din fişcuitul ploii, din clocotul clăbucilor, sparți în atâta apăraie refuzată de câmpul săturat. Cât să fi mers cu grijă? Ceasuri? Vijelie simți miros de tutun pe aproape. Se opri. Încruntă urechea, ochii. Nu desluşi nimic, decât negru, şi răpăit de ploaie. Făcu paşi mărunți, cu mâna pe zid. Pipăitul îl vesti c-a atins ceva de lemn. E poartă, aşa înțelege. Zgudui mâna spre Calianu, semn a băgare de seamă. Fumul de

tutun se simțea prea bine cum se pierdea în ploaie. „Trebuie să fie o strajă care tutunează să n-adoarmă, gândi Vijelie, dar stă în adăpost, în vreo odaie anume făcută. Poarta o fi zăvorâtă? S-o încerc!” Pipăi, găsi zăvorul, îl ridică binișor și împinse. Poarta se căscă nițel, abia lăsând alunecare de lemn udat, până se lăsă sprijinită de zid. Înaintă. Își hâțână glugușul din care-i țârâia apă. Năzări un grăunte de jar ce se mișca în sus, în jos. „Straja bea tutun, în vreo chilie a zidului” – socoti Vijelie și pipăi iar până dete de ușă, apoi de clanță, apăsă și-o deschise atât de repede încât paznicul se pomeni cu o namilă rece, umedă, care îl încleștă venită din alt tărâm. Leșină de frică.

— Scapără foc, Stoico! N-avem loc toți aici! Turcul să-și vină în fire să ni-l facem călăuză!

Fitilul apucă anevoie scânteile – și amnarul bătu mult cremenea care spuzea pulbere de foc, la care năzăriră arma paznicului și un lănțuș agățat în cui, mijloc să dea semn de primejdie sau să cheme vreo căpetenie. Fu aprins un muc de lumânare, înfiptă într-un sfeșnic. Turcul se trezi. Privea buimăcit, tremurând. Vijelie îi vorbi să-l potolească:

— Nu-ți luăm viața, ți-o iertăm, numai du-ne la gloata paznicilor, apoi la Amet-pașa!

— Eu nu vând stăpân, nu spun nimic! Mai bine mor cinstit, am jurat pe viața mea! și vru să se repeadă să tragă de lănțuș, dar Calianu îl opri la vreme, îi repezi un pumn în față, strângându-l de gât. Turcul se împotrivi, zbătându-se. Apoi căzu moale, fără suflare.

— Ce facem acum? Norocul ne-a ajutat până aici!

— Să apucăm lănțușul și după el încet-încet, o să ne ducă la odaia paznicilor; altă călăuză mai bună, n-avem, zise Calianu.

Ieșiră într-un întuneric să-l tai cu toporul. Ploaia nu se domolea, mai mult se îndârjea. Simțeau pietriș, opinca nu se mai înfunda; smiorcănea de atâta apă. Calianu ținea fruntea tuturor cu mâna pe lănțuș. Vijelie și ceilalți după el. Merse și simți la opincă piatră lată, se opri, întinse brațul, dete de zid. Abia atingea lănțușul suit la o fereastră, apoi la o ușă, unde se ascundea. Toți stătură locului. Urechile se ațintiră să prindă zgomote, ochii – vreo licurice de lumină. De pe olane apa șuvoia ca urloiul cișmelelor, parcă se lămureau prin fereastră niște sforăituri tari. Se strânseră ghem, la sfat.

— Flintele să nu grăiască – totuși să fie gata dacă s-ar cuveni ajutorul lor. Nădejdea – la cuțit și braț. Nicio cruțare, toți sunt la fel ca cel de la poartă – câini credincioși. Câți or fi? Dar în alte părți? Grabă, să nu ne apuce ziua! După mine și-om vedea ce este de făcut! Tu, Dragomire, Bungare și

Miclete, aici la ușă! Cine ar ieși – trimiși în altă lume! Pipăiți întâi – uscați la țoale – dați cuțitului să taie! Să nu vă-njunghiați între voi! Să fim iuți! Nu e voinicește – suntem nevoiți s-alegem așa cale! sfârși Vijelie.

Trecu în frunte, deschise ușa binișor și-o lăsă în lături. Sforăiturile arătau din care parte vin și se îndreptă într-acolo. Intrară toți într-o odaie din care năvăli miros stătut și o dată cu el aerul rece, umed care aduse mișcare pe rogojinile de jos. Ușa se închise. Haiducii se năpustiră peste așternuturi și odaia fu plină de horcăituri, de gemete, zbateri, înjurături și trântă. S-auzea deslușit glasul lui Vijelie:

— Și p-ăsta l-am dat gata! Și p-ăsta! Vrei să-mi scapi?!

Buimăceala începutului se risipi. Se înțelegeau porunci de la turci s-apuce flintele, pistoalele, dar Stoica Cercel le stăpânea într-un colț, trântite jos și cine năzuia la ele era picnit de cuțit, învârtit orbește. Din ce trecea timpul, învălmășeala se domolea, iar icnetele, ațâțarea la luptă se stingeau cu încetul. Stoica Cercel avu răspas să scapere, să aprindă lumânările din sfeșnic. Privirea li se opri asupra unei grozăvii care le înmuie inima. „I-am biruit! răsuflă adânc Tatu Șerban. Ia să-i număr” – și începu până ajunse la optsprezece.

— Asta nu e biruință, fraților! făcu Vijelie. De-acum încolo începe adevărata voinicie, la luptă dreaptă. Să rupem flintele, fitilele; luați seama să nu se descarce să trezim palatul!

Se auziră țăcănituri, rupturi de fier. Ieșiră afară din odaie și o lumină bolnavă, seacă se lupta să înlăture bezna.

— Numai noi n-avurăm parte de sânge păgân! Voi prea v-ați adăpat cu el! șoptiră cei de pază.

Ploaia răpăia încă; parcă se mai liniștea, nu se mai răsucea și nu mai biciuia atâta. Haiducii ieșiră afară, încotro s-apuce? Smoala le astupa vederea. Singur pipăitul putea să-i descurce, să n-apuce înapoi. Găsiră lănțușul și-l lăsară în urmă.

Vijelie merse înainte, după el ceilalți. Pipăia alt fel de zid, peste care se ridica geamlâc. Trebuie să dea de-o scară, de vreo ușă, să intre pe prispă largă, din care ar ajunge la odăi. Palatul n-avea cât, așa-l văzuseră de departe, doar un foișor se ridica măreț. În ce soroc al nopții ar fi? Nu s-a auzit cocoș, nimic. De nu i-ar prinde ziua! Sau ar fi mai bine – s-ar deslușí mai mult și-ar începe luptă adevărată.

Ținură sfat. Să înainteze. Găsiră scară cu trepte. Pășiră, deschiseră ușa fără zgomot, prispă. Se răspândiră în lungul ei, pipăind ușile, unde se

așezară la pândă. Vijelie odăstă la prima ușă, apoi dădu buzna în odaie. Auzi din așternut un țipăt tare, speriat, care răsună peste tot. Înțelese din ce parte vine glasul, se îndreptă într-acolo și nimeri bărbat dezbrăcat, cu ciolane tari, bătrâne. Îi căută gura pe care i-o astupă cu palma lui lată și-i prinse beregata: „Taci, că te sugrum!" Bătrânul se zvârcolea și se căznea să țipe, să scape din strânsoare. Toată clădirea palatului se trezi, se văzură lumini la ferestre, poruncile se amestecară cu strigăte și pocnete de pistol. Era o hărmălaie din care nu se mai înțelegea nimic. Vijelie lăsă cârpă pe turc, sugrumat – și trecu pe prispă, unde Sebea avea mare înghesuială de la doi turci, cărora le apucase țeava flintelor și se smuceau cui să le rămână. Vijelie îi pocni cu pumnii ca două maie și-i culcă pe podea – apoi Sebea îi înjunghie. Un braț de-al lui Stoian Sebea atârna nesupus la voia lui. Vijelie înțelese primejdia. Îl opri să-l lege cu ștergar. Prispa se lărgea într-o lumină tulbure scăpată de la unele ferestre. Jos, trântit și ghemuit, zăcea Aron Bungaru. Abia putea să arate la pântece, de unde se vărsa sângele lac. Vijelie îl strânse bine în chimirul lat de piele și-i dădu curaj. Trecu în alte odăi și văzu turci întinși, zbătându-se unii, alții în odihnă de veci. Într-o odăiță, Calianu încerca să scoată vorbă de la un turc tânăr, pe care-l ținea sub genunchi – și anume unde se află Amet-pașa. Turcul se încăpățâna în tăcere, dar Calianu nu-l slăbea, îi lucea cuțitul prin fața ochilor și-i făgăduia viața dacă…

— Spune, scapi cu suflet! Ești tânăr! îl îndemna și Vijelie.

— Spun, dar fac păcat mare! Am jurat credință pașei Amet – căruia i-am mâncat pâinea și sarea, i-am rupt țoale și încălțăminte, i-am luat simbrie. El stă sus la foișor, la el pază strașnică – doi haldăi uriași cu flinte, nimeni nu-i răzbește la luptă!…

— Dar nevestele lui unde se află?

— Ele în iatac, colo în fundul prispei, păzite de eunuc – n-are flintă, nici sabie; doar limbă credincioasă la stăpân și ceartă pentru cadâne.

Îl ridicară de subsuori, și-l traseră pe prispă, lăsându-l în paza lui Tatu Șerban. Aron Bungaru gemea tot mai stins. Miclete îi sta la cap și-i șoptea niște rugăciuni pe care le credea cuvenite la așa ceas de cumpănă.

Vijelie înțelese cât de mare este primejdia. Pașa Amet nu poate să fie năvălit pe neașteptate. Are timp să se apere cu socoteala bătrâneții și cu brațe tari de credincioși. Spre foișor se ridica o scară. Trebuie să dea într-o prispă până la iatacul lui, păzită de haldăii puternici, gata să-și dea sângele pentru stăpân. Se prăvălea pe scară o pâclă de lumină pâlpâind de la

lumânări aprinse acolo sus, cât să se lămurească oamenii ce-ar vrea. Vijelie socoti cât de primejdioasă ar fi suirea scării, se gândi cum să înșele paznicii și pe pașă. Ceru sfat și de la Calianu. Găsiră nimerit să dezbrace ipingelele, să le anine în flinte. Pe brânci să le suie pe scări, ridicate ca pe niște momâi. Încercară. Abia apărură și două pocnete de flintă dârdâiră ferestrele, apoi altele de pistol. Căzură la pământ momâile, altele se ridicară. Pocnetele detunară iarăși. Vaiete prefăcute păreau rostogolite pe scară. Lumina slabă se îmbâcsi de fum gros. Se deslușeau încărcături de flinte. Haiducii țâșniră cu toții în pridvor, care scârțâi sub tropotul lor. Turcii îi opriră cu săbiile care zăngăniră a rupt: izbite de flinte puse-n curmezișul capului și începu luptă corp la corp. Vijelie prinse în brațe pe unul care se apropia cu voinicie de el, îl strânse de-i pârâiră oasele și nu-i băgă în seamă mâinile ce-l trăgeau de păr, să-l lase din cleștele brațelor; se aplecă peste mijlocul lui să-l frângă. Turcul încercă să-i pună cârlig la picior după știința pehlivanilor, dar nu izbuti și se prăvăli jos. Vru să scoată ceva de la brâu, n-avea vreme. Niște pumni ca baroase grele îl năuciră și se lăsă moale când mâinile îi apucară grumazul. Celălalt turc era gata să-l dovedească pe Calianu, deși Chiru îi da ajutor. Se răsucea cu ei târâș să-i azvârle în lături. Vijelie îl apucă de gât, îl îndoi să-l doboare, și Calianu putu să-l întrebe:

— Spune, câine spurcat, pașa Amet unde este? Spune, până nu te înfățișezi la Alahul tău!

— Pe pașa Amet l-am scăpat, ghiauri blestemați! Nu vi l-am lăsat să-l batjocoriți voi, să-l chinuiți.

Tocmai atunci ieși din iatacul unde dormea Amet-pașa și vorbi cu glas înciudat, Stoica Cercel:

— Vijelie, Amet-pașa ne-a scăpat! S-a lăsat pe fereastră cu pânze și peșchire legate. O să vestească ajutoare! De noi n-are să fie bine – dacă zăbovim. Are să vină cu ostășime multă!

— Vie cu ce-o pofti, Cercel! și-l înjunghie pe turc. După mine jos, la odaia femeilor!

Coborâră. Turcul vegheat de Tatu Șerban îi conduse la iatacul nevestelor, care tremurau de spaimă, auzind atâtea pocnete de armă, țipete, zbierete și zgomote de luptă. În sfeșnicul din mijlocul odăii largi ardeau lumânări de ceară. Eunucul spân și gras dârdâia ca o piftie. Pe crivatele care înconjurau odaia, neveste tinere, frumoase, despodobite își ascundeau fața sub chilimuri scumpe. Vijelie vorbi turcește și românește: „Nu vă temeți! Niciun fir de păr nu vi se clintește! Am venit să vă scăpăm de la robie!” – și

sfredeli cu ochii toată încăperea. Privirea i se lipi de două tinere care-și săltaseră capul din așternut, prinse de mijloc a frică și desluși în ele parcă pe Păuna de altădată.

— Trandafiro, Călino, fetele tatii! V-am găsit! și vorba i se potmoli în piept. Inima îi zvâcnea să-i sară din cuibul ei. Din ochi se prelingeau lacrimile calde, sărate, prinse-n mustăți. Trupul i se-nmuie și abia păși, icnind, la patul lor. Sufletele mele! Dragostea și dorul meu! și le-mbrățișă, privindu-le nesățios. Acestora nu le venea să creadă și rămaseră o vreme sfioase, în fața acestui uriaș udat de ploaie, cu sânge închegat pe mâini, cu barbă nerasă – dar îi prinseră blândețea ochilor de odinioară; atunci se agățară de umerii lui, cu plâns de bucurie: „Tăicuțu nostru, tăicuțul nostru!"

Femeile celelalte ridicară capetele și se mirau d-așa întâlnire. Eunucul sta pierit, năucit de ce vedea.

— Tăicuțule, mama, pe mamă ai scăpat-o?

— N-ai dat de ea? Ne-am despărțit de ea la Rusciuk – și suspinară.

Calianu băgă de seamă încurcătura tatălui și-i zise:

— Vijelie, n-avem timp de zăbovit! Ne-apucă ziua! Pașa o să ne aducă… Hai, hotărăște-te! Îți iei fetele?! D-asta am venit! Repede!

— Hai, fetele tatii!

Vijelie făcu semn către toți și ieșiră afară-n prispă. Luară eunucul.

— Legați-l! Aduceți și pe turcul tânăr! Puneți-le cârpe-n gură! Lor le lăsăm viața! Bungaru mai trăiește?

Veni Miclete cu chimirul, cu ochii și glasul de jale:

— Dumnezeu să-l odihnească! Pe brațele mele și-a dat sfârșitul. Mi-a șoptit așa: „Miclete, să-mi iei chimirul și de-oi putea îl duci la Rășinari, la ai mei și zici: Uite ce-a rămas din Aron Bungaru!"

Toți se descoperiră, își făcură cruce și sărutară mâna răposatului – care nu se răcise încă – slomnind: „Dumnezeu să-l ierte – și pe noi că-l părăsim așa!" Vijelie se întoarse la fetele sale care umblau buimăcite să-și găsească ce le trebuie pentru ploaie; celelalte nu le ajutau, stau ghemuite între perne.

— Sunteți și voi volnice să plecați de aici! D-aia am venit, să vă scăpăm! Amet-pașa n-o să mai poftească petrecere cu femei…

Niciuna nu se învoi. N-aveau unde să se ducă, parcă li se ghicea bucuria că scapă de Trandafira și Călina. Multe începură să mocnească a plâns. Ușa se închise peste încăperea ce forfotea de griji noi. „Hai, fetele tatii!" și-n geamlâcul pospăit de lumină, întâlniră haiducii gata de drum. Ieșiră-n ploaie

– care se mai potolise, dar era învârcolită de vânt tare, pornit să bată cu multă furie. Întunericul se subțiase nițel și găsiră poarta pe care intraseră.

— Acum e-acum! Cum să brodim calea până la pădure, la cai și Ilinca? După ce să ne îndreptăm, să nimerim la țanc? Tu, Chirule și Stoica Cercel, sprijiniți pe Sebea, a pierdut sânge din braț! Eu – pe fete! Și cu pas întins până nu se luminează!

— Ploaia d-aseară a pornit din scăpătat. Noi am plecat cu ea cam din spate, cum curgea șiroaie. Acu, dacă s-a pornit vânt, a luat-o-n răspăr, sparge claia norilor, îi resfiră să zbicească pământul. Trebuie să mergem cu el în spate – și-ajungem la pădure! Așa știu eu – ca unul ce-am văcuit toată viața-n câmp și păduri! zise Tatu Șerban.

Socotiră bun de crezut îndemnul și porniră. Întindeau pași largi și iuți prin câmpul desfundat de ploaie. Vântul îi îmbrâncea și le răpăia în gluguș șuvoaie de picuri. Ipingelele atârnau grele. Vijelie târa cu drag povara scumpă, care se mai împiedica la mers, nedâlvărită la drum.

— Mai avem nițel de mers, sufletele mele! Țineți-vă bine cu o mână de brâu, cu alta de pulpana imurlucului. Să nu vă ude ploaia. Acu' o să ajungem, să vă odihniți!

Ochii le deslușiră la întunericul ce se destrăma în zori, ceva ca o negură ce se rotunjea și înțeleseră că este pădurea. Sileau și, din ce în ce, se apropiau. Calea grea îi ostenise. Vorba le ieșea gâfâită. O foame și-o lihneală le sfârșeau puterile.

— Nu mai putem, tăicuțule, ni s-au tăiat picioarele, ne-am istovit!

— Răbdați, mai răbdați puțin, acu' ajungem!

Vântul se întărâtă, ploaia se stingea și o lumină vânătă întâmpina ziua posomorâtă ce se ivea. Norii alergau nebunește, ca o herghelie speriată pe cerul ce-și dorea liniștea. Frigul se simțea prin vântul care pătrundea în toate părțile. Pădurea îi primi cu milă, cu adăpost de vânt. Iarba le înlesni mersul. Fluierară și Miclete chiui ascuțit. Le răspunse nechez drăgăstos de la cai, după care-și îndreptară pașii. Se apropiară. Îi întâmpină Ilincuța.

— Ce noapte lungă! Credeam că n-o să mai veniți! Mă vedeam singură, părăsită printre străini și, Doamne ferește! iarăși în robie. Nu-l văd pe Bungaru! Sebea cu mâna spânzurată de gât! Aoleu! Ce ții, Vijelie, sub ipingea?! Voi sunteți Trandafira și Călina, pe care nu v-am găsit la Izmail-pașa?!

— Lui Aron Bungaru i-a ajuns funia la steajăr, lui Stoian Sebea i-au sângerat și dăulat mâna păgânii – iar ție, ți-am adus două surioare, Ilincuțo!

Cum ți-a priit ploaia?

— Am stat în colibă, tot ipingeaua m-a apărat! Altminteri, apa țuruia prin stuful colibei – nu putea să țină piept la așa ploaie!

— Vrem codru de pâine, ai? Cădem de-a-npicioarelea de foame – zise Calianu. Mai repede, Ilincuțo! Ea scotoci în desagii uzi și frânse pâine la fiecare.

— Sebea, ia fetele și du-le la vadul știut. Treci Dunărea cu ele și pune-le în fereală la bulgarii tăi! Miclete, te duci și tu, te întorci cu toți caii, după ce le-ai pus în barcă. Dai o raită spre Silistra, vezi ceva, vii și ne spui! Știi tu! Sebea, caută să-ți vindeci rana! Noi adăstăm pe Amet-pașa, tu să nu ne stingherești! Nu te supăra că nu-ți arăți și aici vitejia și iscusința! Gata, la cai! Sebea, o barcă rămâne, ne așteaptă acolo!

— Tăicuțule, noi nu știm seama călăritului!

— Pe tine, Trandafiro, te iau eu! Nu-l mai ții minte pe Miclete? Să n-ai teamă, te sprijin ca pe un copil! Pe câți i-am învățat eu călare!

— Vii pe calul meu, Călino – zise Ilincuța. Călăresc pe neținute, ca un voinic! Caii sunt blânzi.

— Pe Sebea ajută-l să încalece, Chirule! Și voi, pe cai! porunci Vijelie.

Caii strănutau și-și cutremurau trupul să-și scuture apa ce se strânsese-n coama și părul lor. Haiducii îi netezіră cu palma până se scurse ploaia și urcară sus pe Trandafira și Călina, sfioase la început, dar caii le dădură curaj, cum îi mângâiau pe grebeni.

Porniră cu grijă prin desișul pădurii, până să dea de drumeag deschis. Vijelie era năpădit de gânduri. Dunărea și-a ridicat valuri și primejdie poate să fie fetelor. Aici au rămas – câți? Calianu, Chiru, Stoica Cercel, Tatu, Dragomir, el și Miclete. Ar fi putut să plece cu toții peste Dunăre, dar s-ar cuveni asta până n-ar da ochii cu Amet-pașa?!… Flintele sunt bune de tras. Pulberea se păstrează uscată în bășicile de porc – învelite-n pânză de cânepă. L-așteaptă pe Miclete.

Norii se răresc tot mai mult. Vântul mătură iute și limpezește cerul atât de mânjit cu smoala d-aseară. Soarele sclipește vesel în seninul curat, mâhnit când i se pune stavilă vreo namilă de nor. Vremea s-a răcit. Căldura și adăpostul ipingelei trage a piroteală, a somn. Haiducii tac, fură odihnă de-a-npicioarelea – unii s-au rezemat de copaci. Un tropot îi face cu băgare de seamă. E Miclete, după el cu ceilalți cai slobozi. Vijelie îl întâmpină:

— Miclete, toate bune?

— Toate, și nu prea toate!…

— Li s-a întâmplat ceva fetelor? Vreo năpastă?

— Le-am dus fără niciun necaz! Am găsit barcagiii la vadul știut. Adăstau sub toanele ploii și-ale vântului. S-au îngrijorat de rana lui Stoian Sebea – dar l-au încurajat. Pe fete le-au urcat în barcă și le-au pus sub cergă. Unul, Enciu, a pornit în piezișul valurilor să ocolească orice pricină de răsturnare. Penciu a rămas să ne aștepte toată ziua, prefăcându-se că-și drege barca. Nicio grijă de la fete și Sebea. Au s-ajungă dincolo fără spaimă.

Încalec, iau caii slobozi după mine, și-o iau în jos pe Dunăre unde se desface câmp pe marginea Silistrei. Ce-mi văd ochii? Un pâlc de amestecătură de turci – nici ostași, gloată sadea, cu pașa Amet, el trebuie să fi fost, pe cal arăbesc, împodobit cu straie scumpe, fâlfâite de vânt – alerga de la unii la alții, rânduind luptă, așa zic eu.

— Sunt mulți, Miclete?

— Vijelie, poate să fie la douăzeci-treizeci, dar s-ar putea să se îngroașe cu altă adunătură, sau ieniceri adevărați! Eu am cârmit caii încoace – să creadă că-i duc la păscut în pădure, cum îi aveam încârduiți! Acu' ce facem?

— Ce să facem? Ne-om lupta cu pașa – luptă adevărată! Doamne, bine că mi-a ieșit în cale! N-aș mai fi avut tihnă toată viața dacă nu ți-aș fi plătit Amet-pașă! Ne-ai scăpat azi-noapte, astăzi – nu! Cercetați-vă flintele, pistoalele, să n-aibă jilăveli la pulbere după atâta apăraie. Să ne rânduim treaba să nu rămânem de râs tocmai la isprăvenie, când vrem să ne bucurăm de ce-am izbândit după atâta zbucium și chin.

— Ce rânduială ai întocmit, Vijelie? întrebă Calianu. Zi-o mai degrabă! Orice zăbavă ne îngreunează lupta. Noi ăștia șapte – în țară străină – ei mulți – în țara lor – de unde le izvorăsc ajutoare într-una. Amet-pașa este ascultat în Silistra!

— Nu vă pierdeți firea, fraților! Cumpăniți și voi, dar să mi-o spuneți verde-n față, dacă greșesc! Uite cum văd biruința noastră:

— Ne punem nădejdea în dârjale, la care sabia nu poate să țină piept – e scurtă, se știrbește, se frânge și se-ndoiește. Ce să-i facem glonțului? Ipingelele noastre mustesc d-atâta ploaie, s-au întărit scoarță, nu le răzbate plumbul la depărtare mare. Avem cai iuți, odihniți, ne apropiem de ei până la bătaia flintei – turcii le descărcă, nu pot să le mai încarce; ne urmăresc; băgăm de seamă că n-au cu ce să tragă, ne-ntoarcem asupra lor, și ciomegele țin cu noi, cu ele ne-am pomenit doar!

— Dar avem vreun ciomag? întrebă Stoica Cercel. Niciun crâmpei măcar.

— Câte vreți! Suntem doar în pădure! Scoateți-vă cuțitele! și începu să frângă crăci drepte și groase, să aleagă numai și numai corn, copac tare ca fierul. Rupse un maldăr cu puterea lui năprasnică, întărâtată. Haiducii își aleseră ce le venea la socoteală, măciuci grele ca plumbul, netezindu-le numai la un capăt, la altul rămânând cu cioturi în lături ca niște gheare de apucat. Înțeleseră cât de bine o să le prindă asemenea dârjale, a căror lovitură ar năuci om și cal.

— Bune măciucile astea, dar cum să le folosim, când mai avem flinte, care au să ne împiedice la purtat; apoi ipingelele, căpestrele? ceru lămurire Chiru, care încerca una cât mai grea și mai lungă.

— Flintele le agățăm pe spate, pistoalele la brâu și cuțitele, iar dacă ipingeaua ne împiedică – o lepădăm să fim zvârlavi; cu așa iuțeli om birui! Nu ne-o topi frigul, avem mintenele noastre. Caii ne ascultă și fără căpăstru, conduși din călcâie. Ne-om răzni câte doi-trei să le spargem gloata, să ne ajutăm în vreo pacoste. Tu, Miclete, să ne arăți și ce știi, dar și ce poți!

Prinseră caii. Le mângâiară pulpa. N-aveau șei. S-azvârliră cam cu greu – aveau piedică de la ipingele și flinte. Dârjalele erau rezemate de fruntarul colibei, pe care trebuiau s-o părăsească. Le luară și le puseră-n piezișul grebenilor, păstrându-le cu o mână. Ieșirea din pădure o făcură cu băgare de seamă – să treacă-n văzul turcilor pe care să-i momească la harță în câmpul ce se lărgea până-n marginea Silistrei.

Își plimbau caii răsfirați să fie numărați fără greș. Soarele urcase spre prânzișor. Plaurii de sus pluteau iute împinși de vântul care zbicea câmpul de băltoace, lăsând umbre fugare peste pământul învelit de ploaie și lumină. Era o zi – taler cu două fețe: mohorâtă când și când, plină de strălucire câteodată. Caii se luptau cu greu în noroiul desfundat. Vântul își domolise mult furia de dimineață și le bătea din stânga. Pâlcul turcilor înainta spre ei în pas întins, însă nici haiducii nu stau locului, le ieșeau în piept. Se apropiau, se apropiau. Vijelie ținea privirea asupra celui ce i se părea Amet-pașa. El trebuia să fie: cu turban larg din mătase vișinie, cu barbă albă, cu dulamă scumpă, pe cal arăbesc împodobit cu cioltar din țesături alese, cu sabie plină de pietre ce străluceau pe mâner. Calul era tot o spumă, părea ostenit, iar stăpânul înfuriat, țesea când într-o parte, când în alta să dea porunci și să rânduiască lupta. Unii turci aveau flinte, alții doar săbii și pistoale. Când se apropiară la o bătaie de praștie, haiducii se opriră din mers, răsuciră caii în loc, dând dosul a fugă. Turcii sloboziră flintele și pistoalele și tunetul lor umplu câmpul de fum ca o negură. Nu încercară altă

încărcătură. Pașa îi îndemnă să dea năvală cu sabia. Haiducii abia simțiră o răpăială de plumbi în ipingele. Nimeni nu fu atins. Se resfirară în trei părți ca un arc să spargă pâlcul numeros al turcilor, să-l bage la mijloc. Dar pașa Amet porunci răznirea bulucului, să-i urmărească. Câmpul fu zguduit de gâfâitul cailor, de zbieretul de harță, de plescăitul mocirlei încă nezvântate, călcate în fuga mare. Miclete rămăsese stingher. Odată se aplecă – puică pe cal, se îndreptă printre gloatele ce urmăreau haiducii, și un guițat năprasnic de porci înjunghiați la Ignat se rostogoli proaspăt peste tot să spargă urechile. Turcii îl auziră și rămaseră înfricoșați. Au ei o credință despre acești râmători că sunt spurcați, pieze rele care aduc nenorociri. De unde și de ce tocmai în toiul luptei?! Curajul multora se înmuie. Pacostea și-a arătat semne, trebuie să fugă și se rup din gloată, năzuind la Silistra. Guițatul nu ostiază, mai tare se deslușește. Pașa Amet bagă de seamă primejdia, suduie și amenință, făgăduiește și blesteamă, își plimbă calul numai spume de la pâlc la pâlc – și încurajează pe credincioși să lupte, să biruie ghiaurii.

Vijelie înțelese viclenia lui Miclete, ca și ceilalți, năpustindu-se asupra turcilor năuciți de guițatul ce n-avea istov, dar mai ales de azvârlirea ipingelelor și de învârtirea acelor dârjale înspăimântătoare care se semețeau să trăsnească asupra lor. Lupta era în toi. Câmpul se umplu de strigăte, înjurături, amenințări și de pocnete – ca la cușca de bătut porumb. Măciucile făceau prăpăd în cetele de turci care se strângeau în jurul pașei, încolțiți mereu, rărindu-se. Pașa Amet le da curaj, uitându-se cum se prăvălesc de pe cai, cum caută scăparea în fugă. I-au rămas doar câțiva credincioși ce-l înconjoară, dar și aceștia se împuținează. Săbiile rămân neputincioase. Caii abia mai răsuflă. Degeaba înfig pintenii. Caii se smucesc, sar în frâu, ferindu-se de ghioagele ce se rostogolesc mereu asupra lor, lovindu-i greu.

Amet-pașa nu se lasă înfricoșat nici de guițat, nici de bâzdoacele ce șuierau în preajmă. Își flutura sabia – îndemnând răgușit ce mai rămăsese lângă el și înainta cu grijă să găsească prilej să atace. Vijelie înțelese ce vrea turcul. Păli strașnic pe credinciosul ce-i lua apărarea, doborându-l. Ceilalți haiduci făcură de petrecanie tuturor. Rămase singur pașa. Vijelie îi ațînu calea. Își propti calul cu ajutor de la călcâie. Se înălță ca un munte.

— Ți-ai găsit, pașă, răsplata! Capul ți-l zobesc! Sunt tatăl Trandafirei și-al Călinei! Să mai poftești alt-dată să spurci fete și neveste!

— Ba tu ai să-mi plătești îndrăzneala d-azi-noapte, ghiaur sortit robiei și iadului – și-și pintena calul să năvălească peste Vijelie, învârtindu-și sabia

cu năduf, dar nu izbea ce gândea – lovea lemnul tare ce-i sta pavăză. Haiducul zăbovea să-l lovească. Adăsta. Turcul se înverșuna, ostenea. Sabia, știrbită la început, se frânse. Rămase doar un ciot cu mâner.

— Pregătește-te, pașă, te judec pentru câte ai păcătuit, cât ai chinuit pe alții!

Pașa se văzu încolțit. Singur în fața lor. Zvâcni din frâu și-și îndreptă calul spre Silistra, poate scapă.

— Fugi, fricosule?! Ții la viața ta păcătoasă, nu ne mai plătești îndrăzneala?! N-ai să-mi scapi! Și dădu călcâie calului care se ținea pe urmele pașei. Fuga se întețea. Fâlfâia dulama lui Amet și pintenii și cotorul sabiei sângerau vita care-și da toate puterile; dar Vijelie se apropia, se apropia, până putu să-și întindă dârjala s-apuce-n ghearele ei gulerul scump al dulamei. Trase cu nădejde. Pașa se lăsă pe spate. Calul încetini fuga, nici pintenii, nici sabia nu-l mai zoreau. Vijelie îi prinse barba, lăsă bâzdoaca jos, vru să-l tragă pe cal. Se răzgândi. Coborî cu el grămadă în mocirla câmpului, în care-l tăvăli să nu i se mai păstreze nimic din strălucirea straielor.

— Vorbește, pașă! Unde ți-este pofta de-a ne plăti îndrăzneala? Ți-a pierit curajul acum?!

— Tâlhari, câini, ghiauri blestemați! Iadul să vă fie casă veșnică!

Vijelie îl ridică-n mâini, îl privi drept în ochii bleojdiți, încetați și scrâșni:

— Chiar dacă oi muri, știu că mi-am răzbunat toate durerile cășunate de voi, turci căpcăuni cu slujbe mari ce poftiți desfătări, îndemnând la robie și jaf de fete și femei!… Asta ți-e plata! Și strânse tare, tare-n puterea mâinilor sale grumazul turcului, până ce ochii-i ieșiră parcă din cuibul lor, iar răsuflarea i se stinse. Îl aruncă jos, îl drigui în noroi… și cu asta, termină.

— Acum, fraților, spre Dunăre, unde ne așteaptă Penciu cu barca! Mi-am răcorit zăduful ce m-a chinuit atâta!

Porniră. Trecură printre atâția turci doborâți și parcă o mulțumire le umplea inima. Soarele stăpânea cerul, prea rar zovonit de norii grăbiți, împinși de vântul care se potolea din ce în ce. Dârjalele erau aruncate – făcuseră treabă cu temei. Se vedea Dunărea năpădită de copaci, crăci și garduri împinse de apa tulbure, semne de viiturile ploii atât de mari. Dincolo, zăvoaiele se țineau trâmbă. Mergeau în voia cailor. Miclete se auzi cu glas tare:

— Fraților, luați seama bine! Dinspre Silistra, uite ce vine, iar în dreapta, pe malul Dunării, vedeți călăreții ce pândesc vadul trecerii? Norocul nostru

că Penciu ne așteaptă mai în sus! Și una să știți! Eu rămân aici! Nu mă-ndur să-mi părăsesc caii! Dac-oi putea, vin cu ei peste apă! V-aștept până descălecați! Mă descurc eu!

Vijelie și Calianu opriră. După ei – toți. Înțeleseră primejdia. Erau colgii adevărați. Cunoșteau lupta și nu frica sau fuga. Vijelie vorbi:

― Am să rămân cel din urmă! Voi să vă scăpați viața! Nu se cade să cădeți lângă mine! M-ați ajutat prea mult!

Colgiii din marginea Dunării îi văzură, și sileau să le iasă înainte; cei de la Silistra înaintau în fuga mare a cailor.

Haiducii ținură sfat în trapul cailor. Aveau răgaz să ajungă la vadul lui Penciu, înainte de-a sosi turcii. Vijelie hotărî cum să înfăptuiască retragerea. Să-i lase toți flintele și pistoalele încărcate – și bine i-ar fi prins dacă-și păstra dârjala! Vor avea astfel vreme să se urce în barcă, să iasă din bătaia plumbilor, cât le va ține el piept. De jurământ să fie dezlegați, să știe asta.

― Vijelie, eu nu mă despart de tine! Amândoi am adus oamenii ăștia în ceată, le-am aprins focul aproape stins al răzbunării, să-i slobozim de jurământ, să-și vadă fiecare de rostul lui. Cum ne-o fi norocul!

― Caliene, ne-am petrecut ceva din viață! Tu ai rămas tot cel din fața cămărușului, crunt pe răzbunare! Fie cum crezi. Voi, dacă vă ajută triștea cea bună să ajungeți dincolo, aveți grijă de fete, nu le părăsiți, duceți-le în părțile noastre să n-ajungă iar la robie de unde le-am slobozit! și ochii i se înlăcrimară.

Chiru și ceilalți vrură să nu-i lase singuri, dar porunca lui Vijelie era poruncă; acum nu mai primea opreliște. Era întărâtat, dar și înduioșat de-o împăcare pentru câte a săvârșit.

Coborau malul râpos. Caii alunecau să se spetească. Penciu se vedea nerăbdător. Simțise colgiii care grăbeau să întâmpine haiducii și făcea semne cu mâna: mai repede, mai repede! Nu mai era chip să călărească – mai mult zăboveau! Descălecară și-o luară pe jos. Când se apropiară de barcă la o bătaie de pușcă, Vijelie le ceru flintele, pistoalele. Se opri. Cu el – și Calianu. S-auzea fluieratul lui Miclete și caii se opinteau să suie priporul malului – pierind din vederea lor.

Stoica Cercel, Tatu Șerban, Dragomir și Chiru ajunseră la barcă, însă Penciu striga și făcea semne celor doi rămași să nu mai întârzie, să se grăbească. Înțelese de ce-au rămas; își așezau flintele și pistoalele alături. Barca se desprinse din funia ce-o priponea și se îndrumă în larg. Valurile se micșoraseră și Penciu lopăta din răsputeri să se depărteze cât mai mult de

mal, ferind buștenii aduși de ape. Auziră detunături și văzură luptă încinsă pe viață și moarte. Colgiii trăgeau cu flinte, descălecați – și mulți din ei cădeau, totuși alții se apropiau mereu. De la o vreme Vijelie și Calianu încetară să mai tragă. Îi văzură cum se sprijineau unul de altul. Să fi fost atinși de plumbi?! Poate. Se îndreptau la Dunăre cu încetineală.

— Au isprăvit ce-aveau în flinte și pistoale. Nu vor să se lase prinși. Îi vedeți? S-au aruncat în apă, îmbrățișați și la moarte.

Colgiii traseră focuri după ei, dar valurile îi înghițiră. Unii încercară să ochească barca, dar depărtarea era prea mare. Haiducii trecură Dunărea fără nicio primejdie. Dădură fuga la Enciu să grăbească plecarea, nu se poate să nu fie urmăriți, dacă nu de colgii, de potera ispravnicului de Ialomița. Găsiră pe Trandafira, Călina și Ilinca în jurul lui Stoian Sebea – pe care-l oblojeau, iar nevasta lui Enciu îi descânta cu murmur niște vorbe neînțelese.

— Tăicuțu unde este, zăbovește undeva, de ce n-a venit cu voi?

— Calianul, nici el? întreba Ilinca.

— Au rămas dincolo cu Miclete. Au să vină și ei! încurajă Stoica Cercel. Hai la drum! Ne zorim s-ajungem acasă – așa ne-a dat poruncă Vijelie.

— Am auzit detunături de flintă și pistol în două soroace ale zilei de azi. V-ați hărțuit cu turcii? I-ați dovedit? Pașa și-a primit osânda? întrebă Stoian Sebea cu glas stins, plin de durere.

— I-am biruit; iar pe pașă l-a sugrumat Vijelie. Și-a răcorit arzintea ce-l chinuia, răspunse Chiru, care lăsă un pumn de bani pe lavița gazdei, la semnul lui Sebea, drept mulțumire pentru credința și ajutorul dat.

Încălecară. Pe sub mintene țineau pistoalele care le mai rămăseseră ascunse aici. Fetele căpătară straie potrivite pentru niște muieri dâlvărite la muncă alături de bărbați, plecați după munci la boieri sau mănăstiri. Ele nu se mai sfiiră de cai. Singur Sebea gemea când un poticnit îi zdruncina umărul. Dragomir știa căile dosnice croite doar de ciopoarele de oi, prin pârloagele nesfârșite ale Bărăganului, poposind la târle de ciobani. Pentru masă și adăpost lăsau plată bogată, gazda înțelegând să tacă, să le pună în desagi mălai de mei, brânză și urdă, ca unor călători cu grabă, c-așa s-arată.

Drumul le-a fost fără nicio piedică; însă starea lui Sebea îi îngrijora. Mâna i s-a bobotit, iar căldurile îi pun frigări în trup. Noaptea vorbește-n somn tot alături, tresare și vrea să izbească. I-a pierit pofta de mâncare. Ilinca îl oblojește cu baligă de vacă, cu ceapă coaptă, învelite-n foi de varză, și buba lui mai mult se obrintește. Le-a cerut să-l părăsească undeva – n-o mai duce mult, să nu le fie povară – mai ales când i-a șoptit Chiru:

― Frate Stoiane, Vijelie și Calianu s-au dus într-un loc de unde nu mai este întoarcere. Ei ne-au scăpat s-apucăm barca lui Penciu, ținând piept colgiilor, până să ne depărtăm în largul apei. N-au vrut să fie batjocura turcilor și s-au azvârlit în Dunăre… Ne-au dezlegat de jurământ, suntem ca un roi bezmetic, fără matcă. Ne-au dat fetele în grijă. Trebuie să le ducem la casele lor. Tu să le spui taina ce ți-am încredințat-o!

― Chirule, funia mi-e aproape de steajăr! Nu mai e mult până departe. Am să mă întâlnesc și eu cu ei, cât de curând. O simt prea bine – și cădea iar în zăcere. Cu mare greutate se ținea pe cal, mereu vegheat de Chiru și Stoica Cercel.

Trebuiau să țină curajul Trandafirei și Călinei, care întrebau de ce-a mai rămas tăicuțul lor în țara turcească și n-a trecut să le ducă acasă, să se bucure și ele cu el alăturea.

― N-au trecut. Au rămas s-o găsească și s-o aducă și pe Păuna, maica voastră, le amăgeau Stoica Cercel și Tatu Șerban. Barem să vă bucurați de acum încolo, dacă până acum ați fost despărțiți – încerca Tatu Șerban să le astâmpere teama, însă ele aveau mereu plâns în ochi și întristare pe chip.

La Frasin s-au despărțit de Dragomir, pe care cei ai casei îl bănuiau omorât în chinuri de zapciu și aruncat în vreo baltă și mult s-au bucurat dacă l-au văzut între ei.

De la Frasin, apropierea de Gogoșari fu cu mare fereală, deși aflară de la cei iscodiți că niciun colgiu nu mai caută haiducii, socotind că aceștia s-au tras departe, în părțile Teleormanului, poate la Oltenia. Apoi ținură calea în vreme de noapte, ocolind satele Daia, Oncești, Odivăie până la crama lui Chiru – pe care o aflară neatinsă, unde-și găsiră odihnă. Ilinca oblojea și vrăjea pe Sebea, însă pe acesta puterile îl slăbeau, căldurile îl pridideau și zăcea dus pe altă lume. Chiru și Tatu porniră la Putineiu să afle pe moș Marinită, căruia să-i lase nepoatele. Nu-l mai găsiră. Îl ajunsese moartea pe negândite, după ce-l lăsase pe Vlăduță în seama călugărului Mitrofan de la mănăstirea Sfânta Ecaterina, să-l dea în cinul popesc, așa cum îi făgăduise. Vorbea lumea satului că se ostenise la drum lung, călare, și un beteșug vechi se întărâtase; că multă întristare și îngrijorare îi slăbiseră inima, iar dacă și-a aplecat fruntea pe căpătâi de atâta trudă, acolo a înghebenit, unde l-au găsit vecinii într-un târziu. L-au dus la cimitir degrabă, căindu-l de așa soartă cu fecior care și-a luat lumea-n cap, înnebunit de robia nevestei și-a fetelor, cu nepot de care n-a avut parte să-l prohodească pe calea cea fără întoarcere.

După ce-au prins asemenea știri, au sosit îngândurați Chiru și Tatu, frământați de felul cum să le împărtășească așa durere – fără tată, fără mamă, singure pe lume, doar cu un frate și acela înstrăinat. Găsiră nimerit să-i scoată din încurcătură Sebea, ca unul ce-și lasă o diată cu gură de moarte. Îl găsiră cu mintea trează și-i spuseră cum ar putea să le povățuie ca fiind cel mai vârstnic dintre ei, socotit ca un frate de nădejde de Vijelie și Calianu. Stoian Sebea înțelese – ba mai mult, el hotărî și alte sfaturi.

Se strânseră cu toții în jurul lui. Broboane mari de nădușeală îi picurau, glasul abia șoptea vorba, când începu:

― Puterea mă lasă, sufletul mi-e la gură, vă părăsesc.. Vreau să vă spun ce gândesc pentru voi, Trandafiro, Călino și Ilinco. V-am scăpat de la robie, dar cu zălog de sânge. Căzu Hristu Zaharia, Aron Bungaru, apoi Calianu, iar… tăicuțul vostru a plecat împăcat pe jumătate; v-a scăpat pe voi, pe mama n-a găsit-o. Moș Mariniță a trecut și el vama cea de veci; aveți frate pus la învățătura popiei de bâtu-său – are să vă fie bucurie… Voi ce să faceți acu'? Nu rămâneți singure, păstrați rânduiala lumii, căpătuiți-vă cu bărbați! Inima v-a rămas curată. Nimeni n-o să cârtească cinstea nunții voastre. Așa zic eu! Chirule, iei pe Trandafira, parc-ar fi Marica ta! Tu, Tatule, pe Călina, să-ți fie nevastă apărată de brațul tău, știind de unde ai scos-o; iar tu, Stoica Cercel, ceri de la părinți, dacă mai văcuiesc, pe Ilinca, s-o-ndrăgești ca pe Frusina… Nu uitați, aveți bani, ajutați pe nevolnici, iar dacă stăpânirea se înrăiește, și puteți – scurtați-i din nas!…

Din ce vorbea, puterea i se istovea și tot șoptea:

― N-auziți?! Lângă mă-ta, Marica și Hristu să mă odihnesc. Chirule! Pomeniți atunci cu vin și colivă din grâu – pe toți, să nu-i uitați! Popă s-aduceți și-n pomelnic să ne citească, să se roage, am făcut păcate, nu le-am fi vrut, ne-au împins păgânii la ele… Chirule, să duci un pumn de bani, femeii de la Malu – m-a adăpostit, să-și afle alt bărbat… eu… – și căzu în zăcere, ostenit de vorbă. Mâna i se umflase, învinețise apoi se înnegrise.

O tăcere se coborî peste bărbați și Ilinca, parcă stânjeniți de cele auzite, doar Trandafira și Călina mocneau în sughiț jalea ce le fu potolită de Ilinca cu vorbe de căință și curaj. Stinghereala dintre ei ținu toată ziua, doar privirile li se încrucișau și o dogoare le rumenea fața. Stoica Cercel și Tatu Șerban se repeziră până la sat, apoi la odaia de la Simanu – înveselindu-și neamurile, mai ales când le vestiră c-au să le aducă mirese. Nu zăboveau prea mult și se întorceau la cramă, unde Sebea își trăgea sufletul, mereu în zăcere adâncă; rar când își venea în fire, cerea popă. Chiru i-l aduse pe popa

Buzăran care-l spovedi și griji, după care-și dădu obștescul sfârșit. L-au dus în capul viei, lângă cei pe care i-a dorit să-i fie alături, în odihna cea de veci.

*

Au trecut ani după ani. În țară s-au petrecut prefaceri multe. Turcul a părăsit raiaua Giurgiului la leatul 1830 – și satele megieșe au răsuflat liniștite. Războaiele, foametea și ciuma n-au mai bântuit ca altădată. Lumea s-a statornicit de-a binelea, și s-a prăsit în voie. Pravile noi încercau așezarea birnicilor de capitație, a spornicilor și patentarilor; zilele de clacă, dijmele, pricinile de judecată aveau acum altă rânduială; câte un dorobanț și călăraș trebuia să dea satul în fiecare leat, și, ca să nu fie bănuială de hatâr din partea stăpânirii, să tragă la sorți toți flăcăii și cum le-o fi norocul! să nu mai fie prinși cu arcanul, precum caii din herghelie.

Haiducia s-a astâmpărat. Rar, cine știe prin ce parte de țară dacă mai dăinuia, însă cu mădulare puține, răzbunând nedreptăți ale unor boieri care se lăcomeau la averi, împovărând claca, dijma și podvezile; sau chinuiau, batjocoreau și nu știau de omenie față de clăcași.

Chiru a părăsit crama și s-a mutat în sat nou, unde a săpat bordei în poala dealului, alături de izvoarele ce fierb și pe care oamenii le-au îngemănat în olane să curgă în cișmele surori. Trandafira i-a dobândit copii și traiul le este încălzit de dragoste, cu înțelegere la muncă, la creșterea vitelor, putând să capete învoieli mai lesnicioase de la Sima Ion, boier acum, după ce fusese băcan odinioară.

Călina ținea casă bună lângă Tatu Șerban, dar pe inimă n-aveau tihnă, trupul ei nu mai rodea copii, însă au luat de suflet un băiat, Dincă, pe care l-au crescut cu aceeași milă și drag, să le fie sprijin și urmaș averii lor.

Stoica Cercel a cerut-o pe Ilinca la părinții ei din Poraschia – uimiți că-și văd fata scoasă din robie – și și-au urzit viață cu multă prăsilă de copii, întinzându-se la muncă pe moșie mănăstirească, ajungând fruntaș în satul Gogoșarii de Sus.

Toată viața cele trei roabe de altădată s-au avut ca adevărate surori, iar pentru tăria acestei legături au socotit înrudiri prin nășie – ca și frații să fie bărbații între ei.

*

Vremea s-a scurs. Despre haiduci s-au vorbit multe – mai ales de când Miclete s-a întors din țara turcului cu aur și cai arăbești, povestind el multe

vitejii despre Vijelie, Sebea, Calianu și ceilalți.

Cineva a îngânat un vers, unii l-au prins în ureche și l-au plămădit în cântec purtându-l din gură-n gură, încât la petrecerile din nopțile lungi de iarnă, cobzarii ziceau cântece de voinicie, de la care nu lipsea al lui Vijelie-haiducul.

Bate vântul pulberea
Stoian trece Dunărea
Vijelie-alăturea
Fetele să-și slobozească
Din robia rea, turcească,
Pe Păuna soața lui –
Cu ochi – mura câmpului
N-avu parte s-o găsească
De păgâni s-o dezrobească
Fetele le-a izbăvit
Dar el moartea și-a găsit…

Cântecul s-a cântat ce s-a cântat, apoi s-a uitat ca tot ce este bătrânesc; însă a rămas lumii ceva zvonit, nelămurit, cum că fiind haiducii încolțiți de colgii prin lunca Dunării și-ar fi aruncat bănetul într-un puț pe undeva sau că l-ar fi îngropat în pădure pe valea Ciuvicii.

Nu sosea primăvară să nu sleiască puțurile de la Adâncata, al lui Bădilă, Titișilă și Coporanului – unul, Avram Isar, cu gând să găsească aurul în clocotul izvoarelor. Dacă-l întrebau unii de ce se ostenește atâta, el răspundea: „Pomană vreau să-mi fac pe lumea asta pentru cealaltă!” Tot sleind puțurile și neaflând nimic – s-a răzgândit și le-a lăsat în voia lor, lipsindu-se de banii dosiți.

Alții se adunau tainic în puterea nopților la sărbătorile mari, priveau cu nesaț întunericul, poate prind vreo vâlvătaie, un joc de-al comorilor. Cum năzăreau ceva licărind alergau acolo, săpau până-n revărsatul zorilor și dacă nu dovedeau nicio urmă de bani, se încurajau să nu se lase de căutat cu: „N-am nimerit locul!” sau: „Cum era să dăm de comoară când cutare a vorbit, nu și-a ținut gura?”. „Când sapă după o comoară, toată ceata trebuie s-amuțească, altminteri aurul piere ori se afundă de trei stânjeni în pământ.”

S-a răscolit ce s-a răscolit valea Ciuvicii și dacă nu s-a găsit nicio comoară, lumea s-a astâmpărat și și-a văzut de-ale sale mai departe; numai

Vijelie-Haiducul mai dăinuie – ca într-o ceață – în mintea multor bătrâni din partea locului.